

**„COMMUNITY CARE APPROACH: A STRATEGY FOR SOCIAL
INCLUSION” PROJEKT**

KÖZÖSSÉGI SZEMLÉLET A SZOCIÁLIS MUNKÁBAN

SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

„Community Care Approach: A Strategy for Social Inclusion” projekt

Közösségi szemlélet a szociális munkában

Szöveggyűjtemény

Debreceni Egyetem
Szociológia és Szociálpolitika Tanszék
2008
Debrecen

A kötet a Leonardo Da Vinci „Community Care Approach: A Strategy for Social Inclusion” c. projekt keretében készült.

Projektmenedzser: Csoba Judit

Weblap: communitycare.hu

Szerkesztette: Sipos Flórián

Fordították: Pataki Beáta, Sipos Flórián, Szabó Szende és Szerepi Anna

Technikai szerkesztés: Infodigit Kft.

© Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék

4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

www.szocanszek.unideb.hu

Minden jog fenntartva.

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány (közlemény) a szerző nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bárminemű felhasználásért.

Education and Culture

Leonardo da Vinci

Tartalom

Előszó	7
Gosztonyi Géza: A közösségi szociális munka és a közösségfejlesztés speciális kapcsolata Magyarországon	9
Violeta Gevorgianiene és Vida Jakutiene: A közösségépítés története Litvániában.....	13
Roberts Nelson: A Solna Modell: tartós munkanélküliek munkaerőpiaci reintegrációja	21
Judit Horvath-Lindberg: A napközbeni szolgáltatások Solnában	23
Jesús Hernandez Aristú és Leyre Braco Pasamar: A közösségi munka fejlődése Spanyolországban	31
Dieter Oelschlägel: Életvilág vagy közösség? Javaslatok a közösségi munka területén folytatott elméleti vita továbbfejlesztéséhez.....	39
Christomir Zafirov: Jó gyakorlatok – sikeres projektek Bulgáriában. Egy projekt két fázisa: a „csitaliste” közösségi központok.....	45
Jan Agten: Közösségfejlesztés Flandriában, Belgiumban	51
Szabó Béla és Veress Enikő: Közösségi munka Romániában	61
Roland Brake: A német szociális munka története – a szociális munka ma	67
Jesús Hernández Aristu és Leyre Braco Pasamar: A közösségi munka a gyakorlatban: az óvárosi Rochapea városi projekt elemzése.....	71
Ulrich Lennartz, Ulrich Deller: Ifjúsági busz – „Die Wilde 13”	79
Maria Lüttinghaus: A közösségfejlesztés útmutató sztenderdjei	91

Előszó

A Community Care (Közösségi Gondoskodás) című Leonardo da Vinci projekt célja egy közösségi alapú tanterv kidolgozása a szociális munkás képzések tereptanárainak továbbképzéséhez. Tantervi filozófiánk a közösségi szolgáltatás személeti alapelvein alapul, melynek három pillére: a közösség, a befogadás és a szociális szolgáltatások felhasználóinak képessé tétele arra, hogy környezetüket saját érdekeiknek megfelelően alakítsák (empowerment). Projektünk célcsoportját azok a tereptanárok jelentik, akik olyan szociális szolgáltatásokban dolgoznak, melyek felhasználóit főleg a kirekesztett társadalmi csoportokba tartozó családok és egyének alkotják. Ezeket a csoportokat a munkanélküliség, a szegénység, a kisebbségeket érintő diszkrimináció, a szakképzetlenség, az integráció intézményeinek és hálózatainak elérhetetlensége sújtja.

A projekt során egy olyan módszert fejlesztünk ki és tanítunk meg a szociális képzések tereptanárainak, amely lehetővé teszi a közösségi szükségletek és források feltárását, a kapcsolatépítést a kirekesztett csoportok és a helyi intézmények között, a társadalmi befogadás helyi mechanizmusainak erősítését, és ezen csoportok környezetet alakító képességének erősítését. Tereptanárképzésünk javítja a tereptanárok kompetenciáit, hogy meg tudjanak birkózni a társadalmi kirekesztésben gyökerező problémákkal, és így jobb és hatékonyabb terepvezetést tudjanak nyújtani a szociális munkás képzések hallgatóinak. Programunk ugyanakkor szakmai továbbképzést is nyújt a tereptanáraink számára.

Munkánkat a Leonardo da Vinci szakképzési együttműködési programon keresztül az Európai Bizottság finanszírozza.

A projekt keretei közt nyolc európai országból (Magyarország, Belgium, Bulgária, Németország, Spanyolország, Litvánia, Románia és Svédország) tíz partner dolgozik. Partnerségünk meglehetősen heterogén a társadalmi problémák formái, a szociális szolgáltatások és szociális képzés fejlettsége tekintetében. A régi, nagy presztízsű egyetemek mellett partnerségünkben vannak új képzési programok és fiatal kollégák is. A szociális munkás hallgatóknak terepgyakorlatot biztosító intézmények szintén helyet és jelentős szerepet kaptak a projekt partnerek között, ők képviselik a felhasználók (a tereptanárok és szociális munkások) érdekeit a tantervfejlesztési folyamatban.

"A professzionális szociális munka elősegíti a társadalmi változást, a problémamegoldást az emberi viszonyokban, a hatalomtól megfosztottak hatalomhoz jutását (empowerment), valamint az emberek felszabadítását a nagyobb jól-lét elérése érdekében. Az emberi viselkedésről és a társadalmi rendszerekről szóló elméletek felhasználásával a szociális munka azokon a pontokon avatkozik be, ahol az emberek és környezetük kölcsönhatásba lépnek egymással. Az emberi jogok és a szociális igazságosság elvei alapvetőek a szociális munka számára." (Részlet az *International Federation of Social Workers* szociális munka definíciójából, 2000, Pikk Katalin ford.)

Jelen szöveggyűjtemény a partnerség együttműködése során készült tanulmányokból nyújt válogatást a képzésen résztvevő hallgatóink és mindazon olvasók számára, akik a közösségfejlesztés, közösségi ellátás és közösségi munka témakörében nemzetközi tapasztalatok iránt érdeklődnek.

A szövegek sorát Gosztonyi Géza tanulmánya nyitja, amely a közösségfejlesztés és a közösségi munka sajátos kapcsolatát írja le Magyarországon. Ezt követően három területről válogattunk tanulmányokat. Egyrészt olyan partnereink írásait közöltük, akik olyan országokból mutatják be a közösségi munka fejlődését és gyakorlatát, ahol ennek jelentős hagyományai vannak, mint például Belgium, Németország és Spanyolország. Emellett arra törekedtünk, hogy a közösségi szemlélettel végzett munka olyan jó gyakorlatairól gyűjtsünk szövegeket, amelyek Kelet- és Közép-Európában valósultak meg. A sikeres projektek és az igaz történetek bemutatásával célunk az, hogy bebizonyítsuk, a közösségi gondolkodáson alapuló problémamegoldás sikeres lehet a magyarországihoz hasonló átalakuláson átment társadalmakban is. Harmadrészt célunk volt az is, hogy a közösségi munka és a közösségi gondoskodás néhány elméleti kérdését mutassuk be a téma elismert szakértőinek tollából.

A kötet tanulmányaihoz jó szórakozást és kíván a projekt munkatársai nevében is:

A szerkesztő

Gosztonyi Géza: A közösségi szociális munka és a közösségfejlesztés speciális kapcsolata Magyarországon

A különböző professziók kialakulása és fejlődése során egyes szakemberek olyan szakértőkként határozzák meg magukat, akik egyre több, specifikus tudást igényelnek. E folyamattal ellentétesen a közösségi munka története hazánkban egészen más utat járt be, mivel e szakma (vagy szakterület) különlegessége a problémák kezelésének általános jellegéből fakad.

Annak ellenére, hogy az e témával kapcsolatos publikációk száma végtelen, a közösségi munkás helye és szerepe a lokális közösség és a szomszédság segítségének folyamán még mindig homályos. A közösségi munkás szakmai identitása minden országban más és más – vannak, akik a szociális munka egészének egy területeként értelmezik, mások szerint viszont a közösségi munka önálló professzió, és ebben a tekintetben Magyarország is hasonlóan gondolkodik.

Közép-Keleti-Európában a második világháború után a közösségi munka jelenkori fejlődése sajátos abban a tekintetben, hogy kiindulási pontja a „népművelőnek” nevezett szakma volt, amely tisztán politika okokból kelt életre, vezérelve pedig a népesség szocialista – kommunista ideológiára való átnevelése volt. A szakmai infrastruktúráját a kultúrházak országos hálózata képezte, melyeknek vajmi kevés köze volt a nyugati demokráciák közösségi központjaihoz, mivel tevékenységük és irányultságuk nem a helyi közösség speciális igényeire alapult. A népművelői professzió soha máshol nem létezett a Földön.

A magyar népművelők elég okosak voltak ahhoz, hogy megértsék politikai okokból fakadó hasznukat, és a legprogresszívabb csoportjaik külföldi, elsősorban francia és egyesült királyságbeli közösségi munkásokkal vették fel a kapcsolatot. Az ő szakmai függetlenségre való törekvésük a hatvanas években összeért az angol közösségi munkások céljaival, akik a szociális munka esetkezelésen alapuló szakmájától való függetlenségüket a „forradalmi közösségi munka” nyomán akarták megteremteni. Ez tette lehetővé, hogy a kelet- és a nyugat-európai szakmai csoportok közös célt találjanak, akármennyire is mások voltak a gyökereik, indíttatásaik és ösztönzőik is. A magyarországi népművelők számára valóban kihívásokkal teli folyamat volt, míg – párhuzamosan a térség demokratizálódási folyamataival – szakmai identitásukat a közösségfejlesztés közös nevezője alatt megalkották. E kollégák némelyike a szovjet internacionalizmus időszakában a helyi identitás újrafelfedezésében és a lokális köztudat kifejlődésében mondhatnánk, hogy a zászló szerepét töltötte be. Ugyanakkor ragaszkodtak a helyi közösség kulturális szempontból való megközelítéséhez, és úgy határozták meg a közösségi munkát, mint amely független mind a népműveléstől, mind pedig a politikai kliséktől.

Azok a magyar közösségi munkások, akik a szociális munkából eredeztetik magukat, mindig is büszkék voltak arra, hogy a „közösségi” és „munka” szavak között a „szociális” címkét is használták, hiszen mindhárom kifejezés a politikai örökség szerencsétlen aspektusaival terhelt. A közösség, mint fogalom ideológiai terheltsége is ezen örökség része, mivel e szó olyan embercsoportot jellemzett, akik azon ideális társadalom felépítésén dolgoztak, melynek szent céljai lehetetlenné tették a lokális igények és érdekek artikulálását. *Hankiss Elemér* több munkájában is megmutatta, hogy épen ez az ideológia gátolta meg a lokális közösségek kialakulását, így a (helyi) civil társadalom működésének fejlődését is visszavetette. Nehéz elfelejteni ezen ideológia hatalmát, amellyel az embereket megfosztotta a siker érzésétől az által, őket a közéletből a magánszférába szorította vissza, amelyben az egyéni döntések még többé-kevésbé elfogadottak voltak. Úgy is nevezhetnénk e folyamatot, mint a „visszavonulásra való szocializáció”.

A nyolcvanas évek Magyarországon a szociális munka regenerációs folyamata a sokarcú szociális munka legitimizálására, ennek képzési módszertanának kifejlesztésére, valamint új szolgáltatások bevezetésére fókuszált. A szociális munka, mint szakma újjáalakulása az „individuális – csoport – közösségi szociális munka” – tipológia jelentőségét is eredményezte: új, előzőleg ismeretlen szükségletek kezelése azonnali eseti beavatkozást igényel, míg az extenzív és preventív stratégiák csak a hosszú távú gyakorlatban szükségesek.

Ugyanakkor a közösségi munka elméletének egyidejűleg három szinten kell működnie: makroszinten (felfelé való irányultság: a lokális problémák szociálpolitikai terminusokkal való definiálása), a mezoszinten (horizontális irányultság: például szociális kerekasztalok vagy szervezetek közötti eset-konferenciák), és mikroszinten (lefelé irányultság: segíteni helyi csoportok létrejöttét és fejlődését).

A közösségi munka (A) a közösségfejlesztésen és (B) a közösségi tervezési modelleken alapult, a struktúrája pedig (B) a közösségi tervezési modellekből, illetve (C) a városi környezetben kialakuló szociális akció-modellekből fejlődött ki. E jelenséget az a tény magyarázhatja, hogy a városi környezet adekvát eszközöket biztosít speciális szolgáltatások (és érdekcsoportok) fejlődésének. Másik oldalról a kis falvak minden lakos támogatását és összevont akcióját igénylik ahhoz, hogy változásokat tudjanak eszközölni. Ennek köszönhető, hogy kis falvakban és városokban a közösségfejlesztés a *lokális identitás* megerősítésére (vagy akár kialakítására) koncentrál, míg a városokban a helyi identitás erősítésének koncepciója nem tudna adekvát módon hozzájárulni a közösségek építéséhez. Egy nagyvárosban egyetlen problémából álló dimenzió is elég ahhoz, lehatároljon hogy egy kis falnyi embercsoportot. Vegyük azonban észre, hogy a speciális igények felismerése és a probléma még részletesebb definíciója tévesen arra a következtetésre vezethet, hogy a közösségfejlesztés megértőbb és preventívebb megközelítést jelent a közösségi akció – modellhez képest, amely alapvetően egyszer már meghatározott problémák kezelésére szolgál. A gyakorlatban a tevékenységek valamilyen rendszere akármelyikét is kövesse *J. Rothman* három, közösségi munkát leíró kulcsmodelljének, lehet progresszív és preventív, de akár konzervatív és aktualizáló is. Ennek ellenére tudatosodnia kell annak a ténynek,

hogy hazánkban a szociális munka inkább probléma-követő, mint preventív jellemzőkkel bír, és ezért tűnik a közösségfejlesztés extenzívebb jellegűnek.

A fent említett két szakmai identitás reciprokális dilemmáira talán most kell, hogy sor kerüljön, a kérdés ugyanis az, hogy a két terület, a közösségi szociális munka és a közösségfejlesztés egymással milyen kapcsolatban van, és hogy e szakmai tevékenységeket hogyan tudjuk kategorizálni. Független gyakorlati területként, független szakmaként, vagy tevékenységek egy csoportjaként, vagy orientációként, vagy munkamódszerként kell-e értelmeznünk őket? Bár nagyon várjuk egy elkövetkező szakmai dialógusban megfogalmazandó válaszokat, melyeket kölcsönös konszenzus folyamán fogadunk majd el, a közösségi munkások szakmai feladatai megegyezők, akár a népművelő, akár a szociális munkás területéből alakultak is ki. Mindkét területet negatívan érintett ugyanis három – tipikusan magyar – jelenség: a falugondnoki rendszer, a fehérgalléros „nonprofit – menedzser” és a „regionális fejlesztés”, melyből leginkább néhány szociális vállalkozás részesül.

Mindezen kezdeményezések kivették a részüket azon tevékenységek és feladatok széles sorából, amelyek hagyományosan a közösségi munkához tartoztak. Ez a tendencia egy kétirányú szakmai jövőkép felé nyit utat: a közösségfejlesztés a közösségi szociális munka közötti dilemma megszűnhet, ha a szociális munka gyakorlata azt a preventív megközelítést alkalmazná, amely már jelen van a közösségfejlesztési gyakorlatban, vagy éppen ellenkezőleg, ha a közösségfejlesztés tenné magáévá azt a szociálisabb jellegű megközelítést, amely a szociális munka professziójának valódi jellegzetességét adja.

Hasonló eredményt várhatunk akkor is, ha a nonprofit és a piaci szektor is még elitistábbá válik. A szegénység figyelmen kívül hagyásával mindkét szakterület annak a veszélynek lenne kitéve, hogy nem lennének képesek a társadalmi problémák kezelésére, amely azt is jelenti, hogy mindkét szakterület képviselői elkerülhetetlenül megéreznék saját szakmai felelősségüket a szegénység kérdéskörének kezelésében. Ez ugyancsak azt eredményezné, hogy újra a szegényes politizálás kerülne előtérbe, illetve maga a progresszív szociálpolitika indulna el a visszafejlődés útján, a szakma fejlődésének egy előző fázisa felé.

Violeta Gevorgianiene és Vida Jakutiene: A közösségépítés története Litvániában

A kilencvenes évek második felében a poszt-szocialista Litvániában egy vidéki közösségi mozgalom indult meg, ami részben annak következménye, hogy a kolhozprivatizáció és a földkárptólás is a végéhez közeledett. A családi farm-modell bevezetése anarchikus és továbbgyűrűző szocioökonómiai visszaeséshez vezetett a vidéki területeken. A mezőgazdaság modernizálása helyett a kárptólás és a kolhoz tulajdonának magánosítása a földterületek túlzott elaprózásához, a fennmaradáshoz elegendő termelés szélesedéséhez és a vidéki infrastruktúra dezintegrációjához vezetett.

A vidéki közösségekben a privatizációs folyamat volt a feszültségek és konfliktusok legnagyobb forrása, amely a kolhoz tulajdonának és földjeinek megszerzéséért egymásnak ugrasztotta a szomszédokat. Válaszul a mezőgazdaság mélyülő hanyatlására és a vidék növekvő elszegényedésére, a litván kormányzat és az Európai Unió olyan politikát vezetett be, amely a vidéki gazdaság fejlesztését és az alulról jövő kezdeményezéseket stimulálta. Emellett a polgári tevékenységeket támogató külföldi alapok is növekedtek, ám maga a vidéki lakosság is jelentős szociopszichológiai változásokon esett át: az emberek kimerültek a konfliktusok és feszültségek folytán – ahogy az egyik Balninkai-projektben (a projektet később be is mutatjuk) dolgozó aktivista mondta: „belebetegedtünk és elfáradtunk abba, hogy vég nélkül panaszkodtunk és jajveszékeltünk, milyen rossz is az élet, mennyire korruptak a politikusok, és hogy mivelünk senki sem törődik. A panaszkodás helyett miért nem kezdünk inkább valamit tenni? (Interjú, 2003).

A vidéki alulról induló kezdeményezések szélesedése új és jelentős fejlődést mutat Litvánia történetében, ahol a 3,5 milliós lakosság egyharmada vidéki területeken él, s a vidéki mozgalmak felemelkedése úgy is értelmezhető, mint egyfajta válasz a mezőgazdaságban jelentkező poszt-szocialista krízisre, de úgy is tekinthetünk rá, mint a vidéki népesség növekvő gazdasági, politikai és társadalmi marginalizálódását kezelő stratégiára.

Az elmúlt 4-5 évben közel 500 ilyen jellegű szervezetet regisztráltak az országban. Ezek általában olyan lazán szervezett közösségi csoportosulások voltak, melyek tagsága tipikusan 5-10 aktivistából tevődött össze. Céljuk a vidéki közösségek mobilizálása volt abból a célból, hogy társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági problémáikat kezelni tudják.

Bár a vidéki szerveződések számának növekedése a vidék aktivizálódásának nagyon pozitív jelének tekinthető, az indirekt bizonyítékok azt mutatják, hogy a nemrégiben alakult vidéki csoportoknak legalábbis egy része jobbra csak papíron létezik. Az újonnan alakult csoportok részéről gyakori kérdés: „Az állami hatóságoknál regisztráltunk egy új közösségi központot. Most mit kell tennünk?” Más esetekben a

vidéki csoportok tevékenysége abban merült ki, hogy aláírták a papírokat, csak azért, hogy támogatást kaphassanak. Ez tehát rávilágít a vidéki társadalmi mozgalmak formalizálódásában és bürokratizálódásában rejlő veszélyre, amely egyébként jellemző volt a szovjet érára, amikor is a vidéki területek leigázása Moszkvából szabályozott és irányított kampányok keretében folyt.

A nem-kormányzati szervezetek tagságának növekedése mellett a mozgalom szignifikáns mennyiségi változásokon is keresztülment.

1. a közösségi csoportok tevékenységi skálája szélesedni kezdett. Még ha eredetileg szabadidős tevékenységek szervezésére és kivitelezésére is jöttek létre, egyre inkább tagjaik képzésére és oktatására fektetnek hangsúlyt (üzleti készségek oktatása, idegen nyelv oktatása, számítógépes ismeretek, ökológiai gazdálkodás, stb., e mellett kis számban szociális szolgáltatások biztosítása is megjelent).
2. A vidéki csoportok egyre inkább különböző egyesületek és szövetségek létrehozásával próbálják megszilárdítani és összehangolni a tevékenységüket.
3. A vidéki szervezeteket, illetve az országban betöltött szerepüket egyre nagyobb társadalmi elismertség kíséri.

A „LEADER+” program

A Leader+ egyike azon négy kezdeményezésnek, amelyeket az EU strukturális alapjaiból finanszíroznak, s amelynek célja a vidéki szereplők segítése azért, hogy a lokális régió hosszú-távú potenciálját figyelembe vegyék, és azzal élni tudjanak. Azáltal, hogy Litvánia 2004. május 1-én az EU teljes jogú tagjává vált, Leader+ típusú intézkedések bevezetését kezdeményezte, s a program a 4.6 intézkedésként (a 4. prioritáson belül „Leader+ típusú intézkedések a vidék- és a halászatfejlesztésért”) az Elsődleges Tervezési Dokumentumba is belefoglaltatott.

A közösségépítés konceptuális kerete

Az erőforrás-mobilizálási perspektíva a már meglévő szervezetek fontosságán, a politikai lehetőségek kedvező kontextusán és a kulcs-erőforrásokhoz való hozzáféréseken alapul (McCarthy, 1997; Smith, etc. 1997). Még specifikusabban a közösségi mozgalom terjedésének ok-okzati magyarázata két faktor interakciójának köszönhető:

- strukturális faktorok (társadalmi hálózatok és szerveződések megléte egy sértett népelességen belül)
- stratégiai faktorok (olyan hozzáértő vezetés jelenléte, amely hatékony a szövetségesek kiválasztásában, célok megfogalmazásában és a stratégiai tervezésben)

Mindkettő szükséges a meglévő erőforrások és lehetőségek felismeréséhez és megragadásához.

A közösségi szerveződés folyamata három, egymást átfedő, de egymástól elkülönülő tevékenység-típusra/fázisra osztható:

- kezdeményezés
- önkéntes közösségi tevékenységek
- nem profit-orientált közösségi tevékenységek

A szerveződés minden fázisában fellelhető még két tényező, amely (kényszerítő erejű) hatással van az erőfeszítésekre:

- a közösségen kívüli hatások (regionális, nemzeti vagy országos szintű lehetőségek és kényszerek)
- belső, a közösségi tényezőknek megfelelően specifikus faktorok, mint a vezetőség, kohézió/konfliktusok, hatalmi struktúra, történelem és oktatás.

Sikeres projekt: közösségi központ Balninkai városában

- Megye: Molétai, Kelet-Litvánia
- GDP per fő – 20 %-kal kisebb, mint az országos átlag. A megye lakossága 2001-ben 25 248 fő, 71% falvakban él.
- Munkanélküliségi ráta: 12 %
- A legfontosabb gazdasági tevékenység a tejgazdaság, mivel a gyenge minőségű föld miatt más művelési mód nem jellemző. A molétai farmok országos átlagban kicsik: átlagosan 13,2 hektárosak, szemben az országos átlaggal, ami 17,2 hektár. (Statistikos Departamentas)
- Balninkai lakossága: 469 fő

A közösségépítés (közösségfejlesztés) fázisai

1. Kezdeményezés

Balninkaiban a közösségi központ felállítása során négy személy együttműködése bizonyult döntő jelentőségűnek: a megyei polgármester, a balninkai iskola egy félig már nyugdíjba vonult tanára, a balninkai katolikus egyházközség esprese és egy vidékszociológus.

A polgármester, aki érdeklődött a vidéki aktivitás terjesztése iránt, megbízott egy vidékszociológust azzal, hogy segítsen a falvak alulról induló szerveződéseit életre hívni. A polgármester azt ajánlotta, hogy vegyék fel a kapcsolatot azzal a félig nyugdíjazott tanárral, aki egyébként a Kereszténydemokrata Part helyi választmányának és a megyei tanácsnak is választott tagja volt. A litván katolikus

egyház ugyanakkor aktívan támogatja a Kereszténydemokrata Pártot, ez magyarázza a balninkai esperes bevonását is. A négy fent említett személy laza kapcsolata pedig a tevékenységek megszervezése során fűződött egybe.

Ugyanakkor e „négyes” együttműködése nem bizonyult elegendő feltételnek ahhoz, hogy az egyszerű és hagyományos falvakat alulról induló tevékenységekbe be lehessen kapcsolni. A poszt-szocialista Litvániában a „felülről-lefelé” megközelítésnek a közösség-szervezés során komoly korlátai vannak a kollektivizáció iránti bizalomvesztés következtében, amelyet brutálisan erőszakoltak rá a vidéki lakosságra. Az emberek így egyből mélységesen gyanakvóvá váltak, amint az újonnan alakult szervezetek kísérletet tettek a „terelgetésükre”. A Balninkai – csoport csak abban az esetben válhatott életképesé, ha az átlagos falusiak érdeklődni kezdenek a közösségi tevékenységek iránt, biztosítva látják az értelmes tevékenységet, és hatalmat kapnak az autoritás, a döntéshozatal és a felelősségvállalás tekintetében.

Az egyházközség esperese a helyi templomot a toborzás és a szervezés céljaira rendelkezésre bocsátotta azáltal, hogy az istentiszteleteken résztvevő közönséget elérhetővé tette és a templomi újságban is terjesztette az információs anyagokat. Maga az esperes is részt vett az első találkozáson és bátorította a lakosságot, hogy kapcsolódjanak be a közösség szervezésébe. A szervezés 17 személy részvételével kezdő találkozók sorozatával indult, a résztvevők pedig arra a nyílt felhívásra válaszoltak, mely egy közösségi központ megalakítására szólt. AZ aktivisták között 13 nő és 4 férfi volt található, és a vidéki szakemberekből álló értelmiség uralta a csoportot: volt 8 tanár, 2 szociális munkás, egy kultúrház adminisztrátor, egy panziótulajdonos, egy könyvtáros, egy gyógytornász, egy munkanélküli és a katolikus pap és egy sekrestyés. AZ átlagéletkor 50 év volt és a résztvevők közül 10-nek felsőfokú diplomája volt.

A vidékszociológus a napirend és az akciótervek kidolgozására Paulo Freire (1998; 2000) résztvevő kutatási módszerét javasolta használni. A résztvevő kutatás célja az volt, hogy a közös akciókat a hátrányos helyzetűek tudásának és érdekeinek beépítésével fogalmazzák meg. A freiránus módszert a vidéki aktivisták állampolgári ismeretekkel való felruházása során használták abból a célból, hogy figyelmüket felhívják, és kompetenciáikat fejlesszék a liberális demokrácia állampolgárainak biztosított lehetőségeinek kihasználására.

Ezt a módszert a balninkai helyzet leírása során „általános témák” megfogalmazására használták. Az alapító csoportban született lista a következő témákat foglalta magába: városi és vidék különbsége, szegénység, alkoholizmus, vidéki közösség, a vidékfejlesztés jövőbeni kilátásai, társadalmi és vidéki kirekesztődés, stb. A résztvevők lassan ráébredtek, hogy a társadalmi kirekesztődés nem az emberi tevékenységtől és akarattól függetlenül létező objektív, természetes jelenség, hanem specifikus társadalmi interakciók eredménye.

Ezeket a vitákat, melyek lehetővé tették a problémák és sérelmek konceptualizálását, a falu részletekbe menő feltáró vizsgálata követte. A kérdőív kérdéseit azokon a megbeszéléseken foglalmazták meg, amelyek célja annak

feltárása volt, hogy milyen információk szükségesek a falu helyzetének javításához. A kérdőívezés mellett az aktivisták a háztartásokat is meglátogatták és a családtagokkal interjút készítettek. Maga a tény, hogy az aktivisták elmentek a háztartásokba, a későbbiekben nagyon hasznos eszköznek bizonyult a lakosok közösségi csoportba való toborzása során, hiszen azt jelezte a lakosságnak, hogy a szervezők őszintén kíváncsiak a véleményükre és a javaslataikra. Az interjúk azt mutatták, hogy a megalakítandó szervezet alulról felfelé irányuló interakciók mentén került megformálásra, így a csoportnak legitimitációt biztosított.

A kérdőíves felmérés adatainak elemzése során az alapító csoport tagjai azt találták, hogy a falusiak nagyobb részvételt kívánnak a közéletben (kulturális tevékenységekben való részvétel, kommunikáció a szomszédokkal és barátokkal, hobbikba való bevonódás, stb.), mint amennyi a felvétel idején elérhető volt számukra. Ez az eredmény nagy meglepetés volt az aktivistáknak, hiszen azt sugallta, hogy a faluban jelentősebb pénzügyi beruházás nélkül is ki tud alakulni egy, a falu életminőségének javítását megcélzó közösségi csoport.

2. Önkéntes közösségi szerveződés

Hogy a közösségi központ megalakulását jelezzék, az aktivisták egy alapító konferencia megszervezése mellett döntöttek, amely párhuzamosan zajlott a Szt. György Templom ünnepi fesztivállal. Ezt utóbbi széles látogatottságú, hagyományos esemény, amely a falu és a környék lakóit összehozza az ott születettekkel. Így a közösség minden tagja és a családjaik is meghívót kapott az alapító rendezvényre.

2001. április 19-én, a szentmise alatt az esperes megáldotta az új szervezet megalakulását és azokat a tavaszi virágmagokat, amelyeket a közösségi csoport fog majd a falu és környéke megszépítésére. Egy ilyen rituálét az összegyűltek sem hagyhattak figyelmen kívül. A falu megszépítését azért választották az első közösségi projektnek, mert a kérdőív eredményei szerint kifejezett érdeklődés mutatkozott iránta. A szervezők rettentően aggódtak, hogy az első erőfeszítéshez csatlakoznak-e az emberek, de sokkal többen jöttek el, mint amennyit vártak. Nemcsak a fő utcát takarították ki, és nemcsak virágokat ültettek, hanem a tó partját is alkalmassá tették közösségi összejövetelek számára. A tó melletti hegyet fa lépcsősorral, padokkal, szabadtéri kiépített tűzrakóhellyel és dekoratív papírforgókkal szerelték fel.

Ahogy a falu megszépítése lezajlott, a közösségi központ megkapta első díjait a Balti-Amerikai Alapítványtól és a Litván Ifjúságügyi Tanácstól. Ez a tény további legitimitációt hozott az új szervezetnek és további lendületet adott a tevékenységének. Azóta a Balninkai Központ egy tucat más díjat nyert el, mivel a falu lakosságának többségét bevonta a tevékenységekbe (pl. kosárfonó kurzus az idősebb asszonyoknak, a növekvő depresszióra való figyelemfelhívó workshop, emellett két olyan művészeti projekt is zajlott, amelyben a falu fiatalsága professzionális művészekkel együtt dolgozott, volt azonban az Internet-használatot oktató kurzus és vidéki gazdaságfejlesztéssel foglalkozó tanfolyam is).

Maga a megyei kormányzat és támogatólag lépett fel a közösségi központtal kapcsolatban, a polgármester pedig betartotta azt az ígétét, hogy a falu főutcájára új járdát fektetett le. Támogatta a volt kolhoz adminisztratív épületének a közösségi központba való áthelyezését is, az épület pedig nemcsak a közösség tagjai számára szolgál közös térként, de egy kis, a helyi történelmet és művészetet bemutató múzeum is helyet kapott benne.

A központ aktívan támogatta a faluban az ökoturizmus üzletágának megtelepítését: 2003-ban megépült egy kisebb hotel a Balninkai tópart egy festői részén, helyi családok pedig a mai napig bio ételeket termelnek a turizmus-üzletág számára. A központ tevékenysége az elejétől fogva kivételesen átlátható volt: az összes pénzügyi elszámolásról fénymásolatok találhatóak a hallban, amelyekbe bárki beletekinthet.

3. Átalakulás önkéntes egyesületből nonprofit szervezetté

A Balninkai Központ jelentős eredményei ellenére, a közösségi aktivistákkal való legutolsó beszélgetés során elkeseredés, aggodalom és pesszimizmus volt tapasztalható a részükről – az attitűdök illetően változása szorosan kötődött ahhoz a tényhez, hogy Balninkai nagyon kicsit lépett csak előre abban a tekintetben, hogy a falu legnagyobb problémájának megoldásában, nevezetesen a munkahelyek teremtésében valódi hatást érjen el. Bár a szociokulturális tevékenységek fontosak voltak a vidéki élet minőségének növelésében, mégis: mindenki tisztában volt azzal, hogy a munkahelyteremtés sikertelensége hosszú távon megpecsételi majd a falu sorsát. Az aktivisták által kidolgozott kérdőívben a felnőttek 82% - arra a kérdésre, hogy „mit kellene tenni Balninkai életének javítása érdekében?” – azt a választ adta, hogy munkahelyet kell teremteni. A második és harmadik leggyakoribb válasz a „kulturális tevékenységek felmutatása” (37%) és az „egészségügyi ellátás javítása” (35%) volt.

A központ nonprofit szervezetté való átalakítása folyamán az aktivisták számos nehézségbe ütköztek. Ezek némelyike belülről fakadt, ilyen volt például az a tény, hogy a közösségi központ nonprofit szervezetként való működtetése minőségileg más képességeket kíván meg, mint amelyek a kezdeti időszakban voltak szükségesek. Amíg a kezdetekkor a meghitt, akár „rokoni” menedzsment-stílus hatékony volt, a szociális szolgáltatási piacon való hatékony versenyhez és a nonprofit szervezet működtetéséhez már nem volt elegendő.

A kísérletek, amelyek a Balninkai központot szociális szolgáltatóvá kívánták átalakítani olyan belső feszültségeket is felfedtek, melyek a közösség-szervezés alulról felfelé történő megközelítése és a nonprofit szervezet szolgáltatás-biztosítási tevékenysége között feszülnek. Specifikusabban a szolgáltatásra alapuló tevékenység a Balninkai szervezet presszionalizálódását és bürokratizálódását segíti elő, mivel az állam a szolgáltatást kínáló szervezetektől számos engedély, bizonyítvány és licenc meglétét kívánja meg. Ez a szervezeten belül előrevetíti az alulról felfelé irányuló szerveződés hanyatlását és növeli a felülről lefelé irányuló interakciók jelentőségét. Ezek az átalakulások viszont ellenkeznek annak az

önkéntes szervezetnek az étoszával, amely a faluban a társadalmi szolidaritás és a polgárság erősítését célozta meg.

Ahogy a Balninkai központ növekvő mértékben vonódik be a kliens- és szolgáltatásbiztosítás-alapú kapcsolatokba, a közösségi szervezet tagjai közötti feszültségek láthatóvá válnak. Bár az elkeseredés és a pesszimizmus legfőbb oka annak a megértése volt, hogy a munkahelyteremtés olyan regionális és nemzeti szintű társadalomgazdaságtani feltételektől és politikáktól függ, amelyekre az aktivistáknak, ha lehet is hatásuk egyáltalán, az csak nagyon csekély. (A befogadó regionális és állami vidékfejlesztési politika hiánya, az alulfejlett vidéki infrastruktúra, a pénzügyi és más forrásokhoz való hozzáférés hiánya, a hanyatló mezőgazdasági foglalkoztatás, a vidéki területekről a városba irányuló mobilitás növekedése, a hanyatló vidéki születési ráták és az öregedés sorolhatóak ide).

Hosszútávon az olyan vidéki közösségi központok jövője, mint a balninkai, jelentős mértékben az olyan nemzeti és uniós vidékfejlesztési politikák teljesítőképességétől függ, amelyek célja a helyi vidéki vállalkozási tevékenység megerősítése és az azzal való interakció. Balninkai az egyik legelső példája a szociális vállalkozói tevékenységnek, amely megkísérli megtalálni és kiterjeszteni helyét a szociális szolgáltatások piacán. A balninkai aktivisták azt állítják, hogy a vidéki közösségi szervezetek az állami ügynökségeknél olcsóbban és hatékonyabban képesek szociális szolgáltatásokat nyújtani, mint például idősek és fogyatékkal élők gondozása, felnőttoktatás és –képzés terén. Balninkai máris több ilyen szolgáltatást nyújt a vidéki lakosság részére, jóllehet jelenleg különféle támogatóktól kapott pénzügyi hozzájárulások finanszírozzák működését. A központ a Litván Vakok és Látássérültek Szövetségével szoros együttműködésben jött létre, és jelenleg rehabilitációs szolgáltatások létrehozását tervezik látássérültek számára.

Azonban a közösségi szervezetnek a nonprofit szervezetté való átalakulását a vezetői készségek hiánya, a humán erőforrás minősége és a támogató közösségi hálózat gyengesége hátráltatja.

Balninkában látogatást tett a litván elnök, tíz országos televízió-csatorna adott hírt a csoportról, és a központot bemutatta a Euronews csatorna is.

Következtetések

Két faktorkészlet közötti interakció legitimálta az új közösségi csoport létrejöttét Balninkaiban.

1. négy kiváló vezetői készségekkel bíró vállalkozó szellemű ember, akik hozzáfértek az adminisztratív, tudományos és egyházi erőforrásokhoz, amelyeket felhasználtak a projekt indításánál
2. A résztvevő kutatási módszerek alkalmazása, amely hangsúlyt fektet az alulról szerveződő „fűgyökér” részvételre a cselekvési terv formálásban és a falusiak toborzásában.

A falusiak igényinek felmérése alapján készült akciótervet használták fel a Balninkai közösségszervezés második szakaszának, a falun belüli közélet előmozdításának elindításához. Említésre méltó eleme volt ennek a szakasznak, hogy a közösségi naptárt és az ünnepeket találékonyan használták fel arra, hogy a falu lakóit elkötelezzék a közösségi életminőség javítására. A szervezet önbizalmát növelte ezekben a tevékenységekben a sikeres pénzgyűjtés és a megyei közigazgatástól kapott támogatás.

A Balninkai Központ vezetője az új vidéki szervezetek tanácsadója.

Forrás: Rural grass-roots organizing in Eastern Europe: the experience from Lithuania, Community Development Journal and Oxford University Press, vol. 41(2), pp. 174-188 , 2005.

Roberts Nelson: A Solna Modell: tartós munkanélküliek munkaerőpiaci reintegrációja

A Solna Modellben 2001. szeptember 11-ének végzetes napja óta dolgozom. A Solna Modell a városi kommunális osztály, a szociális szolgáltatások és a kommunális munkáltató osztályok közös projektje, melynek elsődleges célja a Solnában élő tartós munkanélküliek munkaerő-piacra való visszahelyezése.

A projekt maga a korai 1990-es években kezdődött, amikor a munkanélküliség a valaha volt legmagasabb rátákat érte el Svédországban. A résztvevőket vagy a szociális jóléti szolgáltatók, vagy a helyi munkaügyi hivatal vonta be a programba, a résztvevők közül többen már 2-5 éve voltak munkanélküliek, de olyan is volt köztük, aki 23 év munkanélküliség után e program segítségével kezdett el újra dolgozni. Itt meg kell említenünk azt is, hogy a jóléti juttatások esetenként a programba való bekapcsolódástól függtek: ha valakit a Solna Modellhez irányítottak és megtagadta a részvételt, akkor az ellátása is megszűnt. A másik oldalról azonban a szociális juttatásokra szoruló havi körülbelül 50 Euró kiegészítést kaptak. Hiányzás esetében, igazolható ok hiányában további juttatás-csökkentések is bekövetkeztek.

Havonta egyszer-kétszer a programba irányított emberek csoportban találkoznak, azért, hogy a konzultánsok a program céljait és a projekt rendelkezéseinek, céljainak különböző eszközeit bemutassák. A csoportmegbeszélés után a résztvevőknek lehetősége nyílik egyéni konzultációra a tanácsadók bármelyikével, abból a célból, hogy a résztvevő meglévő szituációját, céljait és elvárásait feltárják.

A projektnek sok különböző eszköz áll rendelkezésére: a résztvevők többsége „munka-kereső” csoportba kerül, ahol az Internet segítségével van lehetőségük munkahelyet találni. Mindenkinek van egy számítógépe, amin dolgozhat, a tanácsadók pedig bármikor elérhetőek abban az esetben, ha a klienseknek irányvonalakra vagy támogatásra van szükségük. Egy állásra való jelentkezésnél nagyon fontos eszköz az önéletrajz, így mindenkinek kell írnia egy személyes levelet a lehetséges munkaadóknak, majd a tanácsadók hasznos ötleteket és javaslatokat tehetnek az önéletrajz felépítésére vonatkozóan.

Mint már az előzőekben említettük, számos résztvevő már nagyon hosszú ideje kiesett a munka világából. A referenciáik nagyon gyakran nem naprakészek, ezért a tanácsadók a solnai közösségi szolgáltatások egy részének segítségével, mint például a gyermekfelügyelet vagy az idősgondozás, gyakorlati helyet is tudnak keresni számukra. A tanácsadók átfogó képpel rendelkeznek a szélesebb stockholmi terület munkaerő-piacáról és segíthetnek a gyakorlati hely felkutatásában.

A résztvevőket közvetlenül a szociális szolgáltatók is irányíthatják a projektbe, sok közülük azonban a több évtizedes munkanélküliség mellett/helyett alapvető függőségi vagy mentális problémákkal is küzd. Az „in-house” tréning nagyon

gyakran hasznos eszköz arra, hogy ezeket a klienseket a munkaerő-piacra vissza lehessen vezetni. A Solna Modell egy kávézót is üzemeltet, amely lehetőséget teremt arra, hogy a felszolgálásról, az ételek elemi elkészítéséről és a sütésről is halljanak a betérők.

A Solna Modell-t egy másik, a közösség és a szövetségi munkaügyi hivatal által közösen létrehozott projekt is befolyásolja, amely lehetővé tesz egy félig védett környezetben való munkát: a kliensek lényegében a közösség lakásait és középületeit segítenek renoválni. Parkosítási munkákat is gyakran ajánlanak, az egyik legutóbbi kezdeményezésben pedig az épületeket csúfító feliratokat tüntetik el. 2006 tavasza óta a projekt többek között egy időseknek szolgáló mosodát is működtet, amely gyakorlati helyként is szolgál a projekten belül. Ha a gyakorlat mindenki meglegedésével zárul, a résztvevőnek munkát ajánlanak, mivel ezekért az alkalmazottakért Solna városa a fizetés 30%-át, míg a szövetségi kormányzat a fennmaradó 70%-ot biztosítja.

Sok tartós munkanélküli még sosem találkozott számítógéppel, s mivel a számítógép-kezelés készsége nagyon gyakran alapvető elvárás a munkáltatók részéről, számítástechnikai kurzusok is rendelkezésre állnak, sőt, a résztvevők megkaphatják a nemzetközi számítógép-kezelői engedélyt (OECD), úgy, hogy a vizsgaköltségeket is a projekt alapjaiból fizetik.

A motorgépjárművekre szóló jogosítvány szintén gyakori feltétel, ezért a projekt egy interaktív számítógépes programot is üzemeltet, és mivel a jogosítvány megszerzése az önsegítés irányába tett lépésnek számít, lehetőség van a projekt forrásaiból fedezni a vizsgaköltségeket.

Mivel a tartós munkanélküliek gyakran bevándorlók, a svéd nyelv kapcsán mind írásbeli, mind szóbeli nehézségekkel küzdenek, ezért a svéd nyelvórák térítésmentesen vehetőek igénybe, e mellett pedig az interaktív programok az egyéni nyelvtanulásban is segítenek.

A mentális betegségekkel küzdőknek a különböző típusú önkéntes projektekben való részvételre van lehetőségük, hiszen e kliensek valamilyen betegség-kompenzációval küzdenek. A végső cél mindamellet mindig a munkaerő-piacra való visszahelyezés. Léteznek olyan erőfeszítések is, amelyek a kézműves termékek és dísz tárgyak eladását, vagy egy kávézó üzemeltetését tűzték ki célul. E csoportok számára is van lehetőség a számítógépes órák látogatására.

Judit Horvath-Lindberg: A napközbeni szolgáltatások Solnában

Előzmények

Az idősek életfeltételei mind Svédországban, mind a nyugati világ országaiban hosszú idő óta követelnek pozitív vagy negatív figyelmet. A demográfiai kép ugyanis minden európai országban hasonló: a népesség öregszik és a 85 év feletti populáció száma is egyre nő. Ez Svédországra, és nem utolsósorban Solna városára is igaz, ahol a populáció körülbelül 20%-a, azaz 11 000 ember a 65 év feletti életkori kohorszba tartozik. Svédországban a nyugdíjkorhatár mind a nők, mind a férfiak esetében 65 év, mégis sokan már jóval ezelőtt korai nyugdíjjal vonulnak ki a foglalkoztatásból.

Egy a svédországi idősekről készült kutatás leginkább a „nyomorult-kutatás” kategóriájába tartozik, amely „idős, problémákkal küszködő emberekről” szólt (1), s őket „mint problémákat vizsgálta, keresve e problémák megoldását” (2). Az idős emberek életének média-burkolt változata is e leírással van összhangban.

Az élet azonban nem csupán az egészségügyi és a szociális ellátással van kapcsolatban. Tudjuk, hogy „az aktív pihenés meghosszabbítja a jó életet, és magas életkorban is a személyes fejlődéshez vezethet” (3). Azt is tudjuk, hogy a kontextus érzete (4), az élet kezelhetőségének és érthetőségének az érzete, és az, hogy másoknak szükségük van ránk, teszi értelmessé az életet. Az értelmes élet szignifikáns faktor az egyének életében, amely lehetővé teszi annak az időnek a jelentős kitolását, amikor az egyének a köz támogatására, és közszolgáltatásokra van szüksége.

Az 1940-es években született generáció már megkezdte nyugdíjba vonulását, és ez a generáció sokkal aktívabb, igényekkel telibb és gazdaságilag erősebb lesz, mint a lakosság előző generációi.

A politikai akarat

1988-ban a svéd kormány nemzeti akciótervet dolgozott ki az időspolitika számára. A terv kimutatja, hogy:

- „Az egészség-népszerűsítési intézkedések hozzásegítenek ahhoz, hogy az idősek sokáig éljenek függetlenül, jó életminőségben” és
- a megelőző intézkedések napi támogatását az Egészségügyi és Orvosi Szolgáltatásokról szóló törvényben (2. fejezet) és a Szociális Szolgáltatásokról szóló törvényben (5. fejezet) írták le (5).

A kormány akcióterve és annak ellenére, hogy tudjuk, jelentős mértékben lehetséges az idősök egészségét és jól-létét preventív munkán keresztül befolyásolni, az elsődleges akciók a gyermekekre, fiatalokra és a munkaképes korúakra irányultak. Az idősök felé az önkormányzatok részéről nyújtott akciók az egészségügyi és szociális gondoskodásban merülnek ki. Az önkormányzatok és a megyei tanácsok munkatársai egyaránt hangsúlyozzák, hogy az időskori veszélyfaktorok elkerülésére tett megelőző munka kisebb súlyú, mint az egészségügy és a szociális ellátás. Az akut egészségügyi ellátásra akkor van szükség, amikor a probléma felmerül, a preventív munka hatásai azonban csak hosszú távon válnak láthatóvá (6). A legtöbb önkormányzat be is zárta a nappali szolgáltató-központját, mivel úgy ítélték meg, hogy nem képesek azt tovább fenntartani.

Solna városa egyike azon ritka példának, amikor a politikai jobb-közép többség kijelentéseiben hangsúlyozta a már meglévő nappali szolgáltató központok fejlesztésének fontosságát, mind az előző, mind a jelenlegi hivatali időszakban, és a következőben olyan területeken szeretnének nappali központot nyitni, ahol jelenleg egyáltalán nem találhatóak ilyen jellegű intézmények.

Elméleti háttér

2005-ben egy olyan kísérleti projekt indult el, amely nappali központjaink tevékenységének egészség-gazdaságtani hozamát vizsgálta. A munkatársak minden centrumban megkérdezték 50 véletlenszerűen kiválasztott látogatót (az éves szint 1 300 körüli látogató-szám) és az ő segítségére és támogatásra vonatkozó igényeiket – feltéve, hogy e központok nem léteznének – hasonlították össze a jelenlegi igényükkel. A kutatás kimutatta, hogy sokan közülük inkább (megnövekedett) otthoni ápolást, demencia-szolgáltatásokat és speciális épületeket igényelnének. Ezen ötven embernek a megnövekedett igényei a nappali központ éves költségvetésének a 75%-ra tartanának igényt (7). „Sok tanulmány rámutatott már arra, hogy az időskori tevékenységek foka és az alacsonyabb halálozás, valamint a fogyatékoság esélyének alacsonyabb szintje együtt járnak. Azok az egyének, akik társadalmilag és a mindennapi tevékenységekben aktívak, más rizikófaktoroktól függetlenül is szignifikánsan tovább élnek, mint az inaktívak (8).

Akkor, amikor hosszabban élünk, mint az előző generációk, azzal is szembe kell néznünk, hogy növekszik azoknak a háztartásoknak és embereknek a száma, akik (elsősorban a nyugdíjazás után) a társadalmi hálózatokból teljesen kiszakadva élnek, anélkül, hogy lenne kihez szólítaniuk, különösképpen Svédország nagyvárosaiban, mivel az ötvenes, hatvanas és hetvenes években nagy földrajzi mobilitásnak lehettünk tanúi. Ez elsősorban a nőkre vonatkozik, mivel a svéd nők tovább élnek, mint a férfiak.

Solna lakosságának 60%-a egyszemélyes háztartásban él. A fizikális és mentális magány, az értelmes tevékenységek és általában az élet értelmének hiánya pszichológiai tünetekhez is vezethet, ilyen például az idegesség, az alvászavarok, és a depresszió. Nagyon sok idős ember, akinek nincs energiája a régebbi szociális

készségeire figyelni, az egészségügyi szolgáltatóknál, vagy az önkormányzati szociális szolgáltatóknál keres választ élethelyzetére.

Az 1990-es években a szociális munkások/szociális jóléti hivatalnokok a stockholmi Észak-nyugati Időskori Megelőzési Klinikán észrevették, hogy nagyon sok egyedül élő nő keres kezelést meghatározhatatlan pszichoszomatikus problémájára és fájdalmaira. Sok esetben az orvosok úgy ítélték meg, hogy a problémák nem egészségügyi természetűek, sokkal inkább a nők élethelyzetének tudhatóak be. A klinikán dolgozó szociális jóléti hivatalnok javaslatára az *Äldre Medicinskt Centrum* 1998-ban olyan projektbe kezdett, amelynek célcsoportját a 65 éven felüli solnai vagy sundbybergi nők alkották. Mindkét településen az idősek aránya 20%. Az ötlet lényege az volt, hogy sok nő élethelyzetén lehetne javítani, ezzel párhuzamosan az egészségügyi problémák iránti érdeklődésüket csökkenteni sokfajta preventív és egészség-népszerűsítő munkával. A projekt két éve alatt 57 nő vett részt benne, akikből csak 4-en voltak 65 év alattiak.

A szolgáltatás kiindulópontja az igényfelmérés, és az egyénileg vagy csoportosan végzett előzetes megbeszélések után az volt, hogy személyes szinten növekedjenek az izoláció állapotából való kitörés esélyei, hogy a kliensek magukra, mint önálló individuumokra tekintsenek, észrevegyék az elérhető lehetőségeket és éljenek a felajánlott támogatással, amely a továbblépést segítheti elő.

A projektmenedzser célja az volt, hogy a kliensek teljes élethelyzetét feltérképezze, hogy biztonságot teremtsen, és támogatást nyújtson hálózatok építésén és új kapcsolatok megteremtésén keresztül. Először azokat a negatív életkörülményeket kell megtörni, amelyben nagyon sok regisztrált nő él. Másodjára következhet valamilyen támogatás biztosítása – olyan önkéntes szervezetek vagy más egyesületek felkutatásával, amelyek megfelelő szolgáltatást tudtak biztosítani. Sajnálatos módon a szociális profilú nonprofit szféra Svédországban nagyon gyenge lábakon áll, ez a lehetőség tehát csak ritkán volt elérhető. A projekt egy csoportos beszélgetéssel kezdődött, amelyet az *Open House* nevű intézményben szerveztek, a Vöröskereszt és más partnerszervezetek közreműködésével. A társadalomban elérhető forrásokról való információ és támogatás végig biztosítva volt.

A projekt konklúziói többek között arra is rámutattak (9), hogy e nők közül sokan önkéntelen érzelmi és társadalmi magányban, „érzelmi elszigeteltségben”, valamiféle végleges magányban élnek, amely a hiperérzékenység, nyugtalanság és aggodalmaskodás jelenségeivel járt együtt. A társadalmi elszigeteltség olyan érzelmeket indukált, mint az értelmetlenség, bizonyos mértékben a céltalanság és unalom érzése is (10). Nagyon sokan e nők közül állandó frusztrációban éltek, és mivel nem voltak képesek a társadalom gyors strukturális változásaival lépést tartani, lehetetlennek érezték, hogy a társadalmi forrásokról információhoz jussanak. Így frusztrációjuk előbb-utóbb a társadalom képviselőivel szembeni önbizalomhiányhoz, illetve „idegességhez, nyugtalansághoz és agresszióhoz vezetett, amelyek az átélt magány közös jellemzőiként tételeződnek, s amelyek az ember tájékozódási képességében is zavarokat okozhatnak (11).

Szolgáltatások

E projekt, illetve az angol EPICS - modell (*Idős Emberek Integrált Gondozói Szolgálata*) tapasztalatain alapulva 2000-ben új projekt indult Solnában, *Ankaret Info Központ* (12) címmel, amelynek célja a következő volt:

- az idős populáció számára tudáson, hálózatokon és hozzáférhetőségen alapuló biztonság megteremtése
- az érintettekkel való kooperáció folyamán feltárt, a szolgáltatásokkal és egészségügyi ellátásokkal kapcsolatos igényeinek figyelembe vétele
- a professzionális és önkéntes szolgáltatások forrásai közötti koordináció
- az idősek tudásának és kompetenciáinak hasznossá tétele (13).

Az új szolgáltatás, amely olyan helyiségekben indult meg, ahol már évek óta létezett például kávézó, terápia, nappali szolgáltatás, képzés vagy baráti szolgáltatás, a már meglévők közé épült be, de a program irányvonalai fejlettebbek és kiterjedtebbek lettek. Vagy szociális jóléti hivatalnok, vagy szociális munkás került alkalmazásra, akinek szerepe többféle tanácsadás és támogatás biztosítása, nem utolsósorban olyanok számára, akik otthonukban gondoznak valamilyen családtagot vagy szeretett személyt. Feladatuk az, hogy mindenről, ami fontos lehet vagy a jelenlegi érdeklődés középpontjában áll, információt nyújtsanak, mind az idős emberek, mind pedig hozzátartozóik számára. Többek között a demenciáról is tartottak előadásokat és szemináriumokat a látogatók és a széles közönség számára. A szóbeli és írásbeli információk mellett számítógépek is kihelyezésre kerültek, hogy mindenki saját maga kereshessen információkat az Interneten.

„Ha az időseknek hiányoznak társadalmi készségeik, a környezetük egyre inkább úgy kezdi el kezelni őket, mintha társadalmilag inkompetensek lennének. Ez idővel oda vezet, hogy az idősek valóban elveszítik társadalmi képességeiket. Ha azonban mégis megtarthatják annak az érzetét, hogy e készségeknek birtokában vannak, meg is őrzik e képességeket. A társadalmi kirekesztődés és a magányosság érzése gyakran jár együtt a csökkenő társadalmi képességekkel is.” (14)

Ma már majdnem minden Solna városában található szomszédságban (amelyeket az angol terminusok után közösségi vagy szomszédsági központnak hívnak) találhatunk nappali központokat. Öt központ kifejezetten az idősek célcsoportjára fókuszál (*Ankaret, Bollen, Gunnarbo, Hallen, Turkosen és Österwägen*), míg egy központ, a *ritorpi Sockerbiten*, amely 2006-ban kezdett működni, minden életkori csoportot célcsoportjának tekint. Ez utóbbiban még egy kávézó is található, amely az idősek hozzátartozóinak ad lehetőséget arra, hogy szeretteikkel legyenek.

A stáb a szociális munkás mellett további munkatársakat is alkalmaz: figyelő és értő tanácsadót, idősügyi ombudsmant, ápolónőt és olyan más szakembereket, akik a központokhoz kapcsolódnak, és minden központot rendszeresen látogatnak.

E központok a terápiás szolgáltatásokból fejlődtek ki, és olyan szolgáltatókká alakultak át, amelyek „a horizont fejlesztését, kiszélesítését és információval való ellátását, az ösztönző erők (kreatív, fizikális és oktatással kapcsolatos)

felszabadítását építik be programjaikba, ezáltal az embereket képessé teszik saját lehetőségeik felismerésére. Legfontosabb azonban, hogy a szórakozás mindenki számára emeli az élet minőségét” (15).

A legtöbb látogató magától jut el a központokba, mások azonban a közlekedési szolgáltatók vagy baráti szolgáltatások segítségével kerülnek ide. Nagyon sok központ, természetesen elsősorban az idősekre fókuszáló intézmények olyan speciális problémákkal is fogadnak látogatókat, mint a fogyatékoságok vagy a demencia. Nemcsak Solnából, de más környékbeli lakókörnyezetekből is érkeznek kliensek, akik nemcsak programok vagy támogatások rászorultjaiból tevődnek össze, hanem mint tanulási körök vezetői, használói tanácsok tagjai, barátsági szolgáltatások látogatói, vagy akár mint a központok kialakításában vagy munkájában dolgozó segítők vesznek részt a projekt munkálataiban. A központokban összesen legalább 150-200 fő önkéntesen dolgozik sokféle módon, idejének egy bizonyos, változó részét az adott feladatnak szentelve. Erőfeszítéseik összeadva körülbelül 9-10 főállású alkalmazott munkájának felelnek meg.

A központ szociális munkása, a pénzügyi támogató részleg képviselőjével és más, szükséges szakemberekkel együtt legalább 300 személyes megkeresést bonyolított már le mindenféle formában, a tanácsadástól elkezdve a támogató beszélgetéseken keresztül egészen bonyolult családi problémákról való beszélgetésekig. Akár telefonos megkeresésre is van lehetőség, de mivel a szociális munkás együttműködik az összes érintett intézménnyel (a többi központtal, időszotthonokkal, egészségügyi ellátókkal, stb.), ha egy kliens nem tud *Ankeret*-be eljutni, akár otthoni megkeresésre is van mód.

Nagyon sokan maguktól keresik fel a szociális jóléti hivatalnokot valamilyen támogatás ügyében – az ok lehet valamilyen bánat, betegség, magányosság, stb. Néha ugyanis nehéz azzal szembesülni, hogy más lehetőségek is kínálkoznak, mint amit a kliens az adott pillanatban meglát.

Az a tény, hogy a szociális jóléti hivatalnok pozíciója a nappali központokhoz kötődik, és nincs semmilyen közhatósági felelőssége, kifejezetten előnynek bizonyul, hiszen könnyebb vele úgy egy központban kapcsolatba lépni, hogy az a szociális szolgáltató-rendszeren és egyéb közhatóságok fennhatóságán kívül található - bár ez a pozíció a hivatalos szervek felé való kommunikációban közvetítő szerepet is játszhat.

Egy másik szociális támogató szolgáltatás azokra koncentrál, akik:

- szeretteikről otthonukban gondoskodnak
- valamilyen másfajta támogatást igényelnek

Az e szolgáltatásért felelős szakemberek egyike az idősgondozásban széles tapasztalattal rendelkező ápolónő, a másik pedig szociális munkás végzettségű, és az otthoni segítségnyújtó szolgáltatások menedzselésében szerzett széleskörű tapasztalatokat. E mellett mind a szociális jóléti hivatalnok, mind egy speciális, az

időseknél gyakorta előforduló betegségekben (demencia, szívinfarktus) tapasztalt ápolónó is rendelkezésre áll.

A támogatás és a bizonyos tudások átadása lehet esély e csoportok megsegítésére, hiszen gyakran ijedtek, nincsenek tisztában az elérhető lehetőségekkel, esetleg nem látják be, hogy saját forrásaik egyre fogynak, de semmilyen segítséget sem akarnak elfogadni. Ma a szolgáltatásnak évente körülbelül 1300 látogatója van, akik éves szinten nagyjából 28 000 esetben keresik fel a központot.

Nyolc és fél teljes állású pozíciót finanszíroz a program a nyolc központ számára (*Turkosen*ben kávézó és nappali központ is működik). A szolgáltatások irányítása minden központ részére (ilyen például a szociális jóléti hivatalnok pozíciója) négy teljes állású pozícióhoz kötődik. Sőt, 2006-ban két további szakértő is csatlakozott a programhoz, s ők ketten tesznek ki egy teljes munkaidős állást: speciális kompetenciáik a számítógép-kezelésben és a hozzátartóknak nyújtható támogatások formáinak ismeretében rejlenek. Négy pozícióhoz 2-5 fő, a demencia tanácsadó-nővér pedig időszakos szerződéssel kapcsolódik a programhoz a Svéd Foglalkoztatási Szolgáltatáson, a Svéd Társadalombiztosítási Szolgáltatáson, az Emigránsok Oktatásáért felelős Osztályon és a város Munkaerő-piaci Osztályán keresztül.

A stáb tehát sokféle és széles készségekkel rendelkezik, képzettségi szintjük és a háttér-tapasztalataik pedig attól függenek, hogy évek óta a központok vagy önkormányzatok foglalkoztatottjai-e vagy csak az utóbbi években kerültek e területre. A következő készségeket találhatjuk meg a stábban: foglalkoztatás-terápiás asszisztens, foglalkozási terapeuta, pszichológus, művész, művészettörténész, szociális munkás, ápolónó, ápolói asszisztens, IT rendszer-elemző, szakács, és gazdasági ügyintéző. Nyelvi szempontból szintén nagyon színes a paletta: a finn, perzsa, szerb, horvát, magyar, etióp, angol, francia és szikh nyelvet beszélők a programban részt vevő szakértők.

A jövő

Mint már korábban említettük: a sorban az 1940-es években született generáció következik és egyre több nagyon öreg idős emberrel fogunk találkozni, akiknek vágyai és igényei részben fedik a jelenlegiekét, részben azonban eltérnek majd tőlük. Ha a nappali központ vezetője kívánhatna valamit, még több szociális munkást szeretne a központok munkájába bevonni, mégpedig olyan szociális munkásokat, akik szélesebb horizonttal, projektformában, célzott intézkedésekkel és sokkal inkább együttműködésben dolgoznának azokkal az intézményekkel, amelyek a jelenlegi szervezet által biztosítottak. A szociális munkások a közvélemény befolyásolásán, az öregség-ellenesség ellenében kellene, hogy dolgozzanak, hiszen „az a tény, hogy a test idővel elkerülhetetlenül elöregszik, könnyen vezethet az idősök képességeinek előítéletes megközelítéséhez”, sokfajta normához és viselkedéshez, amely szerint a kor maga determinálja az eredményt. Minden bizonnyal az idősök értékéről alkotott kép fekszik ezen attitűdök mélyén, és ez által – nem utolsósorban az érték-kérdés tekintetében – kerülnek az idősök egyre

elidegenedettebb helyzetbe (16). A kutatásoknak nem szabad csupán az egészségügy területére korlátozódnuk, hanem minden társadalomtudományt és viselkedés-tudományt integrálniuk kell (17).

Mi egyebet kérhetnénk? Hogy az idősek és a fiatalok közötti szegregáció felszámolásra kerüljön, hiszen sehol a világon nem olyan teljes az életkori szegregáció, mint éppen Svédországban. Hogy a politikusok ne csak védelmezzék az ökológiai, fizikai környezetet („a fizikai környezetet mindenki védi. Sokkal fontosabb, hogy a Balti-tengeri tőkehalat megmentjük, mint hogy olyan jó környezetet teremtsünk, amelyben a különböző generációk, mint individuumok találkozhatnak” (18)), de az emberek között személyes kapcsolatok is kialakulhassanak, és ne csak mint kategoriálisan megnevezett célcsoport vegyenek részt e közösségi terekben. Hogy a nonprofit és önkéntes szervezetek vegyenek át olyan szolgáltatásokat, amelyeket ma az önkormányzati vagy magánkézben lévő szolgáltatók biztosítanak. És végül, de nem utolsósorban azt kívánná, hogy az önkéntes szociális munka iránti attitűd pozitívrá forduljon, amely az elmúlt időkben az angolszász országokra és Hollandiára volt jellemző, de Svédországra nem, és nem azért, mintha ily módon pénzt lehetne megtakarítani és a szolgáltatás a politikusok számára olcsóbbá válna, hanem azért, mert az az ország, ahol az emberek segítenek egymásnak jobb ország. Hiszen itt a fiatalokra nem, mint veszélyes elemekre, és az idősekre nem mint a régi idők maradékára tekintetnek.

Felhasznált irodalom

1. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p. 2.) (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002)
2. Ronström, O (1998) in Olson, H -E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre* (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002) (p.2.)
3. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för alder* (p.2.) Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002)
4. Antonovsky, A: *Hälsans mysterium* (Natur och kultur, Stockholm 2005)
5. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.2). (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002)
6. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.2.) (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002)
7. Jedenius, E & Horvath-Lindberg, J :*Hälsoekonomiska nyttan med den Öppna Dagverksamheten I Solna* (2006) (Unpublished)
8. Horvath-Lindberg, J: *Projektet „Ankaret”. Livet måste ha mening – även efter pensionsåldern* (ÄldreMedicinskt Centrum, Stockholm, 1999)
9. Weiss, R: *Loneliness. The experience of Emotional and Social isolation* (MIT Press Cambridge, Massachusetts. 1973 I Holmen, K: Loneliness among elderly people (Dept of Clinical Neuroscience and Family Medicin, Division of Geriatric Medicine Center of Caring Sciences, (CVV South), Huddinge University Hospital, Huddinge, Karolinska Institute, Stockholm and Stockholm Gerontology Research Center, Stockholm
10. Sullivan, HS: *The interpersonal theory of psychiatry*. W.W.Norstrand Company Inc.New York, 1953 i Holmen, K: Loneliness among elderly people

(Dept of Clinical Neuroscience and Family Medicin, Division of Geriatric Medicine Center of Caring Sciences, (CVV South), Huddinge University Hospital, Huddinge, Karolinska Institute, Stockholm and Stockholm Gerontology Research Center, Stockholm

11. *Report on the Chesham & Amersham EPICS* (Elderly People 's Integrated Care System) (without date)
12. *Ankaret I Hagalund Anno 2000. Mötesplats för Solnas seniorer och deras anhöriga* .Informationsbroschyr. 2000.
13. Arnetz, B & Theorell, T. (1986) in Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.2) Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002)
14. Smith, Ch. *Culture, Media and sport* 1999 in Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002) .
15. Arnetz, B & Theorell, T. (1986) in Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.2)(Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002)
16. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.7.) (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002) .
17. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.5.) (Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002) .
18. Olson, H-E : *PM ang. ett fritidsperspektiv för äldre*, (p.5)(Institutet för Fritidsvetenskapliga Studier, Stockholm 2002) .

Jesús Hernandez Aristú és Leyre Braco Pasamar: A közösségi munka fejlődése Spanyolországban

Bevezetés

Ebben a tanulmányban megpróbáljuk lefektetni a spanyolországi közösségi munkához kapcsolódó alapfogalmakat, ezért először bemutatjuk a közösségi munka fejlődésének történetét és elemezzük azokat a fogalmakat is, amelyeken a jelenlegi közösségi munka beavatkozásai alapulnak.

Abból a célból, hogy feltérképezhessük a spanyolországi közösségi munka fejlődését, először is ki kell emelnünk, hogy a témával foglalkozó spanyol szerzők egyetértenek abban, hogy a közösségi munka hagyományai az USA-ból a korai húszas évekből származtathatóak. *Moix* (1991) például kimutatta, hogy a jelenlegi közösségi szerveződés, mint professzió először a jótékonysági szervezetek mozgalmának, másodsorban pedig a Közösségi Eseteknek és a Közösségi Tanácsoknak köszönhetően indult fejlődésnek. A közösségi szervezetek és a közösségfejlesztés első elemzései és tanulmányai természetesen – csakúgy, mint az Egyesült Államokban – relevánsak voltak.

Friedlander a közösségi szervezetet a következőképpen ragadja meg:

„A közösségi szervezetek nem fosztják meg a polgárokat, az egyéneket vagy a csoportokat saját felelősségüktől, sőt, megpróbálnak ötleteket és tapasztalatot cserélni, társadalmi felelősségeket tisztázni, de nemcsak az egyének, hanem a közösség a kormányzati hatóságok tekintetében is” (1989: 206).

Konceptuális fejlődés

Spanyolországban 1960-ig a szociális közösségi munka csak egy elméleti kérdés volt, amelyet azokból a fogalmakból állítottak össze, amelyeket az országon kívül tanulmányoztak. Ebben az értelemben, az Egyesült Nemzeteknek a közösségfejlesztés fogalmával foglalkozó publikációi is nagyon fontosnak bizonyulnak. A közösségfejlesztésnek ez a koncepciója, ahogy *Báñez Tello* (1998) kifejtette, a szociális munka területétől elhatárolódva fejlődött ki, ugyanakkor ha feltételezzük, hogy „*a szociális munka tudománya sokkal nagyobb teret jelent, mint csupán egy szakma gyakorlása*” (Hernández Aristú, 2004: 20), kijelenthetjük, hogy a közösségfejlesztéshez és a közösségi szerveződésekhez kapcsolódó fogalmak igenis a szociális munkához tartoznak, még akkor is, ha korábbi stádiumaikban más szakmák keretében kerültek kidolgozásra.

Mindenesetre 1956-ban az ENSZ a közösségfejlesztést a következőképpen fogalmazta meg:

„A közösségfejlesztés fogalma a nemzetközi nyelvezet része, és olyan folyamatokat takar, melyek során a lakosság erőfeszítései egyesülnek a kormányzati erőfeszítésekkel annak érdekében, hogy a közösség gazdasági, a társadalmi és a kulturális feltételeit javítsák, és ebben az értelemben hozzájáruljanak a nemzeti fejlődéshez” (Ander-Egg, 1992: 89).

Még ha ebben a definícióban a kulturális és szociális fejlődés is belefoglaltatik, a gyakorlati terepen a közösségfejlesztésként ismert nemzetközi programok túlnyomó többsége gazdasági célok mentén indult el.

Spanyolországban a közösségi szociális munkáról való diskurzust különböző koncepciók összekeverése, összetévesztése jellemzi, és nem világosak a közösségfejlesztés, a közösségi szervezet, a közösségi ellátás a közösségi munka és a közösségi beavatkozás fogalmai.

A közösségi szervezet, vagy a közösség megszerveződésének kifejezését egy módszer leírására használták, ugyanakkor e fogalmak a szociális munka egyik céljaként is értelmezhetőek. Ebben a terminológiai zűrzavarban *Moix* (1991: 372) a kifejezés három különböző értelmét gyűjtötte össze. Az első a közösségi szerveződést mint a szerveződés egyik módját értelmezi, vagyis a közösség elrendeződésének és artikulálásának módjára valamint a közösség szabályaira utal. A második definíció a közösségi szerveződést a szociális munka tudományához köti, így a közösségi szerveződés ebben az értelemben egy tudásterület, amely mind elméletet, mind gyakorlatot magába foglal. E definíció eredményeként a közösségi szerveződés a közösségi szociális munka ugyanazt a gondolatot fejezi ki. A harmadik megközelítés a közösségi szerveződést közösségek felé irányuló szociális intervencióként értelmezi, amely az esetmunka, a csoportmunka vagy a családokkal való munka módszereivel hasonlítható össze.

Marchioni szerint a közösségi szerveződés a gazdasági fejlődéssel kapcsolatos szituációkban alkalmazzák, míg a közösségfejlesztés az ország belső, elmaradott fejlődési szinten álló területeihez kapcsolódik, sőt, leginkább a harmadik világ országiban és a fejlődő országokban jellemző (1999: 10-11).

Ander-Egg számára a „*közösségi szerveződés megegyezik a közösségfejlesztéssel*” (Trigueros, 1991: 8).

Zamarillo szerint a közösségi szerveződés három fő alapelvhez kapcsolódik: a társadalmi kapcsolatok rendezett változásához, a specialista beavatkozásához és a közösségi részvételhez köthető (Rupp elméletének újbóli bevezetése) (1991: 45).

Folytathatnánk további szerzők idézését, ám nem jutnánk közelebb a fogalmak egységes megközelítéséhez, ennek értelmében megállapíthatjuk, hogy a spanyolorzági közösségi szociális munka kapcsán nem nyújthatunk világos konceptuális struktúrát, és hogy a definíciók egyetlen közös eleme csupán csak a közösség.

Definíciók és a közösségi munka megosztottsága

A közösség fogalma a közösségi munka kontextusában négy elemből áll össze. Ezek: a terület, a lakosság, a lakosság igényei és azok a források, amelyekkel az adott közösség rendelkezik.

Marchioni hozzáteszi, hogy a lakosságot nem csak mint állampolgárokat kell figyelembe vennünk, hanem ide kell értenünk azokat a köztestületeket és technikai személyzetet, amely e területen dolgozik (különböző szakemberek és tudósok). E mellett a közösség fogalmát két további elemmel gazdagítja: az első a közösséget, mint közösségi projektek kedvezményezettjeit értelmezi, a második pedig mint a végbemenő folyamatok irányító szereplőjét.

Spanyolországban a hatvanas években az elmélet elsősorban a közösségfejlesztést érintette és ebben az értelemben, *Malagón y Sarasola* (2006: 32) szerint, Francó rezsimjének ideológusait aggodalommal töltötte el azoknak a fejlesztési terveknek a megjelenése, amelyek elsősorban a vidéki területekre összpontosítottak. E terveket „gazdasági és társadalmi fejlesztési terveknek” hívták, és a közösségi munka tárgyai lehettek volna, de az adott időszak politikai szituációjának és a szociális munka alacsony fejlettségének¹ köszönhetően ebben az időszakban még nem létezett közösségi munka.

Ebben az időszakban a spanyol állam a szociális szolgáltatások támogatói, segélyezői szerepét hangsúlyozta. Ebben az értelemben minden az állampolgárok aktív részvételét is magába foglaló közösségi munka javaslatot a Francó-rezim elleni lázadésként értelmezhetnék volna, ugyanakkor e fogalmak használata jelentősége abból a szempontból jelentős, hogy a közösségi munka és a szociális munka felé irányuló megújult érdeklődésről árulkodik. A spanyolországi Caritas a gyakorlatban azonban kifejezetten közösségi munkát kezdett folytatni, ám ezek a kísérletek még igencsak tétovák voltak.

A szociális munkás szakemberek első, a közösségi munkával foglalkozó találkozására 1961 augusztusában, Barcelonában került sor. A megbeszélést két olasz szakértő, *C. Paganí* és *A. Giambruno* (*Malagón y Sarasola*, 2006: 32) vezette. A szeminárium rávilágított a közösségi munka fogalmához kötődő óriási zűrzavarra és értelmezési különbségekre. A szemináriumon résztvevő szociális munkásoknak a közösségi munkával kapcsolatos gyanakvása egyik oldalról a fogalmi zavarnak, másrészt pedig annak tudható be, hogy véleményük szerint az adott korszakban a spanyol társadalom nem tette lehetővé participatív módszerek alkalmazását, az állampolgári részvételt ugyanis alaptételként értelmezték. E mellett azt is meg kell említenünk, hogy az állam által kidolgozott fejlesztési tervek nem építettek a szociális munkásokra.

---

¹ A szociális munka 1990-ben mint tudományterület került elfogadásra, és tudásterületként deklarálták (*Hernández Aristu*, 2004: 21).

A külföldi impulzusok

A közösségi munka kiépülését veszélyeztetőnek tűnő körülmények ellenére, történt két olyan esemény a hatvanas évek Spanyolországában, amely mégis a közösségi munka bátorítását szolgálta. Az első az 1964-ben, az ENSZ által megjelentetett *Társadalmi fejlődés a közösségfejlesztésen keresztül* című jelentésről megjelent publikáció volt, amely a közösségnek a saját fejlesztésében való részvételének fontosságát hangsúlyozza. A jelentés néhány pontját – mivel azok a jelenlegi elméleti keretek kapcsán is relevánsnak mutatkoznak – idézzük:

- A fejlesztési kezdeményezéseknek az alapvető közösségi igényekkel kell összhangban állniuk: az első projekteknek a közösségi akarat kifejeződésének eredményeként kell megszületniük.
- A közösség felemelkedése különböző területekre irányuló kezdeményezések mentén is elérhető, de a teljes közösségfejlesztés összehangolt akciókat követel meg.
- A lakosság attitűdjeinek megváltozása (a passzívból aktív állampolgárrá válás) legalább olyan fontos, mint a materiális eredmények. Ez elsősorban a fejlesztési programok első fázisában alapvető.
- A közösségfejlesztés legfontosabb célja az, hogy a lokális kérdésekben szélesebb és hatékonyabb állampolgári bevonódást eredményezzen, és a helyi kormányzat újjáalakításában is nagyon hasznos szerepet játszhat. Az intervenciók periódus lehet egy sikeresebb helyi kormányzat kialakításának ideje.
- A teljes folyamat egyik célja a helyi vezetőség képzése, ösztönzése és meghatározása.
- A nők és fiatalok szélesebb bevonódása a közösségi folyamatokba megerősíti a fejlesztési programokat, hosszabban tartóvá és biztosabbá teszik őket.
- A teljes hatékonyság elérése érdekében a közösségből kiinduló projektek a kormány támogatásával is kell, hogy találkozzanak.
- Minden kezdő projekt magába foglalja a technikai stáb képzését és szerződtetését, az erőforrások mobilizálását, csakúgy, mint kutatási jelentéseket és a gyakorlati tapasztalatok összegyűjtését is.
- A nem-kormányzati szervezetek és az állampolgári szerveződések forrásait a fejlesztési programokba be kell építeni.
- A lokális területek szocio-ökonómiai fejlődése mind a régió, mind a nemzet reakcióját megkívánja.

A második körülmény, mely hozzájárult a hatvanas évek közösségi munkájának megerősítéséhez *Marco Marchioni* olasz közösségi munkás szakértő megérkezése volt. Ahogyan *A lehetséges utópia* (1994: 15) című könyvében kifejti, éppen egy közösségi munka-projektben dolgozott Abruzzo-ban, amikor megismerkedett Alfonso Carlos Comín-nal. Alfonso meggyőzte Malaga püspökét, Herrera Orlat, hogy kezdjenek el egy hasonló projektet Spanyolországban is. 1965 szeptemberében indult el a püspök védelme alatt és Marchioni együttműködésével a *Vélez-Malaga közösségfejlesztő projekt*, az első ilyen jellegű kezdeményezés az országban

(másképpen nem is lehetett volna az ötletet kivitelezni). Ezen felül, 1969-ben, Marchioni tollából megjelent az első, a témával foglalkozó tudományos mű is, *Comunidad y desarrollo*, vagyis *Közösség és fejlesztés* címmel.

Francó 1975-ben bekövetkezett halála után indult meg Spanyolország a demokratizálódás útján, és a teljes állami struktúrát újjá kellett szervezni. 1977-ben a Politikai Reform Törvény megalapította a Kulturális Minisztériumot, amelynek keretében a Közösségfejlesztés Központi Irodája is helyet kapott. Ez az osztály elsődlegesen az új szociokulturális központok menedzselését látta el. A demokratikus átmenet e napjaiban a szociális szolgáltatások fontosabbak voltak, mint a közösségi munka.

Demokrácia és közösségi munka

A Spanyol Alkotmányt 1978. december 6-án fogadták el, s két, a közösségi munkára vonatkozó törvényt is tartalmaz. Az első a 23/1 törvény¹, -amely kifejti az állampolgárok jogait a közügyekben való részvételre. Így fogalmaz: „Az állampolgároknak jogukban áll a közügyekben való részvétel, akár közvetlenül, akár általános választójogukkal élve, szabadon választott képviselőikön keresztül”. Ebben a törvényben a közösségi munka számára érdekes momentum az, hogy a részvétel közvetlenül is megvalósulhat. Ebben az értelemben az állampolgári részvétel lehet a közigazgatásban való munka menete, mindenekelőtt a városi tanácsokban, abban a köztisztviselőben, amely a polgárokhoz legközelebb áll. Az állampolgári részvétel jelenti a garanciát az információhoz való jog, az egyesülési és politikai szabadság esetében is.

A másik releváns törvény, a 9/2² arra vonatkozik, hogy az állampolgári részvételt a lehető legkönnyebbé kell tenni.

„A köztisztviselők felelőssége hogy megteremtsék a szükséges feltételeket az egyének és csoportok szabadságának és egyenlő jogainak garantálása céljából; meg kell szüntetni azokat az akadályokat, amelyek meggátolják őket a politikai kérdésekbe való bevonódásban, és minden polgár számára meg kell könnyíteni a politikában, gazdaságban, illetve a kulturális és társadalmi ügyekben való részvételt”.

Még ha e törvény általánosságban hivatkozik is a köztisztviselőkre, mégis maga a helyi kormányzat - a városi tanácsok – képezik azt a teret, amelyben a részvételi politizálás megteremthetővé válik.

A nyolcvanas évektől kezdve, a spanyol autonóm kormányzati rendszernek megfelelően a szociális szolgáltatások – a közösségi munkát is magába foglalóan – az autonóm régióktól függték. Említésre méltó, hogy az 57/2003-as, a helyi kormányzatok modernizációjáról és fejlesztéséről szóló törvény³ módosította az

¹ http://www.congreso.es/funciones/constitucion/titulo_1_cap_2_sec1.htm, 10/12/06

² http://www.congreso.es/funciones/constitucion/cons_t_preliminar.htm, 10/12/06

³ Law 57/2003, from 16th December, for the modernization of the local government.

adminisztratív részvételi szabályozást. E törvény szerint a helyi kormánzatnak hivatalos szabályozást kell életbe léptetnie az állampolgári részvétel lehetővé tételére.

Ebben az értelemben kijelenthetjük, hogy a 21. század első éveiben az állampolgári részvétel és a képesség tétel lett a közösségi munka leggyakrabban használt eszköze.

Báñez Tello szerint, a közösségi munkát leggyakrabban a szociális munka egyik részeként értelmezik, s mi is ezt az álláspontot képviseljük. Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy a közösségi munka nem az egyetlen munkaterülete a szociális munka tudományágának és a professzionális szociális munkának. Valójában a közösségi munkában többféle társadalomtudomány képviselői is dolgoznak szakértőként, úgy, mint a politológus, antropológus, szociológus vagy közgazdász.

A spanyol nyelvben a közösségi munka, a közösségi szociális munka és a közösségi intervenciók szinonimák, és jelenleg a közösségi munka jelent tudományágot és szakmai tevékenységet, amelyet az országban általános vagy specifikus jelleggel is lehet végezni. Hogy úgy mondjuk, a szociális munkás, aki elsősorban esetkezeléssel és csoportmunkával foglalkozik, a közösségi munkát ugyanúgy beépítheti a terveibe, vagy egy szakértő, még nem is feltétlenül szociális munkás diplomával munkáját teljes egészében a közösségi munkának szentelheti.

A közösségi munka kettős jelentése – elmélet és gyakorlat – a tudomány gyökereiből adódik. A kezdeti időkben a gyakorlati tapasztalatok összegyűjtése folyt, mint például a jótékonyági szervezetek „Settlement movement – Települési mozgalom” nevű kezdeményezése, vagy a közösségfejlesztő programok – ez vezetett az elméleti szintézishez, amelynek része például a közösségi munka, mint módszer megértése, a latin-amerikai „újrafogalmazó mozgalom”, vagy akár a szisztematikus elméletnek a szociális munkában való alkalmazása.

Spanyolországban, a legrelevánsabb elméletek a közösségi munka számára, *Pérez Cosín* (2006) szerint Rupp, Ross és Pelegrí koncepciói voltak. Lássunk egy rövid áttekintést e munkákból.

- Rupp (1972) három fő alapelvet tételez a közösségi szerveződés kapcsán: a társadalmi kapcsolatok rendezett megváltoztatása, a szakértő szükségessége és a közösség részvétele.
- Ross (1967) a közösségi szervezések különböző aspektusait mutatta ki: a szociális tervezést és a közösségi beavatkozást.
- Pelegrí (1990) az intervenciót a közösségre, a közösségért és a közösséggel való értelemben javasolja.

Pelegrí elképzelése megegyezik azzal, amelyet Marchioni védelmezett: a közösségi munka a közösségben, a közösségért és a közösséggel együtt kell, hogy megvalósuljon, vagyis a közösség a teljes folyamatban vegyen részt. Marchioni számára a közösség négy strukturális elemből tevődik össze: terület, népesség, igények és erőforrások. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a népesség nem csupán a lakosságot jelenti, hanem annak a közttestületek és a

technikai személyzet is részét képezik. Ezen felül, a közösségi munka ilyen irányú meghatározása az állampolgári részvételhez és a képessé tételhez kötődik. Az állampolgári részvétel rendszere, Hernández Aristú¹ szerint sajátos pedagógiát is megkíván.

Felhasznált irodalom

ALONSO, R.: „Dimensión comunitaria en Trabajo Social (1)” en Revista Servicios Sociales y Política Social, nº 66, Consejo General de Colegio de Diplomados en Trabajo Social, Madrid: 2004.

ANDER-EGG, E.: *Introducción al Trabajo Social*. Madrid: Editorial Siglo XXI, 1992.

BÁÑEZ TELLO, T.: „Trabajo Social Comunitario” en *Organizaciones de Bienestar*, Zaragoza: Mira Editores, 1998.

HERNÁNDEZ ARISTU, J.: *Trabajo Social en la Postmodernidad*. Zaragoza: Libros Certeza, 2004.

LILLO, N. y ROSELLÓ, E.: *Manual para el Trabajo Social Comunitario*. Madrid: Narcea Ediciones, 2001.

MALAGÓN BERNAL, J.L. y SARASOLA SÁNCHEZ-SERRANO, J.L.: *Fundamentos del Trabajo Social Comunitario*. Sevilla: Aconcagua libros, 2006.

MARCHIONI, M.: *Comunidad, participación y desarrollo*. Madrid: Editorial Popular, 1999.

MARCHIONI, M.: *La utopía posible*. Tenerife: Editorial Benchomo, 1994.

MOIX, M.: *Introducción al Trabajo Social*. Madrid: Editorial Trivium, 1191.

PÉREZ COSÍN, J.V.: Proyecto docente: Trabajo Social Comunitario. 2006

PINDADO, F.: „Del reglamento de participación a la carta de derechos ciudadanos” Ponencia de las Jornadas FEMP, diciembre 2004.

TRIGUEROS GUARDIOLA, I.: Manual de prácticas de Trabajo Social Comunitario en el movimiento ciudadano. Madrid: Editorial Siglo XXI, 1992.

ZAMANILLO, T. y GAITÁN, L.: *Para comprender el Trabajo Social*. Estella: Editorial Verbo Divino, 1991.

---

¹ *Trabajo Social en la Postmodernidad* (2004)

Dieter Oelschlägel: Életvilág vagy közösség? Javaslatok a közösségi munka területén folytatott elméleti vita továbbfejlesztéséhez

A társadalomtudományok trendjét illetően...¹

Az 1970-es évek közepe óta a társadalomtudományok területén felfedezhető egy olyan trend, amely az „Alltagswende” (a mindennapok felé való fordulás) fogalma köré épül. Ebben a folyamatban a „mindennapi élet” és „életvilág” terminusok gyakran szinonimaként használatosak. E trend gyökerei a korszak tudományos mindennapi életéig nyúlnak vissza. Ne felejtsük: a belpolitika területén (létszámstop) végbement változások mellett az olaj-kriszisnek az ágazatokra elérő hatása megállásra kényszerítette a szociális szektorban elindított reform-mozgalmakat, és tekintettel a reformok mögött meghúzódó „nagy elméletekre” szintén a növekvő nyugtalanság érzetét keltette. Természetesen az új mozgalmak erősödése (nőmozgalom, ökológiai mozgalom és békemozgalom) fontos szerepet játszott ebben a folyamatban, mivel az egyéni cselekvési lehetőségeket egyre nagyobb mértékben előtérbe tolták. „Végül is a kapitalizmus általános krízise által érintett ágazatok, melyek a teljes szociális szektorra kiterjedtek és hatásuk nyomán az egyén mindennapi életére is a legnagyobb súllyal nehezednek, a reprodukció feltételeit minden szinten befolyásolják, s ennek értelmében nekünk az egyén mindennapi életét kell megcéloznunk...” (Wietzke, 391).

A fentiek néhány aspektusa a mindennapi élet és az életvilág tekintetében a társadalomtudományokban a következő témákat toltta előtérbe:

- Az alulról szemlélt történelem
- A mindennapi élet eseményeinek kutatása
- A célok programszerű meghatározása helyett – különösen a szociális munka területén – egyre inkább az aktuális tevékenységek és munkafolyamatok vizsgálata került előtérbe
- Az egyéni élményekre, a *vis-à-vis* társadalmi struktúrákra nagyobb hangsúly került (a kutatásban és az oktatási munkában előtérbe kerültek a biográfiai elméletek).

Nagy reményeket fűztek továbbá a következő fogalmakhoz:

---

¹ Dieter Oelschlägel: Lebenswelt oder Gemeinwesen? Anstöße zur Weiterentwicklung der Theorie-Diskussion in der Gemeinwesenarbeit. In: Grundlagen und Standards der Gemeinwesenarbeit. Hrsg. v. Wolfgang Hinte u. a., Münster 2001, S. 38 - 43.

- A szociális gyakorlatba és társadalomkutatásba az emberek ne mint tárgyak, hanem mint alanyok legyenek bevonva
- Világossá kell válnia annak, hogy a társadalmi kondíciók nem determinálják kizárólagosan a társadalmi környezetet, sokkal inkább arról van szó, hogy a kondíciók megteremtődnek, újratekertődnek és átalakulnak
- Ennek megfelelően a felvetődik a kérdés „az alany folyamatai közötti mediációra (pl. A mindennapi élet megértésének konstituálása) és az objektív (strukturáló) feltételekre vonatkozóan” (Levy, 93).

Alapvetően e vitában két fejlődési vonalat követhetünk nyomon, melyek a mindennapi élet és az életvilág - mint a kritika tárgyai - értékelésében különböznek. A konfliktusokat a társadalmon belül az egyéni szférában kezeljük, amely a cselekvés objektív és szubjektív tényezői közötti ellentmondásnak köszönhetőek (Id. Prodoehl).

Azok az elméletek, amelyek természetüknél fogva inkább fenomenológiai jellegűek, a mindennapi életre mint a kritizmus egy esetére tekintenek, a mindennapi élet és az életvilág kritikáját pedig az akadémiai világra hagyják. Kategóriáik nem a tudományból származtathatóak, hanem az életvilág struktúráiban határozódnak meg. Ebben a folyamatban a társadalmi realitás továbbra is az egyének belső perspektívára korlátozódnak, amely azt jelenti, hogy „az elmélet kritika nélkül a mindennapi élet (átlátszatlan) feltételeinek tárgya” (Luther, 445). Alheit kritikáját még élesebben fogalmazza meg, amikor azon gyanakvásának ad hangot, hogy a mindennapi élet fogalma most már a társadalom fogalmát fogja felváltani (Alheit, 11 oldaltól).

Az életvilágot illető vitát alapjaiban határozta tehát meg Jürgen Habermas, aki nem egymás mellé rendelte a két különböző perspektívát (a mindennapi élet külső kritikáját és a társadalom belülről való szemléletét), hanem a kettőt kooperatív módon kapcsolta össze. Az életvilág az a horizont, amelyben az emberek cselekszenek, habár az „korlátozott és a társadalom egészének strukturális átalakulásával összefüggésben változik” (Habermas, 2. kötet 182 skk). Az életvilág nem egyenlő a társadalommal. A dolgok belülről való szemlélete az embereket vakká teszi, így minden attól függ, hogy a cselekvő személy hogyan interpretálja a dolgokat. Ennek segítségével át tudja alakítani az életvilágot. Habermas ennek értelmében az „tanulási folyamatok eszközeivel átadott életvilág transzformációjának fogalmát” használja (Luther, 450).

Az életvilág deficitjei a rendszernek köszönhetőek – Habermas az „életvilág gyarmatosítása” fogalommal foglalja össze e deficiteket. Nagyon egyszerűen fogalmazva az életvilág gyarmatosítása az egyik oldalon azon szakértők bevonódását jelenti, akik a kulturális hagyományok és tudás professzionális feldolgozását a mindennapi életből eredeztetik (kulturális elszegényedés) másik oldalon pedig az életvilágok pénz és törvénykezés általi szabályozását, így a gazdasági és adminisztratív valóságnak olyan területekre való behatolását is, amelyek nem függetlenek az életvilág kommunikációjától.

Ebben az esetben e gondolati íveknek mind a további értelmezése, mind a kritikája túl messzire menne, ezért helyette az életvilág koncepcióját a kritikai pszichológia néhány fogalmával szeretném összekapcsolni, mivel ebben látok ígéretes perspektívát a közösségi munka területén folytatandó további elméleti vitákhoz.

Az életvilág, mint a lehetőségek területe

Az életvilág-koncepció fő erőssége abban a tényben tételmeződik, hogy az a mód, ahogyan az emberek mindennapi létezése strukturálódik – s a közösségi munka is kapcsolódik ehhez – kutatható, átalakítható és rendszerezhető. Ugyanakkor nem tartható az, „ha a 'mindennapi létezés strukturálódásának' jellege a társadalmi feltételekbe ágyazódik be” (Wenzke, 393). Az életvilág az a terület, ahol az egyének vagy csoportok cselekszenek, az emberek napi tevékenységének területe – így tehát ez alkotja az egyének és a társadalom közötti elhatárolódási pontot.

Az életvilág megértése az egyén és a társadalom közötti kommunikációs folyamat megfejtése, amely nagyon általánosan a következőképpen írható le: az emberek alkotják a társadalmi-, és így az életfeltételeiket, ezért ugyanilyen mértékben azok alanyává is válnak. A lényeg az, hogy a társadalmi (gazdasági, szociális, politikai, kulturális) feltételekre már nem, mint az emberek életvilágának egyedüli meghatározójára tekintünk, hanem mint lehetőségekre. Az életvilág tehát a lehetőségek területe, amelyben az egyének mindig vannak cselekvési alternatívái: az életvilág mindig az emberi cselekvés lehetőségei és akadályai közötti kapcsolatot fejezi ki.

Ezt a szemléletet Klaus Holzkamp szavaival is kifejezhetjük: „Az életvilágban, amely az ember szempontjából csak szubjektíve hozzáférhető, és amelyre közvetlen rálátással rendelkezik, minden egyén a saját létezésének ura, ami által a társadalmi szemantikus kapcsolatok mikrostrukturái, melyekkel az „alany” ily módon szembesül, alapvetően sugallják bizonyos cselekvések alapját” (Holzkamp, 29). Ez az elmélet ugyanakkor e mikrostrukturák terjedésével és kereszteződésükkel is kapcsolatban van, hiszen a közvetlen életvilág önmagában a társadalmi feltételek teljességétől függő alrendszer. Alapvetően azt jelenti, hogy az emberek rendelkeznek az életvilággal való kiegyezés vagy a vele való megbirkózás alternatívájával.

Ezek a megfontolások fontosak a közösségi munkás életvilágra való rálátása szempontjából: azt kell megvizsgálniuk, hogy milyen lehetőségek által válnak ezen alternatívák az emberek számára elérhetővé (ezek kiterjesztendők vagy újraképezhetőek), és hogy e lehetőségek milyen feltételeket foglalnak magukba (ezek visszaszorítandóak vagy eltávolítandók). A politikai, kulturális és szociális cselekvések minél több lehetőségét kínálja az életvilág, annál nagyobb az emberek számára elérhető cselekvési alternatívák száma is. Ebben az esetben hangsúlyoznunk kell, hogy maguk a cselekvési alternatívák különböző irányba vezethetnek mindenkit: növelhetik az emberek életvilágról való tanulásának képességét, de azt is eredményezhetik, hogy az emberek ebben az életvilágban alkalmazkodnak. Ez azonban azt is jelenti, hogy más lehetőségeket figyelmen kívül hagynak.

Így, véleményem szerint a szociális munka cselekvése számára elemzésre alkalmas szintet találtunk, mely kapcsolódik az „érintett emberekhez” is, de a szociális munkához vagy társadalomkutató specialistához is, és amely elemzési szint későbbi kidolgozása gyümölcsöző lehet a szociális munka számára (pl. szomszédsági elemzések). Ugyanakkor nem elegendő, ha csak az életvilág vagy annak társadalmi feltételrendszere kerül elemzésre: az életvilágot alapvetően befolyásolja:

- a kapitalista gazdaság logikája: a kapcsolatokra is kiterjedő csere, verseny, és a „minden árucikk” – jellegű gondolkodás,
- az állam szabályozó stratégiai (pénz, törvénykezés, tervezés, pl. bérletek, bevételekhez kapcsolódó hozzájárulások, ifjúságsegítő programok). A közösségi munka szintén az állami vagy közösségi szabályozási politika része, és e minőségében gátolja az életvilágot,
- az „érintett személyt” illető ideológiák és magyarázatok, a mindennapi tudás potenciáljának területei, melyek önmagukban is ellentmondásosak (pl. az alulról jövés tapasztalatai, a teljesítmény-ideológiák és az idegengyűlölet).

E viszonylagosság és e viszonylagosság szisztematikus elemzése megvédhet a romantikus értékelésektől, amelyek könnyen kötődnek a „milió” és a „szomszédság” fogalmihoz. Ha a társadalom, mint osztálytársadalom magán viseli az (osztály)ellentmondásokat, akkor az életvilágban is – sokfajta - ellentmondásosságot tapasztalunk: teljesen kapitalizálódott területként, de az ellenállás tiszta fészkeként sem értelmezhetőek. Történelmi elemzésük leleplezi mind a kapitalista pusztítást, mind a lakónegyedek, a környezet és a társadalmi kapcsolatok gyarmatosítását, illetve az élet olyan ellenálló formáit is, melyek magukban hordozzák a szolidaritást.

Az elmúlt néhány évtizedben különösen az állami szabályozó politika nyert befolyást abban az értelemben, ahogyan az életvilágokat rendszerbe foglalja. Habermas gyarmatosítási elméletének segítségével ugyanezt az elméletet fejezte ki: a gyarmatosítás a mindennapi élet szféráinak bürokratizációja és a törvényi szabályozás eszközei mentén fedezhető fel (gyermeknevelés, egészségügyi ellátás). Az állami intézmények veszik át a mindennapi funkciókat: az emberek pedig – a törvénykezés és a pénz értelmében – kliensekké és fogyasztókká válnak. Azt kell megvizsgálnunk, hogy a közösségi munka, mint az állami intervenció, illetve szabad vagy alternatív válaszokat adó testületek egy formája milyen mértékben rendelkezik ilyen gyarmatosítási tendenciákkal, ám e terület társadalompolitikai ambivalenciáira is utalnunk kell. A bürokrácia visszavonulásának látszatával és a képessé tétellel az a pénzbeli vagy szolgáltatásokat jelentő támogatás is visszavonható, melyeket az emberek saját életviláguk feletti uralmuk támogatásáért kapnak.

A társadalomkutatás és a szociális munka klasszikus módszerei nem terjednek ki „az érintett” személyek életvilágára: az „érintettek” felosztásra kerülnek és a későbbiekben már csak mint egy-egy csoport része érdekesek (ld. a támogatás individualizációjának kérdőíve vagy elméletei). Az érintetteket eltávolítják az életvilágukból. Milyen gyakran fordul elő, hogy egy bizonyos módszerre képzett szociális munkás addig jár a probléma körül, míg az pontosan nem illeszkedik ahhoz a módszerhez, amelyet használni tud? Ez azt jelenti, hogy a klasszikus módszereket

a megértő életvilág-koncepciókba beágyazottan kell használni – és én a közösségi munkát is e koncepciók közé sorolom.

Utalások a közösségi munkával foglalkozó vitákra

Teljesen tisztában vagyok azzal, hogy az életvilág-elméletnek csak a felszínét érintettem, és még nagyon sok szisztematikus munkára van szükség, ugyanakkor remélem, hogy képes voltam világosan igazolni, hogy ez a megközelítés a közösségi munka és annak további fejlődése számára potenciális kezdőpontot jelenthet.

Talán el is tekinthetünk a közösségi munka ideológiáktól mélyen átítatott és bumerángxként visszatérő koncepciójától, és így hitelesebben járunk el, mintha a „szomszédsági orientációval” helyettesítenénk azt. Talán meg lehet tartalommal tölteni a közösségi munka munkaalapelvét, ha az életvilág-koncepció a közösségi munkáról szóló célirányos vitát hamarabb képes stimulálni, mint ahogyan a módszertani, pragmatikus cselekvés életbe lép (pl. a célcsoportok és módszerek integrációja, az érintett személyek aktiválása).

Ehhez kapcsolódóan íme néhány összegző megjegyzés: ha az életvilágot a lehetőségek területeként értelmezzük, akkor minden statisztikai alapon és normatív módon meghatározott cél megkérdőjeleződik. A célok a specifikus alanyokon, illetve azok tapasztalatain és készségein kell, hogy alapuljanak. Így többé nem fogalmazódnak meg elvont célok (megszervezni önmagát...), és helyette kérdéseket teszünk fel „azokról az életkörülményekről, melyek objektíve jelen vannak, illetve a szubjektíve jelen lévő dolgok megváltoztatásának és befolyásolásának lehetőségeiről” (Braun, 23). Ugyanakkor az ilyen típusú kérdés elemzést jelent és nem az életvilágba való „belemagyarázást”.

Projektjeinkben mindig az érintett emberek szituációját, a szomszédság helyzetét térképeztük fel, és az érintettek cselekvésének okai, de az azzal kapcsolatos mentális állapotai mint a közösségi munka céljának előfeltétele elég gyakran el voltak hanyagolva. Az életvilág koncepcióján belül a dolgok külső és belső szemléletének szintézise – ahogyan azt itt érteni kellene – a célok megfogalmazásában jelenlevő deficitre utal.

Az életvilág-koncepció lehetővé teszi, hogy megcélazzuk az ellentmondások azon együttállását, amelyben az emberek élnek, és hogy a kitűzött cél irányában cselekedjünk, ez pedig azt jelenti, hogy a célok tekintetében meg kell védenünk magunkat az egydimenziós megközelítésektől.

Nagyon sok kérdés van még, amelyet válaszra várnak, és bizonyára sok olvasó hiányolja a specifikus esetek példáját, ám ezek egy újabb cikk témáját kell, hogy képezzék, és remélhetőleg egy továbbnyúló vita alapjául fognak szolgálni.

Christomir Zafirov: Jó gyakorlatok – sikeres projektek Bulgáriában. Egy projekt két fázisa: a „csitaliste” közösségi központok

AZ ELSŐ FÁZIS „Közösségi részvétel és fejlesztés Bulgáriában” (1997-2000)

Mi a „csitaliste”? Egy tradicionális kulturális és oktatási központ, közösségi központ, egy különleges szerepet betöltő, a bolgár történelemben egyedülálló intézmény. Az első csitalisték az 1850-es években mint „olvasóházak” jelentek meg, de szerepük folyamatosan fejlődött és olyan további feladatokat is elláttak, melyek közül az oktatás és a jótékonykodás a legfontosabbak. A csitaliste önálló egységként fejlődött, sőt, az önkéntes civil szervezetek minden jellemzőjét magába foglalta és a társadalmi szerveződés olyan új formáját népszerűsítette, amelyre a bolgár történelemben nem volt még precedens: ezek voltak az első világi közösségi központok, amelyek demokratikus alapon, diszkrimináció-mentesen egyenlő részvételt nyújtottak mindenkinek. Ezek voltak a leginkább elismert és folyamatosan működő intézmények, amelyek döntő szerepet játszottak a nemzeti konszolidáció és modernizáció folyamatában.

AZ 1990-es évek elején a reformok bevezetésével a csitalisték is szembesültek azzal a kihívással, melyben tevékenységeit az új társadalmi-gazdasági feltételeknek és a bolgár társadalom gyorsan változó értékeinek és igényeinek megfelelően kell adaptálnia. A csitalistéknek biztosított állami támogatás drasztikusan csökkent, így legtöbbjük lecsökkentette a munkatársak számát, és korlátozta a tevékenységek skáláját is. A csitalisték nonprofit szervezetekként vannak regisztrálva, mivel az 1996-os csitalistékről szóló törvény ezt írja elő.

A csitalisték legalább három, specifikus intézményi jellemzővel rendelkeznek: fenntarthatóság, legitimitáció és rugalmasság, s mindez történelmi tapasztalataikkal kombinálva lehetővé teszi, hogy a bolgár társadalom jelenlegi igényeire válaszolhassanak. A körülbelül 3 600 csitaliste meglévő, országos hálózata a nemzeti vagyon része és az összehasonlítás során fontos előnyt biztosít Bulgária számára. Páratlan társadalmi presztízsének és földrajzi kiterjedtségének köszönhetően a csitaliste óriási potenciállal rendelkezik bizonyos kulturális és oktatási igények kielégítésében és abban, hogy támogassa az állampolgári-közösségi részvételt.

Általános Információk:

Projekt kezdete: 1997. Május

Projekt vége: 2001. Március

Kivitelező szerv: Kulturális Minisztérium

Végrehajtó intézmények: Kulturális Minisztérium, Csitaliste és Könyvtár - Főosztály

Projekt célcsoportja: 41 Csitaliste különböző városokban és falvakban

Finanszírozás: \$140 170 - UNDP Nemzeti TRAC \$120 000 - UNDP Regionális TRAC \$ 5 000 – Kanada Kormánya \$253 969 – Hollandia Kormánya

Összesen: \$519 139

Röviden a projektről

A csitaliste a közösségi szerveződés hagyományos kifejezőeszköze Bulgáriában és mind az oktatásban, mind a nemzeti örökség védelmében kiemelkedő szerepet játszott. Páratlan társadalmi presztízsenek és földrajzi kiterjedtségének köszönhetően a csitalisték fontos szerepet játszhatnak az élő civil társadalom kialakításában és a reformok végrehajtásához, valamint a szolidaritáshoz és a társadalmi kohézióhoz szükséges konszenzus szervezésében és a kommunikációs csatornák fenntartásában.

A projekt célja, hogy a csitalisték szerepét növelje, tevékenységeit szélesítse, így bátorítsa a civil társadalom képessé tételét és a lokális szintű aktív bevonódást. A projekt e mellett túlélésük és fenntarthatóságuk érdekében a kiválasztott intézmények kapacitásait és segít növelni azáltal, hogy bevétel-növelő tevékenységekbe vonta be őket és azáltal, hogy más finanszírozási forrásokat is elérhetővé tesz. E kísérleti projekt eredményei megmutatják, hogy milyen típusú intervenciók tudnak leghamarabb hozzájárulni a csitalisték szerepének bővítéséhez, illetve meghatározzák a projekt egész országot érintő lehetséges kiterjesztésének lehetőségeit és módszereit is.

Célok

Fejlesztési célok: a fenntartható emberi fejlődés biztosítása Bulgáriában, a csitalistéken keresztül a bolgár civil társadalom struktúráinak szerepének szélesítése és modernizációja során.

Eredmények:

- 42 *csitalistét képeztek*, 22 *csitaliste* kapott támogatást innovatív al-projektek végrehajtására
- 11 képzést tartottak meg 12 nemzeti és 2 nemzetközi tréner segítségével, így több, mint 100 csitaliste – dolgozó vett részt a képzésen
- 23 *csitaliste* képviselő vett részt a Civil szervezetek Országos Konferenciáján, 1998 októberében.

- 7 *csitaliste* képviselő tett tanulmányi látogatást Csehországban 2000 áprilisában
- 92 *csitaliste* képviselő vett részt a „Csitalisték jövője Bulgáriában” című országos szemináriumon, melyet 2000. október 24-én tartottak
- Összesen 22 innovatív al-projektet hajtottak végre két hullámban 1998 és 2000 között
- A 22 kísérleti al-projektben több, mint 1 640 önkéntes dolgozott, a projektek pedig 51 állandó és 619 határozott idejű munkahelyet teremtettek és 2 355 fő számára biztosítottak szakképzést.
- Egy 30 perces dokumentumfilm készült el „A csitaliste – ünnep és remény” címmel, melyet 2000. május 24-én a bolgár közszolgálati televízió 1-es csatornáján vetítettek le. • A "The Chitalishte in Bulgaria - Past, Present and Future" c. könyvet kiadták 2000 példányban angolul és 500 példányban bolgárol.
- 2000. október 24-én a „Csitalisték jövője Bulgáriában” címmel országos konferenciát tartottak a köztársasági elnök, a kulturális miniszter, a holland nagykövet az UNDP képviselője, a csitalisték képviselői, polgármesterek, nonprofit szervezetek és nemzetközi adományozók részvételével.
- 2000 novemberében és decemberében egy, a csitalistéről szóló speciális oktatási – információs rádióműsor került kifejlesztésre és sugárzásra a bolgár közszolgálati rádióban
- A projekt országos elterjesztésére részletes programdokumentáció készült el.

A MÁSODIK FÁZIS

„Közösségfejlesztés és részvétel a Csitaliste–hálózaton keresztül” (2001 – 2004)

A „Csitaliste” a Bolgár Kulturális Minisztérium és az Egyesület Nemzetek Fejlesztési program (United Nations Development Programme (UNDP) közös projektje, melyet a holland kormányzat MATRA – programja és az USAID támogatott. A projekt célja a csitaliste, mint hagyományos kulturális és oktatási központ közösségi szerepének erősítése, valamint olyan munkamodellek kifejlesztése, amelyek lehetővé teszik ezen intézmények modernizációját és a helyi közösségfejlesztésben való részvételét. A projekt három évig tartott és teljes költségvetése 2 475 000 USD volt, a következő megoszlásban: USAID: 1 000 000 USD, MATRA-Program: 975 000 USD, UNDP: 500 000 USD.

A projekt gyakorlati megvalósítását a Szófia-i központú Országos Koordinációs Iroda, valamint hat Regionális Központ (Blagoevgrad, Vidin, Kurdjali, Plevén, Sliven és Shumen) támogatta. A projekt céljainak elérésében a központi és lokális kormányzatok, a nem kormányzati szervezetekkel és a helyi gazdasággal való partnerségek játszottak fontos támogató szerepet.

A projekt természetes folytatása volt az első fázisban lezajlott projektnek és az abban alkalmazott modelleknek és gyakorlatoknak.

Ebben a projektben 300 csitalistét választottak állandó partnerül, amely minden, a projektben szerevezett tevékenységben és versenyben részt vehetett. További 600 csitaliste a tevékenységek egy szűkebb skálájába kapcsolódhatott be.

- A projekt a csitalisték intézményi megerősödését támogatja, a *Nemzeti Kapacitásfejlesztő Program* (National Capacity Building Programme) eszközeivel.
- A demonstrációs projektek (Demonstration Projects) célja a hálózatba kapcsolódott csitalisték innovatív tevékenységeinek bátorítása.
- 25 internet központ jött létre a csitalisték között, melyek internet hozzáférést biztosítanak távoli és fejletlen régióknak, emellett az intézmény dolgozói és a helyi közösségek számára segítik az információ-technológiai készségek elsajátítását.
- A Csitaliste Portál (Chitalishte Portal Site) a teljes hálózatról nyújt teljes körű információt.
- A Possoka Csitaliste Hírlevél (Possoka Chitalishte Newsletter) a projekt-tevékenységek fejlődéséről szóló történetekről számol be.

Nemzeti Kapacitásfejlesztő Program

A csitalisték intézményi fejlesztését szolgáló projekt-stratégia legfontosabb része a Nemzeti Képzési Program, amely a csitalisték igényeire és fejlesztési kilátásaira szabva szisztematikus képzési és tanácsadási modulokat biztosít. Ebben a programban a 300 állandó partner képviselői és a kísérleti fázisban dolgozó csitalisték vettek részt.

Célok

- Megerősödött törvényi, finaciális, szervezeti és társadalmi kompetenciákon alapulva új menedzsment-stílus kifejlesztése a csitalistékben
- A Csitaliste tanácsadói kapacitásának népszerűsítése, melyet szolgáltatásként mind a Csitaliste-hálózat, mind a helyi közösség számára biztosítani lehet.
- A csitalisték, más nonprofit szervezetek és a helyi kormányzat közötti partnerségek népszerűsítése. Minden partner intézményi fejlődését egyenlően szükséges biztosítani.
- Képzési programok, anyagok és információs termékek kifejlesztése a csitalisték által és számukra
- A csitalistének egy külső tapasztalatcsere és eredménymegosztó szervezetként való részvételét támogató környezet létrehozása

Struktúra

- A Csitaliste kulcstevékenységeiben tudástranszfert és a készségfejlesztést elő segítő moduláris képzés
- A projekt-végrehajtáshoz és az új tevékenységekhez kötődő specializált workshopok és tanácsadások
- A kísérleti projektben résztvevők számára tréner-képzés, melynek végére a résztvevők képessé válnak arra, hogy a projektből kimaradt csitalisták számára saját képzéseket tarthassanak.
- A „Csitaliste képez csitalistét” elnevezésű képzési program, mely ezen intézmények igényeire és kérésire alapul, a trénerek pedig a csitalisták képviselőiből tevődnek össze.

Modulok

- Projekt-fejlesztés és menedzsment
- Pénzügyi menedzsment
- Intézményi fejlesztés és fenntarthatóság
- A csitaliste törvényi keretei és szabályozása
- Szociálpolitika
- Közösségfejlesztés
- PR
- Információ-technológia
- Felnőttoktatás

Jan Agten: Közösségfejlesztés Flandriában, Belgiumban

Belgiumnak napjainkban regionális kormányzat van, amely a közigazgatást két részre – a Flamand és a Vallon területekre – osztja.

Belgium flamand részén a közösségfejlesztésnek számos módszerét alkalmazzák, melyeket a közösségi munka és a közösségépítés címszavai alatt fogunk feltérképezni.

A közösségi munka fogalma: az embereket csoportok és szerveződések mentén összehozása a célból, hogy életükben konkrét feszültségeket kezeljenek, így a közösségi munka lényegében a kontextusban, a szomszédságban, a közösségben vagy a régióban tételődik. Az ilyen jellegű kezdeményezések konkrét oka nem egyéni nehézségek és igények mentén ragadható meg, hanem olyan kollektív természetű kérdéseken keresztül, mint az elégedetlenség, igények, elvárások, vagy egy bizonyos csoport céljai. A közösségi munka szociális vagy társadalommal összefüggő problémákra illetve azoknak a helyi közösségben, konkrét fogalmak mentén való kirajzolódására koncentrálnak. Sokféle területen szembesül problémákkal és kihívásokkal, ilyenek például a lakhatás feltételei és minősége, a képzetlen munkaerő lehetőségei a munkaerő-piacon, a társadalom peremén élő embercsoportok társadalmi integrációja, a szolgáltatásokhoz való hozzáférés, stb.

Alulról felfelé építkezéssel, az adott helyzet áldozataival való konzultációkon és a velük való együttműködésen keresztül a közösségi munka megfelelő válaszokat és megoldásokat keres, felszólítja a hatóságokat, a köztisztviselőket és az egyéni szerveződések, hogy új politikát vezessenek be, vagy egy már meglévőt alkalmazzanak. Ezúton a közösségi munka csatornákat teremt ahhoz, hogy az emberek a társadalmi életben részt vehessenek – az egyének számára a közéletbe való belépés, illetve az őket érintő döntéseket érintően hatásgyakorlás lehetőségét nyújtja. A társadalomban e lehetőségek nem egyenlő mértékben érhetőek el, nem minden egyén és csoport rendelkezik egyenlő lehetőségekkel és hatalommal. Azok a csoportok, amelyek hatalommal és eszközökkel rendelkeznek, nagyobb valószínűséggel képesek saját nézeteiket képviselni. A közösségi munkások gyakran az alacsony iskolai végzettségű, erős szervezetek támogatását nélkülöző, és a hatalomhoz direkt hozzáféréssel nem rendelkező embereknek nyújtanak támogatást.

TARTALOM

1. A közösségépítés jövőbeni feladatai
2. Célcsoportok
3. Jelenlegi szerepek
4. A függetlenség megtartása
5. Igaz történetek elmesélése
6. Néhány fontos kérdés
7. Lakhatás és lakhatási feltételek
8. Munkanélküliség és munkahelyteremtés
9. Szolgáltatások
10. Életminőség
11. Egyéb kérdések
12. A közösségi munka szervezetei

1. A közösségépítés jövőbeni feladatai

A társadalmon belüli fejlődések és különbségek mind befolyásolják a helyi közösséget, és gyakran e szinten válnak láthatóvá a különbségek következményei is, bizonyos mértékig tehát ez az a társadalmi szint, ahol a válaszokat meg kell találni.

Természetesen a világot nem vagyunk képesek megváltoztatni szűk megközelítések mentén, hiszen bizonyos jelenségeket – mint például az individualizációt – nehéz egyszerre megállítani, ha már egyszer a társadalom mélyebb szövetébe ágyazódtak be, s még nehezebb, ha a helyi társadalomban is gyökeret eresztettek. Amit tehetünk, az, hogy válaszokat keresünk, lehetőség szerint olyan módon, amely az embereknek új lehetőségeket teremt. Helyi szinten viszont a szükséges szakértelem, csakúgy, mint a makro-szintű fejlesztések irányításához szükséges eszközök és kapcsolatok gyakran hiányoznak. Ugyanakkor bármilyen döntés is születne, vagy kerüljön végrehajtásra felsőbb szinteken, azokat a helyi szituációnak megfelelően konkrétan kell „lefordítani”, ám ha - akár korlátozott térben implikálódó - kreatív kezdeményezéseket lemásolunk, azok dinamizálhatják a társadalmat és a politikai számára is inspirációt és vezérlő erőt képezhetnek. Így a társadalom helyi szinten is kialakulhat, és itt jelentkezhethet a közösségépítés e folyamatokhoz való hozzájárulása is. Hogyan fogalmazódik meg tehát a közösségépítés szerepe a következő években, és milyen szerepet tölthet be a társadalomban?

A helyi közösség építése sok szereplőt vonhat be: kormányzati szereplőket, különböző egyesületeket és érdekcsoportokat, ügynökségeket és létesítményeket – e szereplők mind együtt dolgoznak a tevékenységek összekapcsolásában, mindegyik függ a másiktól, és mindegyikük megpróbálja a társadalmi fejlődést egy bizonyos irányba terelni – rosszabb esetben semmilyen irányba sem. A közösségépítés e kollektív cselekvések között képezhet kapcsot, a társadalom „középső szintjén” dolgozik, azon a területen, amely a demokratikus társadalmon belül garantálja az állampolgárok számára a szerveződés és a saját érdekeikért folytatott harc lehetőségét. A közösségi munkások a társadalmi részvételre fejlesztenek ki

csatornákat, s az emberekkel az adott szomszédság, falu vagy terület lakójaként, kliensként, vagy valamilyen létesítmény használójaként beszélnek. Új csoportokat hoznak létre, esetleg támogatást nyújtanak már meglévő szervezeteknek abból a célból, hogy kollektív igények megválaszolására együttműködést indukáljanak, és ahol szükséges, azért is, hogy nyomást gyakoroljanak a kormányzati – vagy más szervekhez tartozó – politikára.

Megszámlálhatatlanok azok a csatornák, melyeken keresztül az emberek a társadalommal kapcsolatos problémák alakításába és a társadalom érdekeinek képviselésébe vonódhatnak be. Az egyesületek, akciócsoportok, szakszervezetek, politikai pártok és társadalmi mozgalmak általában prominens szerepet játszanak. Sok helyi közigazgatási szerv és szolgálat tagjaik vagy klienseik számára ad lehetőséget a részvételre. Milyen szerepet játszhat e folyamatokban egy olyan professzionális szolgáltatás, mint a közösségépítés?

2. Célcsoportok

A közösségépítő ügynökségek munkájukat nagyon nagy mértékben célozzák hátrányos helyzetű csoportokra, olyan emberekre, akikkel az oktatás, fizetés, és/vagy munka, lakhatás, egészség, jólét és hasonló területén igazságtalanul bántak. Mintha szabályszerűen történne: a hátrányos helyzetű csoportok elszigeteltté válnak, és hangjukat nem tudják közvetlenül hallatni érdekcsoportokban vagy társadalmi mozgalmakban. Ehhez hasonlóan arra sem képesek, hogy saját erőfeszítéseikre támaszkodva a szociális támogatások iránti jogos igényüket érvényre juttassák. A közösségépítés óriási erőfeszítéseket tesz az elérésükre, és kisebb mértékben arra is, hogy igényeik vagy sajátos érdekeik mentén megszervezze őket. A közösségépítés úgy is felfogható tehát, mint a nem felismert, nem figyelembe vett vagy nem megfelelően védett érdekek csatornája.

A közösségépítés ugyanakkor a társadalomban jobb helyzetben lévők szolgálatát is célul tűzi ki, hiszen a társadalmi kirekesztődés elleni és a társadalmi integrációért és emancipációért való küzdelem nem vívható elszigeteltségben. A társadalom minden rétege fel kell, hogy készüljön saját felelősségének a felvállalására. A növekvő individualizáció és az érdekek fragmentálódása idején nagyon fontos, hogy a közérdekekről való vitákban mindenkit részvételre szólítsunk fel. A lakosság minél szélesebb rétegét be kell vonnunk a társadalom életének alakításába, úgymint a város – vagy régiótervezés kérdései, urbanizáció, közlekedés-szabályozás, a minden igényt kielégítő infrastruktúra, a politikai döntéshozatalban való részvétel, és így tovább. Sőt a közös érdekek figyelembe vétele a társadalmi kirekesztődés további terjedésének is gátat vethet.

Természetesen, ahogyan már eddig is hangsúlyoztuk, ez nem lehet csupán a közösségi munka feladata és felelőssége. Hozzájárulhat azonban ehhez. Nyitott és pluralista pozíciójára alapozva a közösségi munka magát megfelelő partnernek tekinti ahhoz, hogy interakciót és koalíciót hozzon létre, hogy a szektorális érdekeket kapcsolatba hozza egymással, és hogy konkrét célok érdekében közös felelősséget teremtsen.

3. Jelenlegi szerepek

A közösségépítés legfontosabb szerepeit néhány kulcsfogalom mentén meg lehet ragadni: ezek a kollektív tudat-építés és a kollektív érdekek népszerűsítése az egyik oldalon - és a társadalom megújítása a másikon.

Az első szerep azt jelenti, hogy az embereket bátorítani kell, hogy jobban vonódjanak be olyan társadalmi problémákba, amelyek rájuk is hatással vannak. A közösségi munka segítséget nyújt a problémák és kihívások identifikációjában, azzal, hogy nevet ad nekik és felderíti a társadalmi háttérüket is. Az embereket szerveződésekben hozza össze, ahol a kollektív érdekeiket felismerhetik, véleményüket és igényeiket elmondhatják, tekintettel a politizálásban szükséges eszközökre is. Azáltal, hogy a részvételnek új csatornákat teremt, vagy az által, hogy már meglévők működését javítja, a közösségi munka a (helyi) társadalom demokratizálódásához járul hozzá. A politikai döntéshozó testületek első kézből szerezhetnek információt, és figyelembe vehetik azok tapasztalatait, akiket egy-egy kérdés konkrétan érint.

A megújuló szerep alatt azt értjük, hogy a közösségi munka gyakran olyan nyitott térként szolgál, ahol a társadalmi problémákra, az érintettek bevonásával új megoldások szülehetnek. A közösségépítést olyan laboratóriumként képzelhetjük el, amely új társadalmi hálózatokat vagy lehetőségeket konstruál, mielőtt azok önálló életet kezdenének élni, vagy integrálódna a létező szolgáltatások hálózatába vagy a szociálpolitikába. A közösségi munka kísérleti szerepe nem új jelenség, de az utóbbi években talált igazán magára, hiszen az Európai, szövetségi és Flamand hatóságok mind a lokális akciók felé fordultak, azért, hogy alulról felfelé építkezve keressenek megoldásokat napjaink feszegető kérdéseire. Felismerték tehát a legszorosabb értelemben vett közösségi rendszer iránti világos igényt.

4. A függetlenség fenntartása

Mivel a közösségi munka hivatalos programokból és alapokból kapja támogatását, ugyanakkor a társadalom gyökereinél folytatja tevékenységét, elkerülhetetlenül az államhoz és az utca népéhez is tartozik. A „*Szociális Impulzus Alap*” és a „*Városi Megújulás*”, a szociális lakhatás-politika reformja és a közigazgatás megújulása, amely a helyi döntéshozókat nagyobb felelősséggel ruházta fel, azt mutatják, hogy a közösségi rendszerek fejlesztése még közelebbi kapcsolatba kerül azokkal a politikai folyamatokkal, melyekben a kormány, a közhatóságok és a magánkezdeményezések kell, hogy egymással kooperáljanak.

Alapvetően a közösségi munka nagyobb cselekvési szabadságot élvezhet a helyi kompetens és felelős szervezetekkel szemben. Mindennapi tevékenysége során biztosítani kell saját függetlenségének megőrzését, és el kell kerülnie azt, hogy a hatóságok számára csupán egy segítő kezecskét nyújtó, támogatást megvalósító szereplő legyen. A jó közösségi munka függetlenséget és tevékenységeket, akciókat

széles skáláját igényli. Referenciapontja nem lehet sem a kormány, sem az eszközöket és létesítményeket biztosító szervek, sokkal inkább a célcsoport, illetve az ő konkrét igényei. Ebből a pozícióból kell a politikai folyamatokat kritikusán szemlélnie – ez szintén szerepének egy része.

5. Igaz történetek elmondása

Kapcsolatban állnak-e vajon a fentebb körülrajzolt szerepeknek valamiféle értékorientált céllal? Mi is a végső elvárás?

A múltban a közösségépítés társadalomra alapuló céljait nagy ívű szlogenekbe burkolta, mint például „a társadalom gyökerekből induló demokratizálódása”, „a hátrányos helyzetű szektorok egyenjogúsítása”. Jelenleg, ez a megközelítés szerényebbé vált: pragmatikusabb lett, sokkal inkább a reális és konkrét, bár korlátozottabb célok elérését tűzte ki zászlajára. Manapság, mikor az absztrakt hiperbolákra tekintettel lévő szkepticizmus ennyire gyakori, ez a megközelítés illeszkedik a szélesebb perspektívákba.

Ha közelebbről vizsgálódunk azonban mégsem a közösségi munka feladata, hogy az ideális társadalom alapos és koherens képét megrajzolja – mások ezt jobban meg tudják csinálni. A közösségi munka sokkal inkább konkrét esetek leírásában emelkedik ki. A szakértelme abban áll, hogy össze tudja hozni az embereket, hogy a változás felé irányuló kicsiny akcióknak lökést adjon, és hogy innovatív megoldásokat egy szűk kontextusban próbáljon ki. Ez azonban nem elég, a cselekvés a napi gyakorlattal kéz a kézben kell, hogy járjon, olyan társadalmi problémákra orientálva, mint a lakhatás, munkanélküliség és munkalehetőség, a multikulturális társadalom, a lokális és regionális fejlesztések, hogy csak néhányat említsünk. A különböző akciók és projektek gyakorlatára való reagálás, a monitorozás és a felderítő vizsgálódás azonban elkerülhetetlenül kritikai reflexióban végződik, a közösségi munka tehát jelentőséggel teli történeteket és szituációkat képes bemutatni. Ebben az értelemben ez a szektor kifelé vezető utat jelenthet abból a dilemmából, ami a professzionális szolgáltatások és a társadalmi mozgalmak között feszül. A közösségi munka szervezetei olyan professzionális szolgáltatók, amelyek pontosan a nézőpontjuknak, a társadalom gyökereinél végzett akcióikra és projektjeikre alapuló tapasztalataiknak köszönhetően elősegíthetik mozgalmak létrejöttét – és pontosan a konkrét vélemények talaján lehet megítélni a közösségen belüli hamis irányvonalakat.

Ezen felül mindaz, amit fent elmondtunk, számos olyan értékre és célra reflektál, amelyeknek még mindig nagy fontosságot tulajdonít minden a közösségi struktúra alakításába bevonódó szervezet: a demokratikusabb közösségért tett erőfeszítések, és leginkább az a folyamat, amelyben a társadalom minden szektora részt vehet: a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem és annak megelőzése, a társadalmi integráció kereteinek megteremtése, és a társadalmi és politikai részvétel elősegítése.

6. Néhány fontosabb kérdés

A közösségépítés a kollektív figyelemfelhívásban játszik szerepet, e szerep azonban egy adott érdek védelmében kísérleti jelleget is ölt. Azért, hogy a szektor fontosságáról és a vele kapcsolatos megfontolásokról konkrétabb képet kapjunk, a következőkben megpróbáljuk bemutatni a legfontosabb kérdéseket és programokat, amelyek mind központi szerepet játszanak a közösségépítő intézmények működése tekintetében.

7. A lakhatás és a lakhatás feltételei

A lakhatás minősége és feltételei mindig is a közösségi munka egyik legfontosabb kérdései voltak. Az 1970-es években a szektor a városközpontokban lévő munkásnegyedek és a környező 19. századi területek leromlását fájalta, gyakran akciók is indultak a fejlődési sémák gyatrán megtervezett politikájával és az ennek eredményeként bevezetett kilakoltatásokkal szemben. A hetvenes években a közösségépítés elsődleges szerepet játszott a közösségi csoportok városi megújulásba való bevonódásának megszervezésében: a lakók érdekeinek védelmében lakóegyesületeket és szövetkezeteket hoztak létre. Számos városban és választókerületben erőfeszítéseket tettek a spekulációk (ilyen például a leromlott vagy lakatlan ingatlanok megadóztatása) elleni harc megfelelő eszközeinek bevezetésében, a bútorozott szobák alapvető jogként való elismertetésében és abban, hogy a lakók a szociális lakhatást kezelő szervezetek politikájába nagyobb beleszólással rendelkezzenek.

A legutóbbi években a közösségépítés szorosan bevonódott azokba az erőfeszítésekbe, amelyek a lakáspiacot az alacsony jövedelmű, és általában sérülékeny társadalmi csoportok felé nyitották meg. E csoportokat a renoválási munkálatokba, a lakhatás megfelelő formáinak kialakításába és a lakó-létesítmények közös kezelésébe vonták be. A lakás-projektek gyakran – a munkahely-megújítás kereteinek megfelelően – a képzetlen emberek képzésével és munkatapasztalat-szerzéssel is együtt járnak (s ez a munkahely-teremtés kérdéséhez is szorosan kapcsolódik).

Sok helyen a közösségi munka a lakhatási ügynökségekből, a szociális bérlakásokkal foglalkozó szervezetekből és a lakóegyesületekből eredeztethető. Más jóléti szolgáltatókkal együtt ez a szektor is a *Vlaams Overleg Bewonersbelangen* (Flamand Konzultatív Ügynökség a Lakók Érdekeiért) tagja, és a tartományi, a városi és helyi közösségi szinten is azokban a konzultatív testületekben játszik szerepet, amelyben a kormányzat, a lakhatással foglalkozó szervezetek és más jóléti szereplők vitatják meg a helyi és a helyi szint fölötti lakhatási politikát.

8. Munkanélküliség és munkahelyteremtés

Már hosszú évek óta az egyik legnagyobb társadalmi problémát a tartós munkanélküliség kérdésköre képezi. Elsősorban a képzetlen munkásokról – nagy

számban nőkről és migránsokról – van szó, akik nehézségekkel küzdenek az elhelyezkedésben - és bizonyos mértékig az a jelenség is okozója lehet e helyzetnek, hogy olyan munkákat is nagy számban végeznek jó képzettségű emberek, amelyeket régebben a képzetlen munkaerő töltött be.

Az 1980-as évek elejétől a közösségépítés aktívan részt vett a kérdés megoldásában. E területen a tevékenységek folyamatos fejlődése figyelhető meg a munkanélküliek érdekében tett kezdetleges akcióktól kezdve a speciális tréningeken és munkatapasztalat-szerzési projekteken keresztül a szociális munkában és szociális gazdasági projekteken végzett fizetett tevékenységekig. A szektor szorosan követi a tartós munkanélküliséget érintő politikákat, s mind regionális, mind flamand tartományi szinten összefogja a képzési és foglalkoztatási kezdeményezéseket. A gyakorlati tapasztalatok és kutatási eredmények folyamatosan a politikusok asztalára kerülnek, s így a közösségi munka erőfeszítéseinek köszönhetően a szociális szektor a régiós szint alatti foglalkoztatási bizottságokban és a Flamand kormányban is helyet kapott.

A munka folyamatából való tartós kizáródás a társadalmi kirekesztődés egyik legfontosabb oka – ez az „új társadalmi kérdés”. A közösségi munka folytatni fogja azt a munkát, melynek során a képzetlen munkaerő számára a foglalkoztatás értelmes formáiban keres új utakat. A további fejlődést megkívánó kérdések a következők: szociális gazdaság projektek, a szomszédsági szolgálatok és azok a projektek, amelyek a helyi gazdaságot népszerűsítik és azokra a társadalmi igényekre válaszolnak, amelyekkel eddig még nem találkoztunk. Ezek mind olyan kezdeményezések, amelyek – legalábbis a kezdeti időszakban – nem képesek az önfinanszírozásra. Az aktív munkaerő-piaci politika keretében belül olyan új formulák felkutatását javasoljuk, amelyek elősegíthetik a munkanélküli juttatások rendszerének oly módon történő átalakítását, hogy helyettük a helyi gazdaságot támogató projektek kapjanak foglalkoztatási támogatást. Amíg ez nem történik meg, azon munkanélküliek, akiknek már nincs esélyük rendszeres foglalkoztatásra, a társadalombiztosítási rendszeren belüli időleges támogatást állandó bevételi forrásként fogják kezelni.

9. Szolgáltatások

A modern társadalomban a megbízható és elérhető források minden szektor számára alapvetővé váltak. A közösségi munka sok erőfeszítése specifikus célcsoportok jóléti problémáihoz kapcsolódik (hátrányos helyzetűek, migránsok, politikai menekültek, menedékgjogot kérvényezők és az idősek).

Ezek a projektek háromszoros célt tűztek ki. Az első cél annak biztosítása, hogy a már meglévő szolgáltatások létesítményei és megközelítései a célcsoport sajátos igényeinek feleljenek meg. Sok projekt célja az, hogy kísérleti jelleggel az eddig megválaszolatlan igényekre alakítsanak ki valamilyen megoldást – ilyen például egy szűk körben mozgó közösségi központ, mely olyan tevékenységek széles skáláját kínálja, amelyek a hátrányos helyzetűeket a társadalmi/kulturális élethez és a

hivatalos jóléti rendszerhez kicsit közelebb vihetik. Másutt önkéntesek segítségével idősközpontok álltak fel.

E projektek második célja az, hogy ilyen létesítmények biztosítása során minden erőfeszítést megtesznek azért, hogy olyan megközelítést fejlesszenek ki, amely a kliensek saját kapacitására és képességeire világít rá és biztosítja a bekapcsolódás lehetőségét. Ez megtörténhet többek között a jogokra és kötelességekre vonatkozó információk biztosításával, „lendületet adó” szolgáltatások megteremtésével és a szolgáltatóközpontokban és idősok otthonaiban használó – és lakótanácsok felállításával.

Harmadikként említhetjük azt a tényt, hogy a közösségi munka sokszor szabályzó szerepet játszik, és a más jóléti szervezetekkel való konzultáció és együttműködés tekintetében folyamatos koordináló funkciót is tölt be. Így a projektek gyakran helyi, szegénységgel foglalkozó konzultációs testületek, közösségi-alapú jóléti tanácsok, vagy a szociális munka és a helyi hatóságok közötti konzultáció más, strukturált formáival végződnek. Mindez a még inkább decentralizált jóléti politikák keretében egyre nagyobb jelentőséggel fog bírni.

10. Életminőség

A kutatási beszámolóban és a politikai nyilatkozatokban a szegénység elleni küzdelem és a városi megújulás tekintetében olyan új hívószavak kezdenek feltűnni, mint az „inklúzív politika” vagy az „integrált megközelítés”, s arra az igényre mutatnak rá, amely a problémákat koherens módon szeretné megvizsgálni, megérteni és megoldani. A közösségépítéssel foglalkozó elméletek már az 1960-as években a „megértő megközelítés” koncepciójára hívták fel a figyelmet. A gazdaságilag elmaradott régiókban a közösségi munkások a társadalmi-kulturális tevékenységek népszerűsítésével jobb életkörülmények kialakításáért és hasonló célokért harcoltak.

A közösségépítés célja az infrastruktúrának és a gazdaságnak adott lendület kiegészítése volt – a „vidékpolitika” például Nyugat-Flandria hegyei között fejlődött ki: e szerint a vidéki területek sajátos arányaiknak és a népsűrűségüknek köszönhetően specifikus politikát kívánnak meg.

Egy tradicionális koncepció általában visszalépést jelent – ez igaz arra az esetre is, amikor felismerték, hogy a szomszédsági és helyi fejlesztés csak akkor lehet sikeres, ha a helyi lakosság, a szervezetek és a lokális hatóságok beleadják minden erejüket. Az egyéni motiváltság és a részvétel kulcsszavak a közösségfejlesztésben.

Amit a fentiekben elmondtunk a lakhatással és az életfeltételekkel, valamint a munkanélküliséggel, munkahelyteremtéssel és a jóléti szolgáltatásokkal kapcsolatban, talán azt az érzetet kelti, hogy a jelenkori közösségi munka célorientált és a múlttal ellenkezően nem keresi a különböző kezdeményezések közötti koherencia megteremtésének lehetőségét. Semmi sem lehet ennél félrevezetőbb, hiszen a lakhatással, munkavállalással és jóléttel kapcsolatos projektek általában

szélesebb, egy szomszédság, vidéki vagy városi terület globális életminőségének fejlesztését tűzték ki célul. Mint már hangsúlyoztuk, a közösségi munkások adják meg a lendületet (vagy aktívan részt is vesznek bennük) helyi fejlesztési szervezeteknek, lokális konzultatív testületeknek és regionális platformoknak.

A lokális közösségen belüli társadalmi problémák minden aspektusukkal együtt a legláthatóbb hiányosságok. Ezen a szinten lehet a lakosságot mobilizálni azért, hogy kezdjenek valamit a szituációval, sajnos azonban nagyon gyakran hiányoznak a szükséges szintek, mint például azok a kompetenciák és a finanszírozási módok, amelyek a változások elindításához szükségesek. Új perspektívák nyílhatnak meg, amint olyan koncepciók, mint a helyi fejlesztések, a szektor-orientált akciók és az adminisztratív decentralizáció helyet találnak a Flamand közösségben – a közösségépítő programok a politikai megújulás részévé válhatnak.

11. Egyéb kérdések

A közösségi munka a fentiek mellett más területeken is aktív. Segítenek a migránsok számára szükséges társadalmi és kulturális feltételek megteremtésében, vagy olyan találkozások, együttműködések kialakításában, amelyek a helyi lakók és migránsok közötti jobb megértést célozzák meg. Sőt, a migránsok a fent bemutatott szociális lakhatási programok, a munka, a szolgáltatások és az életminőség tekintetében az egyik legfőbb célcsoportnak számítanak.

Az utóbbi években a közösségépítők újra egyre több figyelmet szentelnek az oktatási lehetőségek elérésében megmutatkozó egyenlőtlenségeknek, és a más szereplőkkel való kooperáció során olyan programokat dolgoztak ki, amelyek a hátrányos helyzetű vagy migráns családokból jövő gyerekek oktatási esélyeinek növelésére törekednek. Ilyenek a házi feladat elkészítésében való segítség, iskola utáni felügyelet, játékok, szülői csoportok és szülői részvétel kialakítása, az interkulturális tanulás, az etnikai kisebbségek eltérő kultúráját és szokásait figyelembe vevő információ-szolgáltatás az oktatói gárdának és az iskolai szerveknek, stb. Természetesen ezek a legnagyobb kihívások, hiszen nagyon sok tudományos kutatás kimutatta, hogy a szocio-kulturális határok az iskoláztatás idejére komoly hátrányt okozhatnak. Az általános iskolai talajtalanság a későbbi tanulmányokra is negatív hatással van, az oktatási és képzési hiányosságok viszont a munkaerő-piachoz való hozzáférést gátolják.

Az olyan kérdések, mint a környezeti tervezés vagy a mobilitás szintén említésre kell, hogy kerüljenek. A közhatóságok arra hívják fel a közösségépítő szervezeteket, hogy a lokális és szubregionális strukturális tervezésben való állampolgári részvételt biztosítsák és irányítsák. Példaként említhető a „*De Lijf*” elnevezésű Flamand tömegközlekedési társaság és a közösségépítő szervezetek közös bevonódása a tömegközlekedés rendszerének fejlesztésében, amely a vidéki és alacsony lélekszámú területek igényeinek is a figyelembevételével lesz átalakítva.

12. A közösségépítő szervezetek

A közösségi munka szektora professzionális testületekből áll. Jelenleg nyolc elismert Közösségi Munka Regionális Intézete elnevezésű szervezet található a flamand tartományban, minden provinciában egy és egy-egy Antwerpen, Genf és Brüsszel városában. E szervezetek összefogják a szomszédsági csoportokat a kis- és nagyvárosokban, illetve a regionális szint alatt koordinálják a kezdeményezéseket. Hivatalosan sok olyan helyi szervezet van, amely a regionális intézettől függetlenül működik, de a gyakorlatban nagyon szoros együttműködés figyelhető meg. Nemzeti szinten is van egy Nemzeti Támogató Intézet, de Flamand szinten is találunk egy másik koordináló szervezetet, a „Flamand Intézet a Közösségépítés Támogatásáért és Népszerűsítéséért” nevű intézményt.

Szabó Béla és Veress Enikő: Közösségi munka Romániában

Az 1989-ben bekövetkezett változások után Romániában a régi társadalmi rend új utakat és irányvonalakat keresett. A megoldás kulcsának a fejlett Nyugat-Európai országokban alkalmazott modellek bizonyultak, melyek röviden a kapitalizmus és a piacgazdaság kettősén alapulnak. Egy kutatás, mely a kelet-európai poszt-szocialista falusi társadalmakra koncentrált azt mutatta, hogy Európának e részén fekvő országok a politikai rendszer, a gazdaság és a teljes társadalom átalakításának láthatóan hasonló feladatait más és másképp próbálták megoldani. A kutatás eredményei szerint a különbségek a keleti és nyugati elemek eltérő arányaiban keresendők (Csíte és Kovách, 1993). A fent említett átalakulás a vidéki és a városi területeken eltérő sebességgel ment végbe, természetesen a városi régiók magasabb fejlettségi szintjükből következően jobb kiindulási alappal rendelkeztek, hiszen megfigyelhető, hogy a vidéki területek alacsonyabb fejlettségi szinten állnak és szegényebbek is, mint a városi régiók.

Romániában a falukutatásnak legalább egy évszázados története van – valamikor a huszadik század elején kezdődött és a negyvenes években virágzott. A kutatók alapvetően kétféle megközelítést alkalmaztak. Az első csoport képviselői a leíró kutatások fontosságát hangsúlyozták, míg a másik csoport elsődleges célja – a falvak akkurátus feltérképezése után – a változások elősegítése volt. A kutatások háttérben ugyanakkor gyakran találhatunk valamilyen ideológiát is. A legfontosabb kutatásokat a Bukaresti monográfiai iskola, illetve a kolozsvári értelmiségiek végezték, akiknek célcsoportja Erdély vidéki társadalma volt.

E kutatások nagyon fontosnak bizonyultak – s ebben mindkét csoport képviselői egyetértettek -, mivel a falvak és városok közötti különbség az idő előrehaladtával egyre nőtt. A tudósok a diszkrepanciák magyarázatát, illetve a falvak szegénységéért felelős faktorokat keresték. E munkákat a külföldi kutatásokkal összehasonlítva elmondható, hogy a falukutatói mozgalom valójában a nyugati országokból indult, ahol a mozgalom valódi vidékfejlesztést eredményezett (társadalmi átalakulás, iskolák, kulturális központok, kórházak építése). Romániában ezzel ellentétben a tudósok fő célja az volt, hogy megoldást találjanak arra, hogyan lehetne a falvakat a városokhoz közelíteni és milyen módon nevelhetők ki valódi vezetők. Az erdélyi kutatók szemlélete szerint a helyi erőforrásokra való alapozás nagyon fontos szerepet játszik a fejlődési–fejlesztési folyamatban.

A falukutatók legjelentősebb eredményei *Dimitrie Gusti* nevéhez fűződnek. A bukaresti monográfiai iskola, mely Gusti személyéhez kötődött, valódi sikereket ért el, egyben az elkövetkező elemzéseknek is formát adott, mivel Gusti a falvakat társadalmi egységként elemezte. Munkásságában több mint 500 falumonográfia található. Elsősorban a falvak megismerésére koncentrált, kutatásainak utolsó periódusában pedig a társadalmat érintő kérdésekkel foglalkozott – legkésőbbi munkáit gyakran akciókutatásnak hívják. Ő hívta életre a monográfiai

tanulmányokat, s e mozgalom széles követői táborra talált, ugyanakkor az általa kifejlesztett szociológiai monográfia módszerét elméleti szinten is elismerték. Véleménye szerint a jelenségeket kontextusban kell értelmezni, mivel megjelenési formáik nem különülnek el egymástól. E megközelítést követve arra a megállapításra jutott, hogy a földrajzi környezet és a társadalmi egység szorosan kötődnek egymáshoz és mindkettő hatással van a másikra.

A másik kutatóközpont a Kolozsvári Egyetemen működött, s célcsoportjuk Erdély vidéke volt. Ezen iskola leghíresebb kutatója *Balázs Ferenc* volt, aki nemcsak bemutatta egy-egy falu sajátosságait, de jobbító szándékától vezérelve megkísérelte a fennálló életforma megváltoztatását is. A gazdasági elemzésekben az individualizálódás és a kézművesek közötti együttműködés fontosságát hangsúlyozta, hiszen a termelés növekedésével ezek lehetőségei egyre jobban kirajzolódnak. Balázs Ferenc elméletét a gyakorlatba is megpróbálta átültetni, s ezzel elsőként vett részt a vidék és a falvak vezetésében és fejlesztésük elősegítésében. Mindaz, amit munkássága alatt a falvakban tett, valójában közösségfejlesztésként értelmezhető, hiszen sikeresen egyesítette az egyéni és közösségi gazdálkodást és menedzsmentet. Természetesen tevékenysége nem csupán a lokális gazdaságot célozta meg, de a tudás és információ szintjének növekedését is. Többek között iskolákat is szervezett és számos előadást tartott.

A poszt-kommunista Románia számára a *fejlesztés – fejlődés* kifejezések szinte minden közügyeket érintő vitában és diskurzusban alapvető koncepcióvá váltak. E kontextusban helyi közösséget és közösségfejlesztést érintő viták jelentek meg – ennek jogát valójában egy hosszú periódus után nyerték vissza, amikor a fejlesztéseket érintő döntések legnagyobb részét központi szinten hozták és ezzel a kötődés- és felelősségérzet is csorbult. A demokrácia gyakorlásának egy évtizede után mégis meglepő tapasztalat, hogy a szektorban bevezetett politikák az esetek legnagyobb részében helyi szinten nem érték el céljukat. Általában ez a vidéki régiók közösségeinek esetében mutatkozik meg, anélkül persze, hogy a fejlődés világosan definiált és általános érvényű koncepcióját ismernénk.

A kilencvenes évek után a romániai közigazgatás (és a közösségfejlesztés) másik aspektusa a projektmenedzsment szélesedése volt, amely a közigazgatás mindennapjainak, illetve a helyi fejlesztési folyamatoknak is fő szervezőelvévé vált. A projektmenedzsment alapelveinek gyakorlatban való alkalmazása ugyanakkor – a jelenlegi humán erőforrást figyelembe véve – nehézségekbe ütközik, és bár az elmúlt években több egyetem is létrehozott közigazgatási specializációt, szakértő oktatói gárdával és szinte egymással versenyző tantervekkel, a köztisztviselők motivációja még mindig csekély. Ezt az attitűdöt magyarázhatja az anyagi státuszuk (a közszférában általánosan alacsonyak a fizetések), a korrupciót érintő szabályozás (a tisztviselők nem kaphatnak kiegészítő fizetést, még akkor sem, ha olyan projektekben dolgoznak, amelyekben erre lenne költségkeret), de az a tény is, hogy közigazgatási munkát erősen befolyásolja a politika.

A helyzet megértéséhez figyelembe kell vennünk azt is, hogy a vidéki területeken a fejlesztés egyéb közösségi szintű szereplői is igen gyenge lábon állnak. Ahogy a Vidéki EU Barométer (2003, készítette a Gallup a Nyílt Társadalom Alapítvány

megbízásából) mutatja, a vidéki társadalom tagjai között mindössze 7% azoknak az aránya, akiknek valamilyen családtagja üzleti tevékenységben vagy vállalkozásban vesz részt. Ugyanezen forrásból tudhatjuk meg azt is, hogy a vidéki közösségek szintjén a szerveződéseknek a helyi közigazgatáson kívül nincs más olyan formája, amely a közösségi problémáinak megoldásában részt vehetne. Az interjúk módszerrel megkérdezett alanyok 73% igazolta e tényt. A szakirodalmi források egy része azt is említi, hogy Romániában a fejlesztési kezdeményezések legfontosabb szereplője a helyi közigazgatás. E tény aláhúzza azt a nézőpontot, amely a humán erőforrásnak, mint a fejlődés elsődleges hajtóerejének a fontosságát hangsúlyozza. A felmérés szerint a megkérdezettek 55% szerint a helyi közösség szintjén a közigazgatási funkcionáriusok a kezdeményezések legfőbb személyiségei.

Közösségfejlesztés: esettanulmány Mэрában (Kolozs megye)

Gyakran halljuk, hogy a posztindusztriális társadalmakban (de más hasonló klisé is használhatnánk) minden annyira mobilis lett, hogy a közösség mint olyan irreleváns fogalommá vált. Tönnies *Gemeinschaft és Gesellschaft elmélete*, melyet a modernizáció leggyakrabban idézett modelljeként ismerünk, tagadja, hogy a modern társadalmakba a közösség fogalma átmenthető lenne. Bár elméletének sok erőssége van, nem kérdőjelezhető meg az sem, hogy a ma társadalmának sok olyan eleme van, amely a hagyományos közösséghez kötődik.

Már a hatvanas évektől kezdődően komoly viták zajlottak a közösség definíciója, illetve annak a szociológiai kutatások témái közé való besorolása terén. Ahogy *Ruth Glass* nevezte, a közösség a „szegény szociológus számára a regényt helyettesíti” (Glass, 1966). Nagy valószínűséggel a bevonódó szubjektivitás magas szintje, illetve a világos és konzisztens definíció lehetetlensége miatt a közösség és a közösségfejlesztés – végig a huszadik század folyamán – komoly konfliktusok tárgya volt. Hagsúlyoznunk kell tehát, hogy bizonyos tudósok szerint a közösség fogalma a helyi társadalom vizsgálatában nem releváns fogalom, és nem lehet a társadalomtudósok számára kutatási tárgy. Még ha meg is kérdőjelezzük a definíciós konzisztenciát, e tudósok némelyike közösségi tanulmányokat hozott létre, melyekben a közösséget nem a kutatás tárgyaként, hanem módszereként kezelték.

Arra is fel kell hívnunk a figyelmet, hogy az idők folyamán mind az amerikai, mind az európai szociológusok terepkutatásaik során használták a közösség koncepcióját, és kísérletet tettek a fogalom meghatározására (példaként hozható fel *George A. Hillary* 1955-ös klasszikus kísérlete, melyben a közösség 94 definícióját elemezte). Ahogy a hetvenes években *Colin Bell* és *Howard Newby* kimutatta, e definíciók egyetlen közös pontja a „hálózat” és a „lokális” volt.

A közösség meghatározására tett teoretikus kísérletek rövid áttekintése után szeretnénk röviden bemutatni egy közösségfejlesztési programot, mely magában hordozta annak a lehetőségét, hogy megerősítse a lokális és regionális fejlődés nem hagyományos forrásait.

E program Méra vidéki településén valósult meg, amely Kolozsvártól (mely a régió legfontosabb gazdasági és kulturális központja) észak-nyugati irányban, 14 km-re található. A jelenlegi közigazgatási beosztás szerint Románia nyolc régióra osztható, s Kolozs megye az Észak-nyugati régióhoz tartozik öt másik megyével együtt.

1450 lakosával Méra nagy vidéki központnak számít, jelenleg Kisbács adminisztratív körzetébe tartozik. A kalotaszegi (pontosabban szólva Cífrakalotaszegi) kulturális mikrorégió része, jelentős etnográfiai és történelmi potenciállal, amely a hagyományos gazdálkodással – ökörtartással – kiegészülve a falu erősségeiként értékelhető.

Hogy megérthessük a közösség-fejlesztés fokozatos kiteljesedését, meg kell említenünk azt is, hogy a falu túlnyomó többsége (90% felett) kálvinista vallású, és mint Románia más vidéki közösségeiben, az egyház intézménye a rendszerváltási átmenet idején és az átmenet után is – a kutatások szerint – a legnépszerűbb intézménynek bizonyult. Ugyanakkor a 2002-es legutóbbi népszámlálás szerint a lakosság 85% magyar nemzetiségűnek vallotta magát. E két elem (a helyi közösség vallási és nemzetiségi identitása) fontos szerepet játszott a közösség-fejlesztő program során.

Mindkét nonprofit szervezet, amely a folyamatban fontos szerepet játszott (ezek voltak az „outsider” szereplők) a református egyház keresztény értékeit vallotta: a *Reformátusok Világszövetsége* és a *Diakónia Keresztény Alapítvány* apró lépésenként vonódtak be a helyi közösség életébe. A program konkrét bemutatása előtt tekintsünk bele a Diakónia Keresztény Alapítvány tevékenységébe, amely a közösségfejlesztő programban oroszlánrészt vállalt.

Románia társadalmi és gazdasági életét tekintve az elmúlt öt év folyamán általánosságban a civil szervezetek, és különösen azok, amelyek non-profit jelleggel rendelkeznek, nem töltötték be igazi szerepet az átalakulás folyamatában. Minthogy 1950 után minden létező civil szerveződést (kulturális és vallási alapítványok, egyesületek, stb.) betiltottak, a kilencvenes évek során az újjáéledő vagy újonnan alakult civil szervezetek sokak szemében a hivatalos kormányzati szereplők egyfajta versenytársaként tétéleződtek, és a hatalom kísérletet tett marginalizálásukra.

A Diakónia Alapítvány az Erdélyi Kálvinista Egyház patronálásával alakult (valójában a két világháború közötti működésének megfelelően újjáalakult). Fő tevékenységi területei egészségügyi – és a késői kilencvenes évektől fogva – szociális szolgáltatások voltak. Ezt azért kell hangsúlyoznunk, mivel az első apró lépés, amelyet az alapítvány Méréban tett a családvédelmi szolgálat intézményének felállítása volt 1998-ban. Ez jó kiindulási pontnak bizonyult a Diakónia és a helyi lakosság közötti bizalom kiépítésében. Az egészségügyi szolgáltatás a lakosság egészségügyi problémái és társadalmi hiányosságainak mentén került kiépítésre, és elsősorban a helyi kálvinista egyház lelkészeinek segítségével, valamint kevésbé hangsúlyosan a kisbácsi helyi önkormányzat együttműködésével olyan programot hajtottak végre, amely azokra a közvetlen célokra koncentrált, amelyek a helyi lakosság szociális helyzetének javításához járulnak hozzá. A program a társadalmi kirekesztődés két kategóriájára fókuszált: a romákra és a gyermekekre.

2000-ben önkéntesek segítségével a Diakónia szervezésében kérdőíves vizsgálat került kivitelezésre, amely megmutatta, hogy a lakosság 3% írástudatlan és 13% is csak nagyon szegényesen tud írni és olvasni. 11,94% nagyon szegény társadalmi helyzetben él, és sok gyermek rendelkezik nagyon rossz szociális és családi háttérrel (alkohol-problémák, munkanélküliség, stb.). A 14 év alatt gyermekek több mint 8%-a még sosem járt iskolába. A kutatás kimutatta, hogy a leginkább segítséget szoruló gyermekek roma származásúak voltak. A másik meglepő eredmény, hogy a felnőttek közül soknak nem volt személyigazolványa, így semmilyen szociális ellátásban nem részesülhettek. Ennek következtében az első lépések egyikeként a helyi hatóságok segítségével szociális szolgáltató irodát hoztak létre.

Az kutatás értékelésének első szakasza után 2001-ben egy olyan program indult el, amely a szegénységben élő gyermekeket speciálisan képzett iskolai trénerekkel és egy szociális munkás irányításával támogatta. Az *Iskola-utáni gyermekprogram* több mint 20 gyermek bevonásával (legtöbbjük roma származású) az alapszintű tudás elsajátításában, illetve a társadalomba való jobb beilleszkedésben segített (jelenleg több mint 50 gyermek vesz részt a programban, és meleg ételt, illetve ruházatot is kaptak a Diakónia partnerintézményeinek felajánlásai nyomán). Az alapvető normák és viselkedés megtanítása mellett a keresztény értékek és helyi szokások beépítését is megcélozták, s bár ez a program csak az első lépés volt, a Diakónia és a Reformátusok Világszövetsége sok olyan más tevékenységet is kezdeményezett, amely a helyi társadalom minden szegmensét megpróbálta elérni.

E kezdeményezések egyike a *Méra Falunapok* rendezvény volt, 2002-ben. Az évente megrendezett esemény nagy sikert aratott és mindenki számára érdekesnek bizonyult – 2006-ig minden évben megrendezték és a turisták számára is egyre vonzóbb programot kínáltak (az utóbbi években a helyi lakosok egyre aktívabb szerepet játszanak a szervezésben is).

A közösségfejlesztés másik fontos programja az úgynevezett közösségi ház felépítése volt (amely 2007-ben fejeződik be). Ki kell emelnünk új projekteket is, melyek segítségével a következő folyamatok kezdődtek el: a helyi identitás megerősödését mutatja a hagyományos székely-kapuk újonnan beépítése – e kapuk a tradicionális architektúra részét képezik. A néptáncsoport tevékenysége is egyre gazdagabbá válik, hozzájárulván a helyi társadalmi élet programjaihoz.

A helyi társadalom megerősödött és tett néhány olyan lépést, amely azt bizonyítja, hogy képessé váltak az önszerveződésre. 10 év után új elnököt választottak az RMDSZ élére és létrehozták a *Kankalin Alapítványt*, amely a helyiek jobb érdekképviseletét hivatott ellátni.

Egy másik projekt a Nő-program (melyet a Reformátusok Világszövetsége támogat, s melyet két képzett szociális munkás segítségével hajtanak végre), mely 2006 szeptemberében indult és minden nő számára szabad közreműködést biztosított.

A futballcsapat szervezésének folytatása is a sikeres kezdeményezések közé sorolható, hiszen ez volt az első olyan társadalmi távolság csökkentésére irányuló

lépés, amelyben a roma és magyar gyerekek együtt játszanak és ebben a formációban megnyerték a Kalota-kupát is.

E programok megmutatják tehát, hogy a közösségfejlesztés projektje sikeres kezdeményezésnek bizonyult és példaként szolgálhat közösségi tanulmányoknak és közösségfejlesztő programoknak is.

Hivatkozások

Bell, Colin és Newby, Howard (1975): *Community studies*. Plymouth: Clarke, Doble & Brendon. p. 25.

Csige András és Kovács Imre (1995): Posztszocialista átalakulás közép- és kelet-európa rurális társadalmában. *Szociológiai Szemle*, 2, 49-72.

Glass, Ruth (1966): Conflict in Cities. In *Conflict in Society*. London: Churchill. p. 148.

Rural Euro Barometer. http://www.osf.ro/en/detalii_program.php?id_prog=15

Warren, Roland L. (1976): Types of Purposive Social Change at the Community Level. In *Readings in Community Organization Practice*, ed. Kramer, Ralph és Sprecht, Harry. New-Jersey, Prentice-Hall. pp. 134-140.

Roland Brake:

A német szociális munka története – a szociális munka ma

1.

A német szociális munka az angol és amerikai „settlement¹” - hagyományokból fejlődött ki. *Dennison* volt az, aki a szociális munka úttörőjeként kelet-londoni szegénynegyedekben dolgozott, utána *Samuel és Henrietta Barnett* alapították meg a *Tonybee Hall* és *Oxford House* nevű intézményeket.

A szegénynegyedek lakói között a „3R” megerősítésére törekedtek: olvasás (Reading), Írás (Writing), és matematika (Arithmetic). A chicagói *Jane Addams* hasonlóképpen olyan marginalizált társadalmi csoportok segítségét tűzte ki célul, mint a szegények, fogyatékkal élők, migránsok és hajléktalanok. A közösségi munka motivációi először is az emberiség és a vallás voltak, a második tényező pedig az a jószolgálati tevékenység volt, amelyet a munkásosztály bizonytalan szociális körülményeinek javítására irányult. A szociális munka megalapítói arra a következtetésre jutottak, hogy a társadalmi hátrányokat csak akkor lehet megfelelően kezelni, amikor a szociálpolitika és az oktatáspolitikai közösen dolgoznak. A szociális munka céljai tehát a következők voltak:

- Az önszervezés elősegítése (mint az „empowerment²” egy korai formája)
- A diszkrimináció áldozatainak csoportos munkája és megszerveződése
- Az oktatás népszerűsítése
- A szegénység, munkanélküliség és hajléktalanság elleni küzdelem.

A szociális munka alapelvei pedig:

- Ne legyen jótékonykodás, mivel a túl sok juttatás függőségi helyzethez vezet!
- Ne legyen paternalizmus („empowerment”)!
- Ne legyen osztály – megkülönböztetés!

2.

Németországban az elmúlt évszázadban szomszédsági központok épültek ki – e fejlesztésekhez *Walter Classens*, *Friedrich Sigmund-Schultze* és *Herta Kraus* nevét társíthatjuk. Nagyon sok szociális munka – jellegű tevékenység és szervezet kezdett működni az első világháború és 1922 között. Ebben az időszakban a szociális munka céljai:

---

¹ A *settlement* szó telep, települést jelent, a *settlement* – hagyományokra való utalás pedig e (leginkább az Egyesület Államokra jellemző) telepek kialakulására vonatkozik.

² Az *empowerment* szó szerint felhatalmazást jelent. A közösségfejlesztési szótárban jelentése: az emberek (állampolgárok) tudással és képességekkel való felruházása azért, hogy érdekeiket hatékonyabban képviselhesék és önállóan tudjanak életkörülményeik jobbításáért akciókat indukálni.

- A lakhatás-politika irányai (helyi kapcsolatok) definiálása,
- Közösségi központok létrehozása,
- A mentális és gazdasági leépülés okainak felkutatása,
- Az amerikai és brit település – elképzeléseknek az adaptációja voltak.

Németországban a szociális munkát a faszizmus idejében beszüntették, a nácik a harmincas években minden közösségi központot bezártak az elfoglalt területeken. A második világháború alatt így a szociális munka csak, mint pénzügyi segítségnyújtás működött, a németországi szociális munkások pedig emigráltak.

A második világháború után a szociális munka kezdett új erőre kapni: angol és amerikai képviselői, többek között *Herta Kraus* is közösségi központokat hoztak létre, abból a célból, hogy segítsék a lakosság háborús rombolásból való felépülését és támogassák a német demokrácia folyamatát. 1951-ben *Herta Kraus* megjelentette a szociális munka alapvető kérdéseiről szóló művét, s többek között azt is kifejtette, hogy a szakmabelieknek az önkéntesek segítségével kell egységben dolgozniuk. 1955-ben aztán a szociális munka újabb lökést kapott *Herbert Lattke* által.

Ezóta a közösségi munka egyre inkább a szociális munka alapvető részét képezi, két, szociális munkáról szóló tudományos konferencia is a német közösségi munka fejlődésével - amely a hatvanas és hetvenes években virágzott - foglalkozott Münchenben és Rio de Janeiróban. Ebben a két évtizedben nagyon sok és sokféle tevékenység indult el: publikációk, tudományos művek, alapítványok és többek között a szociális munka oktatása is. A német szomszédsági központ modell már a városok szélén is növekedésnek indult, és mivel a szociális munkások professzionális tudással lettek felvértezve, együttműködésük során a közösségi munkával, a közösségi szervezetekkel vagy a közösségfejlesztéssel kapcsolatos csoportosulásokat alkottak. A klasszikus esetek a leromlott, régi lakónegyedekben vagy rehabilitációra szoruló területekhez kapcsolódnak, ahol a szociális munkások célja a szociális helyzet javítása, illetve a gyermekek és a felnőttek számára szolgáló terek megteremtése volt: a hiányzó infrastruktúra és a bérlakások magas ára ellen harcoltak. Ugyanakkor az anonimitást is próbálták elkerülni: ezek a problémák a nagyvárosok minden lakója számára közősek voltak. Világos volt tehát, hogy az embereknek össze kell fogniuk, hogy e kilátástalan folyamatnak véget vessenek, a szociális munka ebben az időben pedig az volt, hogy a lakosságot mobilizálják saját érdekeik és igényeik képviselőjére.

A hetvenes évek Németországában lezajlott egy nagy diáklázadás, ami során a diákok a társadalmat akarták megváltoztatni. A társadalmi problémák és azok okai kerültek előtérbe. A korábbi reformokat visszavonták, és a közösségi munka projekteket leállították, a gazdasági válság pedig tovább növelte a meglévő problémákat és a baloldali radikálisokat betiltották. A társadalmi és szociális problémák e keveredése vetett véget a közösségi munka felvirágzásának.

A kilencvenes évek óta a közösségi munka új irányokat vett: a szociális terület újra a rivaldafénybe került. A közösségi munka alapelvei újra életre keltek, csak éppen más

nevek alatt, mint az „empowerment”, a helyi tervezés, a lakónegyedek-menedzsmnt, a városi munka és a gazdasági kérdésekre irányított erős figyelem.

Németországban a közösségi munka **5 elméleti irányzatát** különböztetjük meg:

- *A jóléti közösségi munka* (az intézmények a kliensekkel együtt hoznak döntéseket, ezt más néven közösségi gondoskodásnak, „community care”-nek nevezzük)
- *Az integrációs közösségi munka* (a közösség minden résztvevője együtt keresi a megoldásokat)
- *Agresszív közösségi munka* (az állam ellenében való együttműködés)
- *Katalitikus közösségi munka* (a mediáció és a szociális munkások aktivizálásának segítségével való hálózatépítés)
- *A mindennapi életre alapuló integrációs közösségi munka* (közösségi hálózatok építése minden résztvevő segítségével, ideértve az intézményeket és közigazgatási szerveket is).

A viták jelenlegi állása szerint a közösségi munka a szociális munka különböző területeibe épült be. A szociális munkások csak akkor dolgozhatnak eredményesen és professzionálisan, ha a közösségi munkára, mint olyan módszerre tekintenek, amely mindenféle egyéb módszereket is magába foglal, mint az esetkezelés vagy a csoportmunka.

Mindennek alapja az, hogy a kliensek érdeklődési területéhez tartozó társadalmi terekben fejlődjön az életstílus, bár azt is el kell mondanunk, a közösségi munka aktuális fejlődéséről nem áll rendelkezésünkre szisztematikus monográfia. Az életstílus fejlődését szolgáló kezdeményezések a lakónegyed mindennapi életében, a kommunális politika, közigazgatás és gazdaság együttműködésével indultak. A szociális munkásnak a mindennapi életet, az intézményeket és a közigazgatást kell együttesen kezelnie, ami valójában a közösségi hálózatoknak minden szereplő együttműködésével történő építését jelenti.

A közösségi munka alapelvei

A közösségi munka szolgáltatásainak sztenderdjei elsősorban a közösség minden csoportjával való együttműködésre vonatkoznak, amely elsődlegesen a társadalmi térre fókuszál. Másodikként az emberek motivációjára saját igényeikkel a fókuszban kell figyelemmel lennünk, miközben a mindennapi élet apró kis kérdéseivel foglalkozunk. Harmadik alapelv, hogy az önszorgotást kell bátorítani, azt, hogy a saját problémáikat ők oldják meg. Negyedikként a fennálló forrásokat használni kell: a személyi forrásoktól elkezdve az anyagi és infrastrukturális forrásokig az embereknek együtt kell dolgozniuk, azért, hogy boldoguljanak az életben. Ötödik és hatodik szempont pedig, hogy a közösségi munka az anyagi, infrastrukturális és immateriális faktorokat erősíti és javítja. Hetedikiként a közösségi munka a következő területeken dolgozik: lakhatás, egészség, munka, szórakozás, közösségfejlesztés, oktatás és kultúra. Végül pedig a szociális munkások az

intézmények és a társadalmi hálózatok közötti együttműködés segítésében és irányításában játszanak szerepet.

A hatékony közösségi munka a szociális munkások részéről professzionalitást kíván meg. Az intézményeknek hasonlóságokat kell keresniük – a közösségi munka a korrekt kommunikációt támogatja, és mind a kapcsolatokra, mind a pénzügyi igényekre tekintettel kell legyen. A saját problémáikat és a kliensek problémáit kell egyensúlyban tartaniuk, ezért fontos a pszichológiai, időbeni és érzelmi állandóság és stabilitás. A kliensek és az együttműködő hálózatok képesek kell, hogy legyenek arra, hogy a szakemberek nélkül éljenek, tisztában kell, hogy legyenek saját igényeikkel és határaikkal.

A közösségi munkával kapcsolatos problémák a következők lehetnek:

- Csak a törvényi szintre koncentrálnak
- Csak egyoldalú szerepeket töltenek be, mint vagy a probléma megoldója, vagy segítő
- A kliensek felé reaktív attitűdök és
- A bürokratikus közigazgatás dominanciája.

Jesús Hernández Aristú és Leyre Braco

Pasamar:

A közösségi munka a gyakorlatban: az óvárosi Rochapea városi projekt elemzése

Bevezetés

Az URBAN Projektet Pamplona Városi Tanácsa a 2001-2006 közötti hat éves periódusban, az Európai Unió társfinanszírozásával támogatta. A projektet érintő munkaterület a város történelmi központja, és a város egy újabb negyede, Rochapea volt. A város e két része a történelem és az évek során összekapcsolódott, de fizikailag a városfalak és az Arga folyó választja el őket egymástól, melyek az óvárost veszik körül.

A projekt első lépése egy részletes elemzés kivitelezése volt, amely a következő szempontokra épült: demográfia, társadalmi-gazdasági helyzet, munkaerő-piac, szociális szolgáltatások, lakhatási körülmények és a környezet helyzete. A kutatás eredményei megmutatták, hogy a városi tanácsnak mindkét terület tekintetében be kell vonódnia a társadalmi és gazdasági revitalizációs folyamatokba, hogy azok jelentőségét az egész városi struktúra viszonylatában is növelni lehessen. Olyan megközelítést szándékoztak kidolgozni, amely átvihető és fenntartható a város más részeiben is, amennyiben megértő és feltáró tervezés előzi meg.

A projekt hét al-projektet tartalmazott, és mindkét érintett területről szükségessé tette a civil szolgáltatások, a köztestületek, a pénzügyi intézmények, lakossági és szakszervezeti egyesületek és nem kormányzati szervezetek bevonását. Ez volt az Európai Unió elvárása is.

A politikai helyzet

Először, nem csak Spanyolországot, de Navarrát érintően is szeretnénk mélyebb politikai helyzetelemzést nyújtani, hiszen csak ezáltal lehet a projekt kihívásait megérteni.

Spanyolországban az állampolgári mozgalmak nagyon hasznosnak bizonyultak abban az átmeneti időszakban, amikor Francó rezsimjét a demokratikus kormányzás megteremtése váltotta fel, s e mozgalmak képezték a politikai pártok támogató hátterét is. Amikor azonban a pártok az állampolgári szerveződések a politikába is be akarták vonni, az állampolgárok bizalmatlanná váltak a politikusokkal szemben és távol tartották magukat a politikai arénától.

Így nőtte ki magát Spanyolországban a politikusok és a lakosság körében – a mindkét irányba ható – gyanakvás, s ez a jelenség Navarrai régióban, a projekt helyszínén is megjelent, de konkrét jellemzőket felvonultatva.

Navarrában az állampolgári mozgalmak szintén nagyon fontosak voltak, leginkább az új terek kialakításában és terjesztésében. Tudelában például – mely Navarra második legnagyobb városa – az állampolgári szerveződések nyomására sikerült egy nukleáris központ létrehozását megakadályozni. Pamplonában pedig a *La Fundación Bartolomé de Carranza* (Bartolomé de Carranza Alapítvány) dolgozott ki még a korai nyolcvanas években a külvárosok fiataljai számára különböző oktatási programokat. Így megállapíthatjuk, hogy bizonyos értelemben volt valamilyen együttműködés a navarrai köztisztviselők és az állampolgári szerveződések között. Az együttműködések ugyanakkor néha feszültek voltak, alapvetően három faktornak köszönhetően:

- Az első faktor abban a különbségben gyökerezik, amely a politikai pártok és az állampolgári szerveződések céljai között találhatóak meg. A politikai pártok általános célokat ajánlanak a szavazatok megszerzése érdekében, míg az állampolgári szerveződések a közelükben lévő emberek igényeivel foglalkoznak.
- A második a függetlenséget kereső, marxista-leninista hagyományokon alapuló szélsőséges baloldali ideológia (abertzal), amely néha állampolgári szervezetekben nyert formát, azért, hogy azokat politikai célokra használja fel. Az általánosítás tendenciájának megfelelően minden olyan civil szervezet, amely valamilyen igénnyel lép fel, radikálisnak van nyilvánítva. Ez a tény magába foglalja a bizalom hiányát, és nemcsak a politikusok között, hanem általánosságban a lakosság körében is.
- A harmadik tényező Navarra, mint történelmileg autonóm régió státusza. Navarra jelenlegi kormánya bizonyos kérdésekben a spanyol kormánytól függetlenül hoz döntéseket, és ezzel egy időben Navarra városi tanácsai is a saját útjukat követik. Ennek az elkülönülésnek egyszerre két konzekvenciájára is fel kell figyelünk: az emberek könnyebben tudnak a politikai kérdésekbe bevonódni, hiszen úgy érzik, a részvételük hasznos lehet, de a közintézmények nem bíznak egymásban. Ez valójában azt jelenti, hogy minden intézmény a saját céljait tartja szem előtt, így a közöttük lévő együttműködés gyakran nehézségekbe ütközik.

URBAN projekt: a kezdeti időszak

A projekt kezdete előtt Pamplona Városi Tanácsa SWOT-analízist készített hogy világossá és könnyen érthetővé tegye a projektben érintett két városrész alapvető szükségleteit. Vessünk egy pillantást erre az elemzésre!

- Az erősségek között szerepelt a gazdag természeti, kulturális és történelmi örökség, az állampolgári és szakszervezetek aktív szerkezete, a közintézményekkel való együttműködés iránti erős igény és a gazdaság és kereskedelem jelenléte.

- A gyengeségek közé sorolták a tömegközlekedésnek a kommunikáció és az elérhetőség tekintetében is elégtelen működését, a szegényes szociális szolgáltatásokat, a civil és sportcentrumok hiányát, a női munkanélküliség magas szintjét, az energiafelhasználás alacsony hatékonyságát és a tönkretett közterek meglétét.
- A lehetőségek között szerepelt az állampolgári részvételen alapuló módszerekkel folytatott munka elérhető volta, a kereskedelmi tevékenységek újjáélesztése és új közterek megteremtése.
- A legveszélyesebb fenyegetés a lakosság magas átlagéletkora, a növekvő társadalmi kirekesztődés, az elvándorlás veszélye és a bűnözés emelkedése voltak.

Az elemzés eredményeként a Városi Tanács az intervenciónak hét területét határozta meg, amelyeket az állampolgári szervezetekkel és egyénekkel közösen, a részvételen alapuló módszer figyelembevételével szándékoztak megvitatni.

Módszertan és keretek: az állampolgári részvétel

A városi tanács ezek után a következő kérdéssel szembesült: hogyan irányítsa az állampolgári bevonódást? Mivel ez a Tanács érdekében állt, a Navarrai Egyetem kutatócsoportjának, a Szociális Munka Tanszéken működő INSONA-team a közreműködését kérték. Az INSONA mozaikszó, magyarul Navarrai Társadalomkutatás a megfelelője, a kutatásokat pedig Prof. Dr. Jesús Hernández Aristú vezeti.

Ennek okán a Városi Tanács és a Navarrai Egyetem együttműködési szerződést írt alá a „Az URBAN projektben a köztestületek és állampolgárok közötti kommunikációs folyamatok és eljárások technikai asszisztenciája” feladatmeghatározással, amely az „állampolgári részvétel pedagógiáján”¹ alapul. Az INSONA team feladata a kommunikációs folyamatok megkönnyítése volt a köztestületek, a projektbe bevont technikai személyzet, az állampolgárok (egyének), a civil szerveződések és a szakszervezetek között: az információ-csere könnyebbé tétele, annak biztosítása, hogy a találkozók hasznosnak legyenek és az ötletek, javaslatok és megfigyelések felszínre kerüljenek és munkaanyagként a technikai stáb és a Városi Tanács elé kerüljenek.

Mikor a résztvevők egy részének szerepei (a köztestületek és az INSONA team) és az alkalmazandó módszertan is világossá vált, és mikor a projekt témái kidolgozásra kerültek, a következő lépés annak megalapozása volt, hogy a lakosság köréből ki vegyen részt a projekthez kapcsolódó folyamatokban. Annak érdekében. Hogy mindenki részt vehessen, aki arra késznek érzi magát, a Városi Tanács megjelentetett egy hirdetést a helyi lapokban: ebben az első három találkozóval kapcsolatban minden fontos információ, valamint a részvétel – bekapcsolódás menetének magyarázata is megtalálható volt.

---

¹ J. HERNÁNDEZ ARISTU in *Social Work In The Post-Modernity*

A regisztrált személyek listája nagyon fontos eszköznek bizonyult mivel képet adott arról, hogy hány szervezet és hány egyén vehet részt a projektben, a hozzávetőleges adatok pedig elegendőnek bizonyultak ahhoz, hogy a szervezés lehetőségei körvonalazódjanak.

A találkozót URBAN Fórumoknak nevezték el, a fórumok kettő, vagy több találkozó keretében kerültek megszervezésre. Az első célja az volt, hogy a lakosságot tájékoztassák: megmutatták a találkozót és az al-projekt céljait, valamint azt, hogy milyen területeken van lehetőség az állampolgári közreműködésre. AZ INSONA team volt felelős azért, hogy a technikai és didaktikai anyagok a találkozóig előkészítésre kerüljenek. A team olyan, adekvát információs módszereket használt, amelyek biztosították, hogy az információ mindenki számára érthető legyen, a vita és a konszenzus módszerével létrejött javaslatokat is ők gyűjtötték össze, a találkozókról készült jelentéseket pedig a „változás-csoport” elé terjesztették.

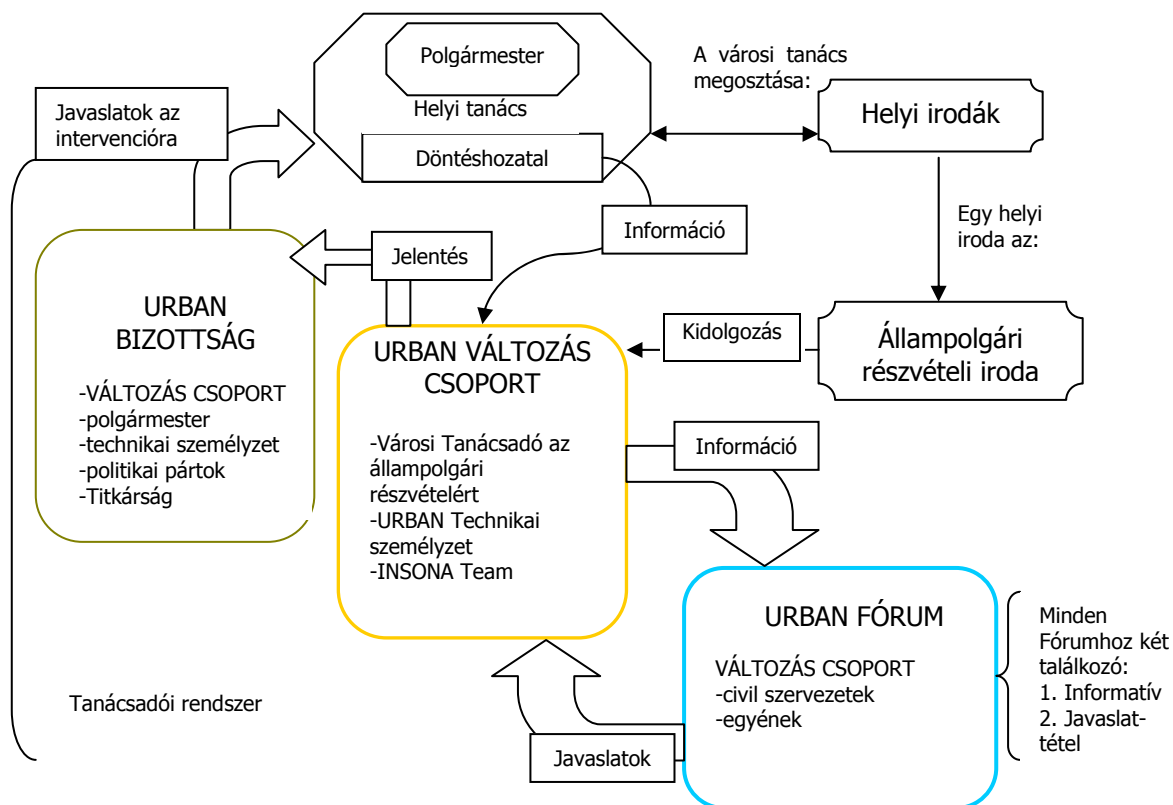
A résztvevők aztán a releváns információkat továbbították a szervezeteik felé, megvitatták a véleményüket, de javaslataikat vagy kritikáikat is, amelyeket a következő találkozó keretében akartak megvitatásra bocsátani.

Körülbelül 15 nappal később került sor a következő találkozóra, melynek keretében az állampolgárok annak az alprojektnek kapcsán, amelyben részt vesznek, javaslatokat tehetek, amelyeket az INSONA team jegyzőkönyvbe is foglalt. Az információ-áramlás a jelentések különböző csoportok számára való biztosításán keresztül szintén a „változás-csoport (Comisión Gestora)” feladata volt, amely az Állampolgári Részvétel Városi Tanácsadó Testületének képviselőiből, az URBAN projekt technikai koordinációját ellátó képviselőkből, öt civil szervezet reprezentánsaiból, illetve Jesús Hernández Aristú (INSONA) részvételével alakult meg. Ennek a „változás-csoportnak” volt a felelőssége a módszertan kidolgozása, és az INSONA teammel közösen készítették elő a találkozót, és gyűjtötték össze a fórumokon elhangzó javaslatokat.

A fórumon bemutatott javaslatokat is tartalmazó zárójelentést az URBAN Bizottság elé vitték, amelyet a polgármester-asszony, a „változás-csoport” képviselői, a vita témájától függően speciális technikai személyzet, a politikai pártok képviselői és a Városi Tanács titkársága alkotott. A bizottság feladata az, hogy az al-projektekben született javaslatokat az Önkormányzati Tanács elé vigye, mivel döntéshozatali jogkörrel csak ez utóbbi rendelkezik – ez az intézmény dönt arról, hogy elfogadják-e az al-projektet, visszautasítják, vagy módosítanak rajta.

Azok a struktúrák tehát, amelyek biztosították az állampolgári részvételt: AZ URBAN Fórum, a változás-csoport az URBAN kerekasztal és az INSONA. Tekintsük át, milyen kapcsolatok kötik a szereplőket egymáshoz, és hogyan szerveződik a hatékony információ áramlás biztosítása.

Ábra Az állampolgári részvétel biztosítása

Amint az ábrán látható, az információ-áramlás központja a változás-csoport, mivel ők vannak kapcsolatban a lakossággal és a politikusokkal is. A legnagyobb probléma az információ-áramlás megszervezésénél az egyes kérdések esetében a tudás- vagy információ eltérő mennyiségének kezelése volt. A kommunikáció-áramlás rendszerének jelentősége ugyanis éppen a különböző tudás-szintek, technikai készségek és általános ismeretek közötti kapcsolat megteremtése volt. Az alapelv, amely az érintett felek számára könnyebbé tette egymás megértését az volt, hogy mindenki tud valami hasznosat – az emberek érzékelik igényeiket, a technikai stáb pedig meg tudja azokat valósítani.

Bár a döntéshozatal a Városi Tanács jogköre, nem hozhatnak döntéseket az állampolgári részvétel nyomán előkészített és kidolgozott javaslatok figyelembe vétele nélkül, így a Tanácsnak is – politikai – érdekében állt az állampolgári részvétel lehetőségének megteremtése. Ugyanakkor hasznos, hogy a polgármester-asszony

volt az URBAN Tanács elnöke, mivel ez által az egész projekt jelentőségteljessé vált – és nemcsak a Városházán belül, de a helyi médiában is.

Tevékenységek és eredmények

Az URBAN projekt általános célja volt a környezet, a munkaerő-piac, a szociális ellátás, és a tömegközlekedés fejlesztése, illetve a városi kormányzat hatékonyabb menedzsmentjének megteremtése. Ezek a célok már előzetesen részletezésre kerültek az alprorgamokban, de a megvalósítás során az állampolgárok hozzájárulása további három alprojektet hozott létre. EZ a tény eredményként értékelhet nemcsak az állampolgárok, de a politikusok számára is, mivel azt mutatja, hogy erősödött a közöttük lévő bizalom.

Mennyiségi szempontból a következők szolgáltatnak releváns adatokat: lezajlott nyolc URBAN Fórum, ami valójában az állampolgárok részvételével összesen 16 találkozót jelent a Változás csapattal. AZ INSONA ennek megfelelően 16 jelentést terjesztett fel a Városi Tanács elé. A projektben 263 résztvevő dolgozott, a Fórumok eredményeképpen pedig 270 javaslat született, és három új intézkedési terület került a figyelem középpontjába. A Változás csapat és az INSONA munkatársai összesen 13 alkalommal találkoztak a dokumentáció és a folyamatok előkészítése érdekében. Az URBAN Bizottság három alkalommal ülésezett.

Minőségi szempontból értékelve a projektet más perspektívákat is kapunk: a kiindulási időszakban a résztvevők között bár csendes, de erős bizalmatlanság volt jelen, a projekt során azonban együttműködések épültek ki. A munkacsoport – ide értve minden résztvevőt – kohéziót épített és mindegyikük a saját felelősségével is szembesült a mások iránti bizalom kiépítése során. A résztvevők hangsúlyozták, hogy nagyon sokat tanultak a kapcsolatokról és a vita- és tárgyalási folyamatokról. A kapcsolatoknak e fejlődése tette lehetővé azt, hogy az URBAN projektet veszélyeztető akadályokat sikeresen leküzdhessék.

Összefoglalásul vessünk egy pillantást a projekt kvantitatív aspektusaira:

Jelenlét	
Az URBAN projekt bemutatása az embereknek	51
Egyéni részvétel az URBAN Fórumon	197
Állampolgárok szervezetek képviselőiben	200
Politikai pártok a Fórumokon, Változás-csapat és URBAN Bizottság	65
Technikai személyzet a Fórumokon és a Bizottságban	240
Összesen	861

Találkozók	
Változás - csapat	26
URBAN Fórumok	24
URBAN Bizottság	7
INSONA Team és technikai személyzet	20
TOTAL	77
Jelentések	
Éves (INSONA)	2
URBAN Fórumok (INSONA)	24
URBAN Bizottsági jegyzőkönyvek	7
Változás – csapat jegyzőkönyvek (INSONA)	26
Technikai jegyzőkönyvek	19
Összesen	78

Javaslatok	
Elfogadásra került	226
Részből elfogadásra került	24
Elfogadott, de más területeken került kidolgozásra	5
Más területekre irányított	57
Visszautasított, de alternatíva biztosításával	14
Visszautasított, nem életképes	9
Értékelésre-átadásra került a Városi Tanácshoz	24
Kikerült a projektből	16
Összesen	78

Ulrich Lennartz, Ulrich Deller: Ifjúsági busz – „Die Wilde 13”

Bevezetés

Nem lehet minden faluban elegendő tevékenységről gondoskodni az ifjúsági munka területén. Ugyanakkor a felnőttek sem adhatják át nevelési kötelezettségeiket pár szakember részére. Az összetartás a falun belül azon is múlik, hogy a felnőttek kiállnak a fiatalok jogaiért. A következő példa azt mutatja, hogyan kell megfelelő mennyiségű és minőségű ifjúsági tevékenységet összekapcsolni a polgárok aktiválásával.

Az Ifjúsági Busz gondolata

A „Die wilde 13” az ifjúsági szociális munka „tisztásaira” vezet minket Düren körzetbe, ahol ifjúsági szociális munka nincs, vagy csak korlátozott mértékben van jelen. A cél a fiatalok megszokott környezetükben való felkeresése, és az aktuális érdekeiknek és problémáiknak a kiszolgálása egy konzultatív és támogató funkció keretében.

Ebben a folyamatban a tanítási munka kiindulópontja az, hogy biztosítjuk, hogy a fiatalokkal való kapcsolatot folyamatos érintkezés (szabadidő, játékok, testnevelés) mozdítsa elő és segítünk a fiataloknak a személyiségük kifejlesztésében és az identitásaik keresésében. Azonban a járulékos célok szintén magukban foglalják a helyi közösségekkel való munkát is, abból a célból, hogy elérjük, hogy az ifjúsági szociális munka a jövőben is jelen lesz.

Előszó

Egy individualista de plurálisan orientált társadalomban, amelyben a belakott világ egyre differenciáltabbá válik, a fiatalok életfeltételei egyre nehezebbek. Nincs többé egy „világos” megélt világ számukra, a keretfeltételek, amelyben felnőttek, alapvetően megváltoztak.

A társadalmi realitást a belakott világok folyamatos pluralizálódása jellemzi, a hagyományos orientációk önmagukban többé már nem nyújtanak semmilyen támogatást a fiatalok számára. Ehelyett egyre inkább átadják a helyüket létformák és jelentésformák egyenlő együttlétezésének. Ráadásul a társadalmi konfigurációk (intézmények, miliók, hálózatok) jelentése is egyre kevésbé fontos a társadalomban tapasztalható individualizáció folyamata miatt.

Ilyen háttérrel bizonyos ifjúsági szolgálatoknál feladatul tűzték ki a fiatalok személyiségfejlesztés és társadalmi integráció területén való segítésének fontos

feladatát a különböző belakott világ szituációikkal, például specifikus ajánlatok eszközeivel.

Ebben a folyamatban a személyiségfejlesztés, azaz a fiatalok identitásformálása kiemelt feladat a társadalmi nevelés munka területén belül. Az ifjúsági szolgálatok területén a specifikus szakmai nevelési munka főképp a tanár és a fiatalok közötti bizalom szellemében végzett kapcsolati munkából áll, és ideális esetben célja a viselkedési zavarok korrigálása és az azt kísérő fejlesztési feladatok megtanulása. A gyerekek és a fiatalok támogatása és preventív védelme nélkülözhetetlen része a képzési tevékenységnek.

A hangsúly azon van, hogy új társadalmi kontextusok felfedésével a fiatalok támogatást kapjanak az önmeghatározott megélt világok keresésében, és képesek legyenek kreatívan interakcióba lépni stresszt hordozó élethelyzetekkel. A társadalmi nézőpont a konstrukció, a szupervízió és a támogató hálózatok továbbfejlesztése.

Ilyen társadalmi hálózatok létrehozásánál a fiatalok azon készségeit kell javítani, amelyek képessé teszik őket, hogy ilyen kontextusokat ők maguk hozzanak létre. A fiataloknak meg kellene tanulniuk, hogy autonóm módon vigyenek végbe változásokat a lehetőségeiknek és a körülményeiknek a figyelembevételével (képessé tételi megközelítés). Az egyén saját potenciáljának erősítése és kiterjesztése, valamint az életkörülmények fölötti önrendelkezés (újra)teremtése állnak a képzési munka fókuszában.

Jelenlegi helyzet

A Düren körzet az Eifel régió peremén található, megközelítőleg 260 000 lakossal és tizenöt várossal és községgel. Tizennégy helyi közösség tartozik a Düren körzet ifjúsági jóléti szolgálatához, Düren város területe a saját ifjúsági jóléti szolgálatával külön áll. Az elmúlt években a nyílt ifjúsági munka keretében lehetővé vált, hogy a tizennégy helyi közösség legalább egy nyílt ifjúsági központot kapjon. Az egyes helyi közösségekben különböző típusú nyílt ifjúsági központok találhatóak, néhány esetben állandó (ifjúsági klub) vagy mobil ifjúsági munka formájában.

Mivel a vidéki területeken a tömegközlekedéssel való ellátottság sehol sem kielégítő, az egyes központokban végzett ifjúsági munka közel sem fedi le az egész körzetet. A szabadidős foglalkozási lehetőségek főképp a diplomokra, klubokra és a sport, zene, karnevál, tűzoltóság és egyházi ifjúsági munka területén működő egyesületekre terjedtek ki. A fiatalok nagy része nem tagja semmilyen klubnak sem, ezért szabadidejük nagy részét találkozóhelyeken és az utcán töltik. A vonzó szabadidős lehetőségek a városban találhatóak, de ezeket rengeteg fiú és lány nem tudja igénybe venni délután, este és hétfvégén a mobilitás hiánya miatt.

Mobilitás szükséges ennek a 8 és 20 év közötti célcsoportnak az elérésére. Nehéz a fiatalokat az egyes helységekből arra motiválni, hogy a központi helységebe menjenek, hogy kihasználják az elérhető ajánlatokat. A független társadalmi struktúrák számára helyi ajánlatokra van szükség.

A Düren körzet ifjúsági szolgálatának tervezése elérte (például regionális konferenciák szervezésének eszközével), hogy a találkozások mobil formái a hálózatépítői megközelítésekkel együtt magas fokú elfogadottságot nyertek. Ezen kívül világossá vált egy az összes ifjúsági munkát szolgáltató körében végzett felmérésből, hogy lányokat célzó kínálat alig van vagy egyáltalán nem elegendő mértékű, és sok szolgáltató alig van tudatában e kínálat a szükségességének. A hálózatépítési akció részeként busszal végzett mobil ifjúsági munkát kell létrehozni azokban a térségekben, ahol ez szükséges.

Sozialdienst katolischer Frauen (Katolikus Nők Szociális Szolgálat)

A busz projektet a Sozialdienst katolischer Frauen Düren e.V. hajtotta végre. Az SkF 1906 óta működő katolikus nőegylet, amely egy speciális és nőkből álló egyesületként működik, amely társadalmilag veszélyeztetett gyerekek, fiatalok, nők és családjaik részére nyújt segítséget. A szervezet önkéntesekkel dolgozik és teljes állásban foglalkoztatott szakemberek és önkéntesek együttműködésén alapul. Az SkF egy szakmai egyesület a Deutscher Caritas Verbandon (Német Caritas Egyesületen) belül. Az egyesület céljai többek között magukban foglalják:

- tanácsadás és támogatás a gyermek és ifjúsági szolgálatok terén,
- tanácsadás és támogatás különleges veszély- és konfliktushelyzetben levő nők számára,
- tanácsadás és támogatás veszélyeztetett nők és családok számára,
- tanácsadás és támogatás mentálisan fogyatékos emberek számára, és segít a Német Segítői Törvénnyel összhangban.

Keretfeltételek

A projekt gazdája a Düren Körzet Tanácsának Ifjúsági Jóléti Szolgálat, és végrehajtója a Sozialdienst katolischer Frauen Düren e.V. A célcsoportot 12 és 20 év közötti fiatalok alkotják. Az ifjúsági busz munkahelyszíneit az SkF Düren e.V. és Düren Körzet Tanácsának ifjúsági jóléti tisztviselője határozzák meg a speciális követelményeknek megfelelően. „Speciális események” esetén a körzeti ifjúsági jóléti iroda felelőssége eldönteni, hogy a munka megfelel-e a végrehajtó intézmény (SkF) számára. A helyszínek kiválasztásának kritériumai a következők:

- igény az azonnali cselekvésre, ha a fiatalok szembeötlő társadalmi viselkedése indokolja,
- hálózatépítési opciók a helyszínen, hogy a munka folytatódhasson miután a busz továbbment,
- további kritériumokat a Projektterv 1. melléklete tartalmazza.

Az ifjúsági buszt a hét 5 napján kell használni, hogy nyílt ifjúsági munkát végezzenek és támogassanak a megbeszélte helyszíneken. A busz más helyszíneken

való rugalmas alkalmazása csak előzetes megállapodással lehetséges. A maximális időkeret egy helyszínen maximum két évre terjedhet ki. A használat feltételei: megfelelő helyszín nagyfeszültségű áramellátással, Internet kapcsolat, sportlehetőségek, WC, a helyszínen dolgozó ifjúsági jóléti szakember segítsége. Az ifjúsági busz szerződésének időtartama három év, amennyiben egy évvel korábban nem ér véget.

A projekt csak akkor lehet sikeres, ha vannak együttműködő partnerek: intézmények, amelyek felkészültek arra, hogy személyzettel támogassák a busz által nyújtott speciális tevékenységi kínálatot, iskolák, helyszínen dolgozó ifjúsági munka szakemberek, egyesületek, drogtanácsadó központok, Sozialwerk Dürener Christen (Dürener Keresztények Társadalmi Egyesülete), kerületi rendőrség, egyházközségi tanácsok, helyi önkormányzatok tanácsai, és a rendőrség megelőzési megbízottjának irodája. Tanácsot és segítséget az SkF Düren e.V. ad.

Ellenőrző csoport: Az ellenőrző csoportot az ifjúsági busz tagjai, az SkF és az ifjúsági jóléti iroda alkotják.

Minőségbiztosítás/kontrolling: A terepen végzett munka eredményeit és tapasztalatait összegyűjtik, értékelik és belefoglalják az ifjúságsegítési terv felújított változatába. (Minőségjelentést, éves jelentést és napi feljegyzéseket készítenek.)

Rendszeres team üléseket és a munka értékelését valamint a helyszínen együttműködő intézményekkel való tapasztalatcserét a kivitelező intézmények végzik. Ezen kívül rendszeres információcserét kell biztosítani az ifjúsági jóléti irodával.

Támogatás: A busz projektet teljes egészében a Dürener kerület tanácsa támogatja.

Felelősségi területek: Az SkF Düren e.V. felelős a munka szervezéséért és elvégzéséért. Düren körzet tanácsának ifjúsági buszát az SkF Düren e. V. rendelkezésére bocsátják a busz projekt végrehajtása céljából, a Düren körzet tanácsa felelős a menedzsmenttel kapcsolatos feladatokért.

Célok

Az ifjúsági buszt a kísérleti és szabadidő alapú instruktív tevékenységkínálat keretein belül alkalmazzák. Mindemellett a busz projektcélú használata az ifjúsági buszban végzett munka részét képezi külső szakértők bevonásával. Ennek a folyamatnak a fókuszpontjai magukban foglalják:

- erőszak megelőzése
- drogprevenció
- szexprevenció

A cél a fiatalok felkeresése a megszokott környezetükben és az aktuális problémáik kezelése konzultatív és támogató módon.

Ebben a folyamatban a terepen végzett nevelői munka kiindulópontja annak biztosítása, hogy folyamatos érintkezés által létrehozzuk és fenntartsuk a kapcsolatot a fiatalokkal, valamint a fiatalok függetlenségének elősegítése szabadidős tevékenységekkel, játékokkal és testneveléssel, és ezáltal hozzájárulás a személyiségük fejlesztéséhez és az identitásuk kereséséhez.

Rövidtávú célok:

- kapcsolat létesítése fiatalokkal,
- munkakapcsolaton keresztül bizalmi viszony kialakítása és felépítése,
- az ifjúsági busz és kínálatának általános elfogadtatása,
- PR munka a mobil ifjúsági munka elfogadtatásának növelésére,
- együttműködés a helyszínen található ifjúsági munka területén aktív intézményekkel (hálózatépítés),
- a társadalomban való együttéléshez szükséges társadalmi készségek átadása a fiataloknak,
- annak a lehetőségnek a felajánlása a fiatalok számára, hogy társas életet éljenek, és velük közösen különböző utakat felvázolni a szabadidejük strukturálására,
- a fiatalok érdekeinek képviselője, és annak a lehetőségnek biztosítása számukra, hogy nyilvánosan kifejtsék gondolataikat, kívánságaikat
- a fiatalok bátorítása arra, hogy a média új eszközeit (mobiltelefon, TV, internet) felelősségteljesen használják,
- a fiatalok számára tanácsadás és támogatás a jövőbeli karrierjük választásához,
- képessé tenni a fiatalokat, hogy felismerjék a problémás helyzeteket egymás között, és kreatív válaszokat találjanak,
- bátorítani a fiatalokat arra, hogy szembenézzenek a látens erőszak problémájával,
- motiválni a fiatalokat arra, hogy konstruktív módon viszonyuljanak a szexualitás, AIDS, szerelem, párkapcsolat, házasság és a saját testük témájához,
- felvilágosítás és tanácsadás a drogok kérdésében,
- a fiatalok érdeklődésének felkeltése az oktatási és szociálpolitikai témák iránt.

Hosszútávú célok:

- szolidaritási folyamat kezdete (a másikkal együtt és nem a másik ellen),
- pozitív befolyás a közeli társadalmi környezetre,
- megbélyegzés és elidegenítés csökkentése,
- a legkülönbözőbb szociális rendszerek hálózatba vonása,
- társadalmi egyenlőtlenségek ellensúlyozása,
- társadalmi nemmel kapcsolatos és kulturális szempontok figyelembevétele,
- igény a bevezető tanácsadó kínálat elfogadására,
- reintegráció elősegítése, megkönnyítése,
- prevenció,
- létező források hálózatba kapcsolása,
- gyerekek, fiatalok, és felnőttek részvétele a különféle folyamatokban,

- egyéni döntéshozó készségek kifejlesztésének elősegítése, abból a célból, hogy független életet vezethessenek,
- visszatérés a potenciális regionális hálózatokhoz (egyesületek, kultúra, stb.)
- továbbhaladás a helyszínről, ha a célokat sikerült elérni vagy azok megvalósítását átvették más testületek, hogy új helyszíneket lehessen létesíteni.

Módszerek

A szociális munka és a szociális nevelés gyakorlatának jelenlegi módját a szakszerűség a szolidaritás, az érintett felek bevonása és konceptuális cselekvések jellemzik. Az eltérő módszertani koncepciók, mint egyéni szociális munka, csoportokkal végzett szociális munka, közösségi szociális munka valamint tervezés, szupervízió és tanácsadás bizonyos alapelveken nyugszanak, amelyek a társadalmi nevelési tevékenységek kiindulási és befejező pontját alkotják. Ebben az esetben az olyan koncepciók, mint autonómia, méltóság, és az egyén esélyegyenlősége állnak a központban. Ezzel egy időben vannak az egyénnek elfogadott értékei, jogai és esélyei a társadalmi felelősségével való interakcióban, amelyet önmagával és a társadalmi intézményekkel szemben visel (pl. család, vállalat, helyi egyesületek). Ezen elvek alapján a módszeres szociális munka és társadalmi nevelés alapvető céljának a következő tekinthető: egyének, csoportok és helyi közösségek segítése hogy együtt elérjék a társadalmi, mentális és fizikai jólét legmagasabb szintjeit. Újra megmutatkozott annak a fontossága, hogy a szociálpedagógiai cselekvéseket hálózatba kapcsolják az összes érdekelt társadalmi csoporttal.

A didaktikai célok végrehajtásában a módszertani megközelítés mellett a tartalmaknak döntő szerepe van, mivel ezek teszik lehetővé a didaktikai módszereken és a megfogalmazott célokon alapuló értelmes megvalósulást. Ebben az esetben számos bizonyított munkamódszer van, amely oktatási szempontból releváns lehet, és a gyakorlati valóságban belüli alkalmazása a társadalmi nevelés napi rutinjában gyakori. Ezek magukban foglalják a következőket:

- agressziókezelési tréning,
- önmegerősítési technikák tanulása,
- kortárscsoport nevelés,
- mediáció,
- munka fiúkkal / munka lányokkal (egyéni és csoportmunka).

Az itt felsorolt különféle munkamódszerek lehetővé tették az oktatók számára, hogy a kliensek problémáira specifikusan és célirányosan reagáljanak és ezt egy olyan cselekvési keretrendszerrel a háttérükben tegyék, amely tartalmát tekintve kiegyensúlyozott. Így a cselekvés szociálpedagógiai szintje nem a cselekvések tisztán intuitív formáját jelenti, hanem e helyett szilárd pedagógiai ismereteken alapul, amely a kontextuális, módszertani és didaktikai összefüggésben tükröződik.

Megvalósítás

A projekt megvalósításának eszközei:

- helyzetfelmérés a helyszínen levő az ifjúsági központokról, egyesületekről, iskolákról, polgárokról, akik érdekeltek az ifjúságjóléti irodával és az SkF-el együtt történő megvalósításban,
- a lányok és a fiúk társadalmi-kulturális hátterének belefoglalása,
- tájékoztató és tanácsadó megbeszélések az érdekelt felekkel,
- együttműködés a helyszínen dolgozó ifjúsági központokkal és a polgárokkal,
- helyszíni felmérés az ott élő fiatalokkal,
- egyenjogúságot előmozdító munka szervezése és folyamatos végzése fiúkkal és lányokkal,
- sajátos tevékenységek kínálatának összeírása, amelyek a projekt lezárulta után is rendelkezésre állnak,
- önkéntesek bevonása a helyszínen végzett munkába,
- fiúk és lányok számára specifikus egyéni és csoportos társadalmi nevelés.

Az iskolák részvételének a projektben többek között olyan hozadéka is volt, hogy lehetővé vált a fiatalok viselkedésében és tudatosságában bekövetkezett változások megfigyelése.

Tevékenységi kínálat

Az alkalmazottak az ifjúsági munka keretein belül számos választási lehetőséget ajánlanak fel. Ezeket a felajánlásokat a helyszínen igazítják a helyi szükségletekhez és igényekhez. Ezek magukban foglalják a következőket:

- sütő és főző napok,
- kreatív tevékenységek (kézművesség, ácsmunka, stb.),
- sport bajnokságok (asztalitenisz, labdarúgás, kosárlabda),
- társasjátékok, tanulási játékok,
- számítógépes és média programajánlatok,
- kirándulások (pl. vitorlás napok, stb.)

A kínálat részeként a bevándorló családok gyermekeinek nyelvi készségfejlesztését is támogatja a projekt a körzet ifjúsági jóléti központja, a körzet oktatási felügyelő hatósága és az SkF Düren e.V. között kötött megállapodást követően. Ezt a nyelvi készségfejlesztést egy tanár végzi egy főállásban alkalmazott Ifjúsági Busz szakember támogatásával.

Eszközök

Anyagi eszközök:

Az ifjúsági buszt a Düren körzet bocsátja az SkF rendelkezésére a projekt végrehajtásának céljából. A jármű egyszerre a szimbóluma és a helyszíne az ifjúsági munkának. Kellőképpen fel van szerelve olyan oktatási anyagokkal, amelyek a fiúk és lányok szükségleteinek megfelelnek. Ez magában foglalja a következőket:

- számítógép internetkapcsolattal,
- videokamera, digitális fényképező,
- játékok,
- sporteszközök (kézilabdához, röplabdához, labdarúgáshoz a kaput is beleértve),
- Hi-fi készülék,
- kiskonyha,
- ülőhelyek,
- kreatív terület,
- TV / DVD / Video.

Humán eszközök:

A következő személyek dolgoznak a projekt megvalósításán:

- Ifjúsági busz specialista főállásban alkalmazva (heti 38,5 óra). Ez a szakember rendelkezik C típusú vezetői engedéllyel és az ifjúsági busz vezetője is. A vezetésen és a helyszíneken végzett munkán túl feladatai közé tartozik: csapatmunka, részvétel a munkacsoportokban, hálózatépítés, adminisztratív feladatok, a busz karbantartása és szervizelése, nyelvi készségek fejlesztése, stb.
- Eseti munkások, akik rugalmas munkaidőben vannak foglalkoztatva és legfőlegbb heti 25 órában dolgoznak.
- Az önkénteseket a gyerekek, fiatalok és az oktatási szakértők közötti kapcsolati munka folyamatosságának és fejlődésének figyelembevételével alkalmazza a projekt.

Az eltérő térségek aktuális helyzetének leírása

Minden helyszín lakóövezeteken vagy azok szomszédságában található. Konfliktus a helyi lakosokkal csak szórványosan fordul elő. Ha probléma merül fel azt általában a helyzetet tisztázó beszélgetéssel kellett megoldani. Általánosságban megállapítható, hogy az ifjúsági busz nagyon látogatott és ez gyakran okoz jelentős háttérzajt. Azonban a projektet az egyes helyi közösségek nagymértékben elfogadták.

Nideggenben, Embekenben és Titzben a helyszín épp a helyi iskola és sportcsarnok mellett található, így a fiatalokkal való kapcsolatot az elhelyezkedés is biztosítja.

A heimbachi helyszín épp a városközpontban levő minigolf pálya mellett van. A fiatalok használhatják a nideggeni, embekeni és titzi sportcsarnokot is.

A koslari helyszínt 2006. január 9-én nyitották meg újra, és a fiatalok már a kezdetektől fogva jól fogadták az ifjúsági buszt. Sikeresen létrehoztak egy konténerben kialakított központot Jülich város tanácsával és a nemrég toborzott önkéntesekkel együttműködésben. Ezt a fiatalok az ifjúsági busz munkatársaival együtt kibővítették és 2006 októberében sikeresen megnyitották.

Néhány helyszínen átalakult a társadalmi közeg az elmúlt néhány évben. A bevándorlók és más népcsoportok megnövekedett beáramlása miatt néha konfliktushelyzetek alakultak ki a rivális fiatal bandák között. Ez a probléma az ifjúsági busz néhány helyszínén is felütötte a fejét.

Nagyfokú eltökéltség és felkészültség szükséges ahhoz, hogy valaki megfelelő módon és új cselekvési stratégiákat demonstrálva tudjon kapcsolatba lépni a fiatalokkal, akik gyakran hajlamosak erőszakra. Az óradíjjal alkalmazott részmunkaidős munkatársak, akik különféle szociális területekről érkeztek, erőszakos helyzetek kezelésére képessé tevő képzésben részesültek az SKF részéről.

A jó példát Heimbach és Titz helyi közösségei nyújtották, ahol már egy ideje dolgozik ifjúsági szociális munkás. A folyamatos kooperatív helyszíni munkák során sikerült helyben létrehozni egy stabil ifjúsági munka hálózatot, amely megnyitotta a lehetőséget, hogy az ifjúsági busz előtt más „nem szerződött” területeket keressen Düren körzetben. A körzet ifjúsági jóléti központja és az SkF az elmúlt évben új keretkonceptiót dolgozott ki és fogadott el. Ennek eredményeképp új munkaterpek nyíltak meg a „Wilde 13” ifjúsági busz előtt, amelyeken a Düren körzetben már eddig is végzett ifjúsági munkára támaszkodtak. Ezek általában olyan helyek, amelyekben erőszakkal, drog- és alkoholfogyasztással kapcsolatos problémák tapasztalhatók.

Koslarban az ifjúsági busz már az első naptól nagyon nagy elfogadottságot nyert. Az életkorstruktúra 8-tól 18 életévig terjed. Átlagosan 20-25 gyerek vagy fiatal látogatja az ifjúsági buszt hétfőnként. Csak nagyon ritkán tapasztalhatók konfliktusok a fiatalok között. A gyerekek és a fiatalok közötti nagy különbségek ellenére nincsenek „területi viták”. A gyerekek és a fiatalok nagy része a helyi reáliskolában tanul. A fiatalok számítógépek, társasjátékok és a sportjátékok iránt érdeklődnek.

Nideggenben a buszt 12 és 18 év közötti fiatalok látogatják. A lányok száma folyamatosan növekedett az elmúlt években, így a látogatók száma közel 25-re nőtt. A fiatalokkal végzett folyamatos kapcsolati munka következtében az agressziópotenciál jelentős mértékben sikerült csökkenteni. Ennek eredményeképp a fiatalok egymással és a felügyelőkkel kialakított kapcsolata nagymértékben nőtt. A csoporton belüli társas érintkezés már normális lett. A buszt főképp a helyi reáliskola¹ diákjai látogatják. A szabadidős foglalkozások közül számítógépek,

---

¹ A német oktatási rendszerben a Realschule egy gyakorlati készségek képzésére is hangsúlyt fektető iskolatípus a 10-16 éves korosztály számára – a fordító.

játékok és a sport volt népszerű. Sajnos a sportlehetőségek csak nagyon korlátozottak voltak, mert nem állt rendelkezésre sportcsarnok. 2006 nyarán az iskolával, a helyi közösséggel, és a helyszínen dolgozó ifjúsági munkásokkal folytatott konzultációt követően a helyszínt megszüntették. Az iskola felajánlotta, hogy biztosít termet, és az ifjúsági munkások megerősítették, hogy nagyon jó kapcsolatot építettek ki a gyerekekkel és a fiatalokkal. Így azt gondoljuk, hogy az ifjúsági munka fenntartása megoldott.

Embenben a látogatók száma közel 28-ra növekedett, és általában elmondható legalább az 50%-uk lány. A látogatók számának növekedése miatt a külföldi fiatalok aránya megközelítőleg 10%. Annak ellenére, hogy a korkülönbség 10 és 20 évesek között meglehetősen magas, konfliktusok ritkán fordulnak elő. Embenben sikeresen fejlesztették a fiatalok egymással szembeni társadalmi viselkedését, például segítenek egymásnak a házi feladatok megoldásában. Ezen kívül a fiatalok szeretik kihasználni az olyan kínálatot is, mint például szexuális kérdésekkel kapcsolatos tanácsadás. A fiatalok általában reáliskolai tanulók és nagyon érdeklő őket a sport. A fiatalok előszeretettel veszik igénybe a sportcsarnokot, amit mi bocsátunk a rendelkezésükre.

Heimbachban a busz állandó berendezési tárggyá vált. Sikerült a látogatók számát kb. 20 fiatalra növelnünk. Ebben az esetben a fiatalok 8 és 16 év közöttiek és nagyon nyitottak az ifjúsági munkásokkal. Heimbachban nagyon jó a kapcsolatuk a szüleikkel és az ifjúsági szociális munkással. A sport és kreatív programkínálat nagy sikernek örvend körükben. Az iskolázottság a reáliskolára és a gimnáziumra¹ terjed ki.

Titzben a „Die Wilde 13” buszt megközelítőleg 25-45 fiatal látogatja a 9-17 éves korosztályból. A látogatók számának növekedése miatt a busz látogatóinak közel 40%-a külföldi. A buszt látogató fiatalok reáliskolából és gimnáziumból érkeztek. A fiatalok érdeklődése nagyon változatos, játékok, kreatív foglalkozások, sport, stb. A sportlehetőségek kínálata kiváltképp népszerű ezen a helyszínen. A látogatók nagy száma azzal jár, hogy a szóbeli viták egyre gyakoribbak. A jövőben szükség lesz arra, hogy a fiataloknak biztosítsák a lehetőséget, hogy más helységekbe költözzenek, mivel az oktatási munkát jelen körülmények között nem lehet elvégezni (nagyon szűk tér, magas zaj).

Az elmúlt évek fejlődése megmutatta, hogy a busz használata a kerületben nem csak a fiatalok számára volt támasz és érték, hanem a helyi közösségek számára is. Reméljük, az új koncepció jegyében, amely még nagyobb rugalmasságot ígér, még hatékonyabban dolgozhatunk az ifjúsági munka területén. Az új keretkoncepcióval összhangban sikerült új kritériumokat és sztenderdeket sikerült kidolgozni a busz használatára és a busszal való munkára. Így sikerült elérni a célunkat, hogy időben és hatékonyan reagáljunk a fiatalok szükségleteire.

A múlt évben az ifjúsági busz új helyszínt nyitott Nörvenichben. Itt a fiatalok általában bevándorló családból érkeztek, akiket nehéz vagy lehetetlen a már létező

---

¹ A német Gymnasium általában 10-től 18 éves korig tanít diákokat – a fordító.

ifjúsági központba csábítani. Az ifjúsági busz projekt célja az, hogy először a fiatalokat a buszba csábítsa, és utána különböző programokkal rávegye őket, hogy látogassák a többi intézményt is. A 12 és 25 év közötti fiatalok előtt egy új perspektíva nyílik a vonzó szabadidős kínálattal. Ebben a folyamatban a sportlehetőségeknek kell a fiatalok kilátásainak fejlesztését célzó tevékenységek középpontjában állnia azzal a céllal, hogy levezethessék a megnövekedett agressziópotenciáljukat. Ezen kívül a rendőrséggel közösen több eseményt szervezünk a drog- és erőszak-megelőzési céllal (deeszkalációs tréning). Néhány fiatal megkapja a lehetőséget, hogy ifjúsági vezető kártyát szerezzen.¹ Ez az eszköz növeli a fiatalok függetlenségét, és lehetővé teszi számukra, hogy más fiatalokat támogassanak, például a helyi „ifjúsági Központban”. Ez szoros együttműködést követel meg a helyi ifjúsági munka szolgáltatókkal.

Konklúzió

Az „Ifjúsági busz” projekt arról a tényről tanúskodik, hogy a „rég” európai országokban is szükség van jó ötletekre, a társadalmi szolgáltatások hatékony létrehozására olyan területeken, ahol a struktúra gyenge. Az „Ifjúsági busz” egy kiegyensúlyozott keveréke a szakmai kezdeményezésnek illetve a fiatalok és polgárok (ön)aktiválásának. Mindemellett közösségfejlesztő szakemberek is részt vesznek a projektben, és kellő teret biztosítanak a polgárok önaktiválására.

---

¹ Németországban ezzel a kártyával fiatal is vezethet ifjúsági csoportot, túrát a saját felelősségére – a fordító.

Maria Lüttinghaus: A közösségfejlesztés útmutató sztenderdjei

Elvi alapok¹

A szociális munka a szociális problémák csökkentésére, megelőzésére vagy felszámolására irányul. A közösségi munka a szociális területeken a lakosság érdekében történő életminőség javítást célozza. A szociális munka három klasszikus területe: egyéni munka, csoportmunka és közösségi munka integrálása képezi a közösségfejlesztés alap programját.

Az érintett személyek életvilágának felépítése egyrészt a közösségfejlesztésnek a környezetben – ott helyben, ahol az emberek mindennapi élete zajlik - történő megszilárdítását igényli, másrészt egyéb rendszer szinteken (politika, közigazgatás, gazdaság, stb.) végzendő munkát igényel. Szociális területen (szociális terület és életvilág orientáció) a jobb életkörülmények biztosítása céljából végzett közösségi munka tiszta távlati-alapú orientációja, valamint a források egyéb szinteken (intézményi orientáció) történő elérését is magába foglaló eredmény-orientált közösségi munka következtében a közösségi munkások szisztematikus szervezési munkát végeznek a szociális rendszerek határterületein, melyek egyre inkább különválnak – leginkább az életvilág és bürokrácia területei között. Ezen a területen a közösségfejlesztők olyan mérséklő közvetítőként szerepelnek, akik kapcsolatot teremtenek az intézmények szakembervilága és a környezet valósága között. A közösségi munkások szövetséges partnereket keresnek minden szinten, közigazgatási területen és a gazdasági szektorban is.

Azoknak az emberek, képessé akarnak tenni másokat arra, hogy javítsák lehetőségeiket, az életvilágukon belül kell cselekedniük. Következésképpen, a szociális munkások nem határozhatnak meg tanítási és nevelési értelemben vett célokat a saját életviláguk tapasztalatai alapján, ehelyett az emberek ügyeinek közvetítése, tisztázása és rendszerezése útján megnövelt lehetőségeket biztosító célokat kell kidolgozniuk – *az érintett személyek szempontjából* tekintett körülmények, tapasztalataik és szakértelmük alapján. Ily módon a közösségi munka szakemberei alany-alany szinten, önmeghatározott emberekként találkoznak a szociális munka befogadóival. Az embereket nem minősítik le a pedagógiai eljárás (nem önálló) tárgyává, hanem saját életviláguk szakértőiként kezelik őket.

A közösségi munka módszertani koncepciója egy szituációhoz kapcsolódóan és folyamatorientált módon, ez alatt külön tekintetbe véve a speciális kiindulási körülményt, és nem pedig szabványosított lineáris módon kerül alkalmazásra.

---

¹ Maria Lüttinghaus: Zusammenfassender Überblick: Leitstandards der Gemeinwesenarbeit. In: Grundlagen und Standards der Gemeinwesenarbeit. Hrsg. v. Wolfgang Hinte u.a., Münster 2001, S. 263 – 267.

A közösségi munkások megelőző módon dolgoznak az egyes személyek, kapcsolatok vagy anyagi és infrastrukturális körülmények forrásainak jól időzített megerősítése eszközei segítségével mielőtt az emberek elérik azt a szintet, amikor már professzionális segítséget igényelnek. Ilyenformán a közösségi munkások proaktív módon dolgoznak (nem pedig reaktív módon) és a problémákat megoldva (nem pedig tudomásul véve a problémákat).

A közösségfejlesztés irányadó sztenderdjei

Ezt az alapvető elvi megközelítést a következő, közösségi munkára vonatkozóan kötelező útmutató sztenderdek segítségével hozzák működésbe:

- *Célcsoportokon átívelő tevékenység:* a közösségi munka tevékenységei egyetlen kérdés köré rendezett egyetlen szükségleten alapulnak, mely általánosságban nem csak a célcsoportra van hatással, hanem gyakorta érint sok különböző embert egy körzetből. Ebben az esetben a kérdések ismételt felmerülnek, amelyek csak egy populációs csoportot érintenek. Alkalmanként lesznek tevékenységek, melyekben „csak” egy bizonyos csoport szervezi majd magát célcsoport specifikus módon. Mindemellett a közösségi munka szemléletmódja és megközelítése alapvetően a szociális területhez kapcsolódik.
- *Orientáció az emberek szükségletei és problémái irányába:* Ez a kérdés inkább az emberek motivációjának keresésére, illetve annak előmozdítására irányul, semmint a kívülről történő motiválásukra. A közösségi munka nemcsak közbelép azokon a területeken, ahol a probléma, mint olyan „kívülről” meghatározott, hanem mindenekelőtt felölel minden olyan kérdést, melyeket az emberek szociális területen fontosnak tartanak. Az embereknek a szakemberek céljai eléréséért történő motiválásának megkísérlése – mely gyakori eset – helyett a közösségi munkások igyekeznek megkeresni az emberek motivációit a változásra. Továbbá különösen komolyan veszik a (látszólag kicsi) ügyeket és mindennapi szükségleteket, és foglalkoznak azokkal.
- *Az önszerveződés és az emberek önszervező erejének támogatása:* A közösségfejlesztés ösztönzi az embereket, hogy megbirkózzanak saját ügyeikkel. A lakosokat aktiválják és támogatják annak biztosítása céljából, hogy saját ügyeiket ők maguk rendezzék el. A nyilvános konzultáció eszközeivel kialakításra kerülő (környezet) nyilvánosság egy fontos terület az emberek saját maguk által történő szerveződésének támogatására irányuló közösségfejlesztői feladatokat illetően. A közösségfejlesztők támogatják a folyamatokat, ahelyett, hogy irányítanák azokat. Ebben az esetben a „mi majd megcsináljuk a többi” mottóval összhangban támogatják a főszereplőket. Ily módon a közösségi munkások nem intézkednek az emberek nevében, de velük együtt intézkednek, ahol és amikor ez lehetséges. Ezáltal lehetővé teszik a lakosság számára, hogy új tapasztalatokat gyűjtsenek saját képességeik és tanulási tapasztalataik alkalmazása terén. Az életkörülményeik önálló, hatékony felépítése (aktív

strukturálás) ebben a folyamatban egy olyan tényezőnek tekinthető, ami alapvetően hozzájárul az egészséges élethez.

- *Meglévő források használata:* Egyrészt a környezet meglévő lehetőségeit használják ki, aktiválják és támogatják az egyének személyes forrásaitól kezdve a különböző emberek közötti kapcsolatokon keresztül a társadalmi forrásokkal bezárólag (erősségek, képességek, ötletek, helyek, támogatások, azonosítási pontok, kapcsolatok, stb.). Ezenkívül a közösségi munka azt is biztosítja, hogy használni lehet azokat a forrásokat, melyek rendelkezésre állnak az intézményen belül és gyakorta törvény által meghatározottak. Ez összekapcsolja őket azokkal a forrásokkal, melyek a jelen vannak az életvilágban vagy melyeket ott hasznosítani szükséges.
- *Az anyagi helyzet és az infrastrukturális körülmények javítása:* A közösségi munka tevékenységei aktív formában járulnak hozzá a város (környezet) fejlődéséhez. A szociális terület igényei alapján új források kialakítására törekcsenek a gazdasági és építési szerkezet kiterjesztésének eszközeivel: megfelelő mértékű élettérrel, munkahellyel, forgalomcsillapítási intézkedésekkel, játszóterekkel, terekkel, egészséges étellel, selejtezéssel, használt ruházattal, stb.). A közösségi munka ennél fogva beavatkozik a helyi politikai folyamatokba a környezet igényeire vonatkozó információk megfelelő szervekhez történő eljuttatása, közreműködő partnerek nyérése, továbbá az ötleteknek projekthez kapcsolódó alapon történő alkalmazása céljából.
- *A nem anyagi tényezők javítása:* a közösség támogatja a társadalmi és kulturális élet, a „láthatatlan közösség”, azaz a társadalmi légkör, terület identitás, polgári kötelezettségek, a kulturális milió, mindennapi kapcsolatok, a környezet, részvétel, magabiztosság, társadalmi biztonság és a rendszerben történő megbízás, a demokrácia megértése, közoktatás, a hatalom tudatosítása, más életstílusok elfogadása, stb., fejlesztését. A közösségfejlesztés gondoskodik a tanácsadás és továbbképzés biztosításához, az emberek meghallgatásához, valamint közvetlen megbeszélésekhez, etc., szükséges személyzeti forrásokról.
- *Szektorokon átívelő tevékenység:* A közösségi munka a lakhatás, egészség, munka, pihenődő, városi fejlesztés, közoktatás és kultúra területeihez kapcsolódik. A szektorokon átívelő együttműködés keresett és támogatott a szociális területen történő életkörülmények javítása céljából. Ennek következtében a közösségi munka eltávolodik a szűk „szociális” szektortól és úgy tekint magára, mint autoritásra, mely nem csak a gyenge szociális fejlesztés következményeivel foglalkozik. A szociális munkások elkötelezettnek érzik magukat egy offenzív, integrált társadalmi közösségi politika iránt, mely tudatosan figyelembe veszi az együttműködési hatásokat. Ilyenformán a közösségi munka a közösségi politikai stratégia egy olyan integrált összetevő része, mely szektorokon átívelő módon vonatkozik a szociális területekre.
- *Hálózatépítés és együttműködés:* a közösségi munkások alakítják ki és erősítik meg (a lakosság tevékenységeinek számos eszközeivel) a lakosság és (pl. a foglalkoztatási körök, területi konferenciák, kerekasztalok stb. eszközeivel) a szakemberek regionális társadalmi hálózatát. Ebben az esetben a hálózatépítés nem cél, hanem egy eszköz az együttműködési

intézkedések egyéb megoldásokkal együtt történő kifejlesztéséhez: ennek nem csak a sok beszélgetést kell magába foglalnia, hanem egy „speciális végterméknek” is születnie kell. A közösségi munka a lakosság aktiválásakor elsősorban nem „állandó aktivisták” megszerzésére törekszik, hanem a lakosság egy olyan hálózatának megteremtésén dolgozik, mely a legfontosabb események alkalmával mozgósítható. Ezt a célt egy olyan infrastruktúra ellátás támogatja, mely elősegíti az alacsony szintű, nem hivatalos mindennapi társadalmi kapcsolatokat és előmozdítja a szociális hálózatok kifejlesztését és kiterjesztését, valamint támogatja a rendszereket a körzetben.

Kilátások

Ez az irányadó sztenderd tisztázza, hogy abban az időszakban, amikor a társadalmi különbségek nőnek, amikor az igazságossági szakadék szélesedése és mélyülése folytatódik, valamint a társadalmi kapcsolatok egyre inkább törékennyé válnak, a közösségi munka elő kell hogy segítse a párbeszédet és a tárgyalási folyamatokat egy olyan alap megőrzése vagy megteremtése céljából, ahol az emberek együtt élhetnek. A normalitás hagyományos koncepciója nem jöhet szóba amennyiben a közösségi munka következetes megközelítését alkalmazzuk. Nincs „helyes módja” a közösségben való élésnek. A közösségi munka segít biztosítani azt, hogy a lakosság annyi csoportja tudjon egymással vívott harcok, vagy egymással szembeni hátrányos megkülönböztetés nélkül, de még inkább – ideális esetben – az életkörülmények javítása céljából egymást támogatva és együtt dolgozva az általa választott módon élni, amennyi csak lehetséges. A közösségfejlesztés nagyon különböző miliókben is tudja közvetíteni az üzenetet, fel tudja mérni az emberek szükségleteit, megérti, megmagyarázza és kezeli is a megfelelő egyeztetési folyamatokat. Ebben a folyamatban a közösségfejlesztés fordítási feladatokat végez a lakosság számos csoportja között, közvetíti és bemutatja, továbbá támogatja az emberek közötti különbségek elfogadását, valamint biztosítja, hogy a másságot ne söpörjék ki.

A közösségi munka körében jelenleg különösen fontos területek a társadalmi városi fejlesztés ügyei, közoktatás, a helyi gazdaság, egészség, kultúra és különösen a részvételi lehetőségek. Ebben az esetben a részvétel nincs lefokozva egy egyszeri eseményre. A részvétel elősegítése úgy értelmezhető, mint egy folyamatos eljárás, aminek az a célja, hogy alapvetően demokratikussá tegye a helyi hatóságok politikai strukturálási eljárásait. A közösségi munka aktívan dolgozik azon, hogy biztosítsa a részvétel megfelelő formáinak ismételt kialakulását, azért, hogy lehetővé tegyék a különösen hátrányos helyzetben lévő emberek számára a részvételi folyamatokhoz történő alacsony szinten való hozzáférést.

Kiadja a Debreceni Egyetem
Szociológia és Szociálpolitika Tanszéke
Technikai szerkesztés: Infodigit Kft.
Nyomás, kötés: Vider-Plusz Bt., Debrecen
Felelős vezető: Lunczer Sándorné